

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

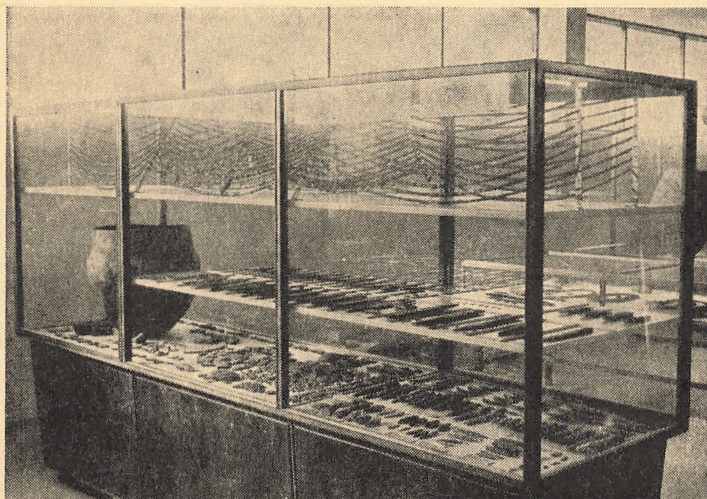
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

Skivemusæets mægtige Samling af 13001 Ravperler fra Yngre Stenalder, fra for ca. 4000 Aar tilbage. Er Verdens største Ravfund og fremdraget 1942 i Gaardejer Niels Sørensens Moselod ved Rødding, sydøst for Møllerup Sø i Salling. Maaske skjult i Ufredstider, Ejeren maaske dræbt og Fundet glemt. I Montren ses tillige Danmarks største Lerkar indenfor Fund fra Yngre Stenalder, fundet 1939 paa Dommerby Hede, og skænket af Arkæologen A. Chr. Ramsdahl, Skive.

SIDSTE AARS LOKALLITTERATUR

- Henry Bailum: Skatten i Egesø. „Jul i Skive“ 1960, S. 18—20.
Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Henry Bailum: Paa Spor efter Røverstuen (ved Hagebro).
„Skive Folkeblad“ 1960 18/11.
- Solvejg Aakjær Bjerre: Aakjær paa Jenle. „Skive Folkeblad“s
Julenummer 1960, S. 8.
- Byraadsbogen (Skive Byraadsforhandlinger). „Skive Folke-
blad“s Bogtrykkeri 1960.
- Hans Ellekilde: Folkesagn fra Fur og dens røde Sten. „Jul
i Skive“ 1960, S. 28—31. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Eth.: Tretten Skoler forsvundet paa Skiveegnen paa eet Aar.
„Skive Folkeblad“s Julenummer 1960, S. 19—21.
- Bernhard Fogh: Da der var Julestemning og nok af Sne
(i Skive). „Jul i Skive“ 1960, S. 26. Holms Bogtr., Skive.
- Bernhard Fogh: Skive for Halvtreds Aar siden. „Skive Fol-
keblad“s Julenummer 1960, S. 21.
- Karen Strøm Hansen: Bilens Barndom (i Skive). „Skive Fol-
keblad“ 17/5 1961.
- Karen Strøm Hansen: En Ring af Guld og en Stump af en
Rosenkrans (af Stubbergaards Historie). „Skive Folke-
blad“s Julenummer 1960, S. 14—15.
- Casper Hasselriis: Jul i Skive i U. S. A. „Jul i Skive“ 1960,
S. 3. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Svend Holst: Bom — der er Sjøv i Staden (Skive). „Jul i
Skive“ 1960, S. 22—23. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Hvad Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen fortalte
fra sin Fodvandring i Salling 1893. „Jul i Skive“ 1960,
S. 27. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- F. Elle Jensen: Kirke og Kulturhistoriske Smaating fra ældre
Tid (fra Skiveegnen). „Skivebogen“ 1960, S. 67—88. „Skive
Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- J. P. Jensen: Den Stormnat skete der sære Ting i Salling.
„Skive Folkeblad“s Julenummer 1960, S. 8—9.
- Marie Jespersen: En Offerdag i Jebjerg Kirke. „Skivebogen“
1960, S. 116—117. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- K. K.: Jul og Juleskikke i Salling og Fjends. „Aften-Posten“,
Skive, 1960, 24/12.
- Kibbe: Blade af en gammel Præstegaards Dagbog. „Skive
Folkeblad“s Julenummer 1960, S. 1—3.
- Krabbesholm Højskoles Aarsskrift 1960. „Skive Folkeblad“s
Bogtrykkeri.
- J. C. Krogh: Bondepigernes Dragonmarch. „Skive Folke-
blad“s Julenummer 1960, S. 5 og 31.

SKIVEBOGEN 1961

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

52. Bind 1961

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF. — SKIVE

Udgivet af:

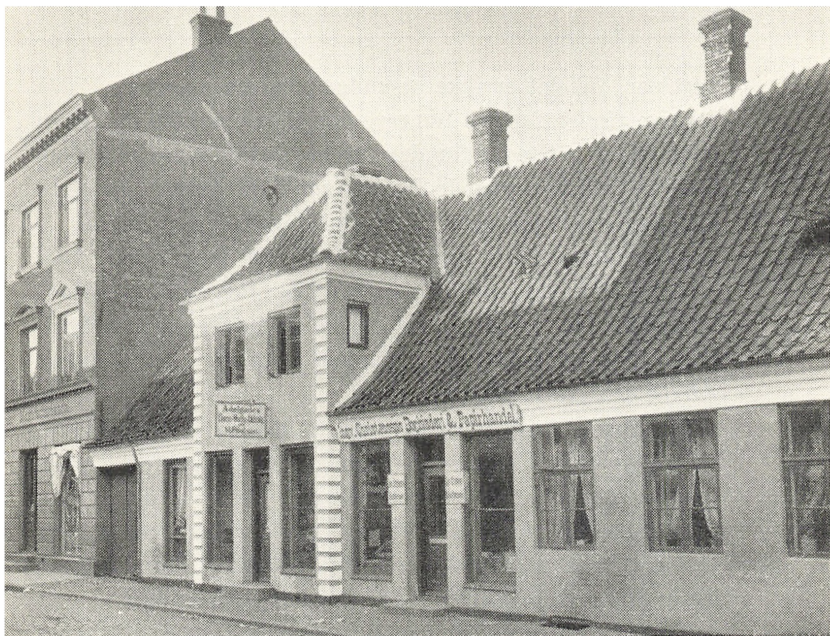
Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktionsudvalg:

Pensioneret Førstelærer *J. C. Krogh*, Skive
(Redaktør og Formand)

Litterat *Otto L. Sørensen*, Skive
(Kasserer)

Sognepræst *Johannes Bang*, Roslev

Den gamle Præstegaard i Adelgade, som den saa ud først i Aarhundredet, da Bogbinder Ingvard Christensen havde til Huse her. Manufakturhandler P. M. Hards høje Bygning ved Porten er opført paa et Havestykke fra Præstegaarden. (C. Hadrup fot.).

Præstegaardens Forgængere i Adelgade

Af Otto L. Sørensen

At Skives store Ildebrande omkring 1750 ogsaa hærgede Præstegaardens Forgængere i Adelgade, blev bekræftet ved Prøvegravning i Dagene 2.—14. Januar 1961, sat i gang af Skive Musæets Forstander J. C. Krogh, men foretaget af Musæumsinspektør Peter Seeberg fra Viborg. Her fik man ydermere en nem Lejlighed til at efterprøve „Danske Atlas“s Viden om Gaardens Størrelse, thi om Byen hedder det i Tiden mellem de haarde Hjem-

søgelse, „at det er ikke at undre paa, om man nu (1767) i Skive finder fattige Borgere boende i smukke, nye, men smaa Huse, i Stedet for der før har boet formuende Folk i slette, store bedagede Bygninger“, og blandt de store og gamle, var alle sine Dage Præstegaarden at regne.

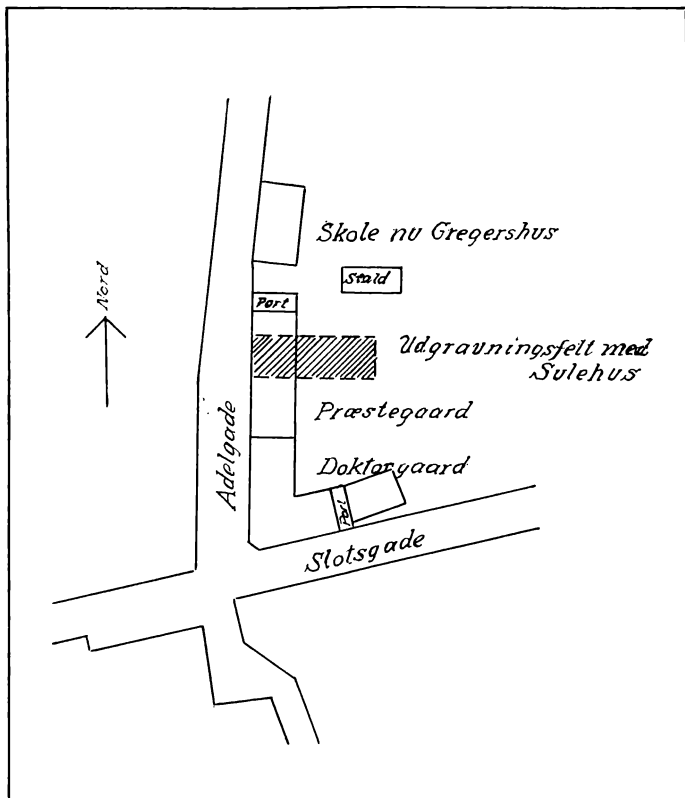
Afdækningen blev foretaget med stor Dygtighed, assisteret af Musæumsassistenterne Else Jørgensen og Rønning-Bæk fra Viborg, samt de meget interesserede Hjælpere, Arbejdsmand Carl Christensen og fhv. Stenhugger Alfred Pedersen, Skive.

Fra Prøveboringer vidste man, at den øvre Undergrund bestod af et sort, klæbrigt Slamlag, som man for Resten træffer paa overalt i Byens Grund, men da dette Lag først viste sig i henved 3 Meters Dybde, erkendtes, at man var stødt paa en af de mange Istidsslugter, der almindeligvis følger alle Skives Gader nedover Bybakken.

Den paatrufne Slugt kan beregnes at udgaa helt oppe fra Møllebakken samt den gl. Kirkes Bakke, løbende under Kirkegade, der først blev opfyldt i 1842, fortsættende ned bag Vestergades Nordside, hvor Slugten var fyldt med et Muldlag paa mindst 3 Meters Mægtighed, hvilket viste sig, da Urmager Peter Flarups Gaard fornylig blev ombygget. Slugten maa derfor have strakt sig under Adelgades nuværende Overflade, fortsættende gennem Præstegaardens Grundvold og store Have, endende paa Østertorv ved Bakkens Fod, hvor fordum var Eng.

*Hvad Dybet skjulte i 5te og 4de
Udgravningsslag*

Dybt under Præstegaarden fandtes, hvilende paa før-omtalte sorte Slamlag, et meget fugtigt Sandlag, og herover igen et sandblandet Muldlag, atter med et gult Lerlag over, hvorpaa der laa Syldsten og Rester af Bjælker eller Fodremme til en Bygning, der havde haft Vestgavl mod Adelgade, og kan have været henved 7 Meter lang,

Situationsplan over den gamle Præstegaards Grund i Adelgade ved 1847, tegnet af Landinspektør E. C. A. Erichsen, Skive, og med indlagt Udgravningsfelt af Havebrugskandidat Jens Østergaard, København, 1961.

forudsat at Gaden dengang har haft samme Forløb. Bygningens Nordvæg, der endte ved Præstegaardens Port op mod nuværende Juuls Skotøjsforretning, blev dog kun paatruffet med ret faa Grundsten i Leje.

Østgavlen ned mod Haven markeredes ligeledes af en Række Syldsten, hvorpaa hvilede Rester af utilhuggede Fodlægter med et Stolpehul imellem.

En Del af Sydsidens Fodrem var bevaret, men her iagt-

toges Fletværk, der har været anbragt paa Støjler af Birk, sat i Borehuller i selve Fodremmen med en Afstand af 20 cm imellem.

Ingen Hjørnestolpe fandtes i sydøstre Hjørne, men alle Vægge kan tænkes forsynet med Lyngtørvspaneller som udvendig Foring mod Vinterkulden, da der over Husresterne fandtes et meget svært Lag Hedetørv med kraftig Lyng i.

Henne i Østenden fremdroges et ret omfattende Parti Stenpikning af haandstore Marksten og en Del Teglstensbrokker, velsagtens fra et Gulv, hvori der tillige afdækkedes en opfyldt Grube, som vel er ældre end selve det fundne Hus.

Omtrent midt i Huspladsen, lidt norden for Midterlinjen, laa et kort Stykke Løstræ af en ret svær Bjælke af Eg, hvis Formaal ikke er bekendt, men lige sønden for dette Træstykke laa en Grønsten med rund Udhuling, muligvis en Morter.

Det mest interessante var dog, at der her midt i Huset, med Retning Øst-Vest, laa en firkantet tilhugget Egebjælke med et aflangt Taphul i. Her maa have staaet en af Midtersulerne, der har baaret Tagets Vægt, ellers blot afstivet af Vægstolperne. Ved Hjælp af Indtapningen kunne Hr. Seeberg konstatere, at man her stod over for Resterne af et saakaldt Sulehus, hvormed det blev det andet Sulehus, der kendes i Byen. Et andet omtales efter Bybranden 1725 i den nu nedrevne Gaard paa Vester-gadehjørnet med forhen Nielsens Klædefabrik. Sulehuse omtales endnu saa sent som i 1893 af Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen fra hans Besøg i Salling.

Af Gulvet opsamledes en Del Jyde-Potteskaar af forskellig Type, og enkelte røde Skaar, men ikke af middelalderlig Type, snarere Renæssance. Ved Hjælp af disse og Teglstensbrokkerne i Gulvet kunne Huset dog ikke helt nøjagtigt dateres; men Hr. Seeberg antog, at det maatte

Rester af et Sulehus med Gavnl til Adelgade, fundet i tre Meters Dybde ved Prøvegravning 1961 ved den gamle Præstegaards Nedrivning. Nederst Øst-enden med utilhugget Fodbjælke og Stolpehul. Øverst i Midten, med Retning Øst-Vest, Rester af tilhugget Fodrem med aflangt Taphul til Midtersulen. Til højre herfor ses en Morter, udhulet i Grønsten, og et Stykke Løstræ, hvis Formaal er ukendt. (Viborg Stiftsmuseum fot.).

høre hjemme i 1500-Tallet, og da der fandtes svære Halm- og meget ildelugtende Gødningslag, maa Huset siges at være udhuspræget og var sikkert en Stald. Fundet beviser, at Byen kunne have Huse bestaaende af Landtypen. Sulehuse var netop engang almindelige og særlig i Salling.

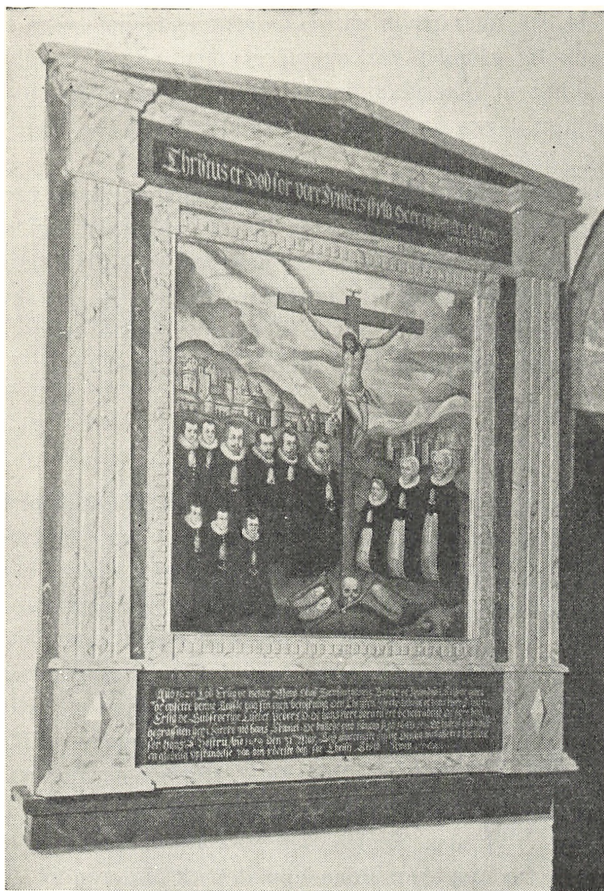
Angaaende Brolægning ved man, at den mange Gange var helt borte i Snavs; nede ved Skivehus-Broen kender man flere Lag Brolægning over hinanden.

I Jordlaget over Sulehuset forefandtes et svært Lerlag, eller nærmest et Smedjelag med oxyderet Overflade og paa et Sted præget af en Skorpe ca. 8 cm tyk, iblandet Jernslagge eller Jernkloder omgivet af en Række mindre Sten og Teglsten, maaske hidrørende fra en Udsmeltningsevne, men alt i alt laa dette Lag dog under omtalte tykke lag Lyngtørv.

Borgmesterfamilien Torns Købstadgaard

I 3die Bebyggelsestrin, omtrent i Udgravningens Mideldybde, viste sig en Tværfundamentering af ret svære Kampesten, den mest fremherskende i Udgravningen, hvilende paa en Opfyldning af Sand, Løvtræsfasiner eller Risknipper som Dræningslag. Af vægtige Grunde maa disse Syldsten menes at være Grundvolden til den store Gaard, som gennem flere Slægtled var Familien Torns Købstadgaard, idet den netop senere ejedes af en Svigersøn i denne Slægt, der tillige ejede Gammelgaard i Braarup.

Den første Mand, vor Byhistorie kender af denne ret fremherskende Borgerslægt, er Torn Olufssøn, der allerede paa Reformationstiden nævnes som Borger 1538 og i 1558 var Borgmester sammen med en Kollega i Raadet, som det da var Skik. I denne anseelige Købstadgaard, hvis Rester laa henved halvanden Meter under Gadens nuværende Flade, maa han ventelig have drevet sin Han-

Mindetavle i Skive gl. Kirke over Raadmand Oluf Tornsnø (med det ældste Billede man har af nogen Skiveborger), opsat 1620, ti Aar før hans Død. Han maa have ejet Borgmestergaarden, hvis Syldsten man fandt dybt i den gamle Præstegaards Grund i Adelgade. Tavlens Indskrift er: „Anno 1620 lod erlig oc welacht Mand Oluff Tornsnø i gammelg. (Gammelgaard). Borger og Raadmand i Skiffue giøre oc oprette denne Taffle paa sin egen bekostning i Den Christen Kirche: hannom oc hans kiere S. høstru Erilig oc Gud frøctige Lisebet Peders D: oc hans kiere børn til ere oc beprudelse Oc liger begi begraffuen her i Kirche vid hans Skamel: Oc kallede gud hannem Anno 16—. Oc kallede gud almect for hans S. Høstru Anno 1619 Den 31. May Gud almectigste giffue Dennem med alle tro Christne en gledelig Opstandelse paa den yderste dag for Christi Skyld. Amen.“

del, da det fortrinsvis var Handelsmænd, der sad i Raadet, og da Handel var suppleret med noget Landbrug, havde han et ikke ubetydeligt Landbrug med stor Avling og mange Agre og maaske har han opført Gaarden omkring 1525.

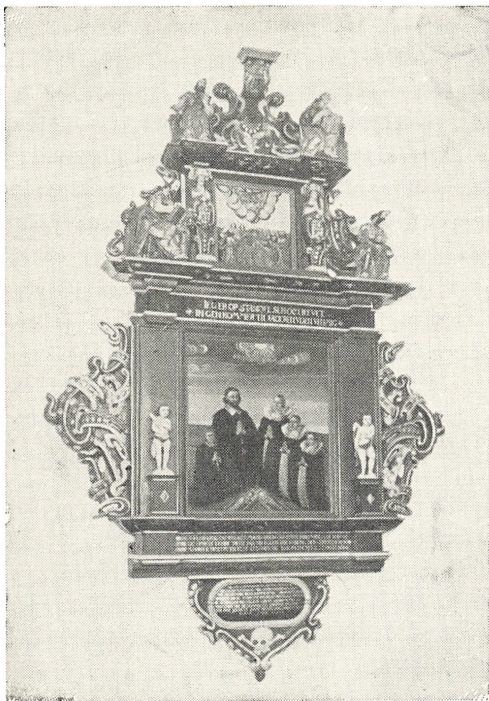
Vel levede han paa den Tid, hvor Byen kun var at regne for en større Landsby, da den dengang og langt fremover blot havde 363 Indvaanere, ialt 80 Familier, men kunne dog stille 60 vaabenføre Mænd, om det skulde gælde. Flere, men ret jævne Borgeres Navne kendes, da man naaede hen mod 1560, den Tid f. Eks. Krabbesholm opførtes.

Raadmand Oluf Tornssøn

Ovennævntes Søn, som velsagtens blev Slægtsgaardens næste Besidder, var Oluf Tornssøn, der var Borger og Raadmand i 1627, men næppe tog Bolig inde i Byen blandt Haandværkere og Smaafolk. Han drev vel blot her sin Handel, for ligesom Faderen beboede han Gammelgaard, hvor han omsider endte sine Dage i 1640. Standsmæssigt blev han gravlagt ved sin Skammel i Skive gl. Kirke. Familien maa have haft Sølv paa Kistebunden, thi han opsatte 20 Aar før sin Død (ved Hustruens Bortgang) sin flotte Mindetavle i Korskirken. Da her senere blev Ligkapel, flyttedes Tavlen ned ved Indgangsdøren. Her blev den for faa Aar siden opmalet af Maleren N. Mølgaard Andersen, Skive, og det er udmærket gjort, saa den kan holde mange Aar endnu.

Om Oluf Tornssøns Familie vides iøvrigt, at hans Hustru Elsebet Pedersdatter døde i 1619. Datteren Anna Tornssønsdatter døde i 1650 og var gift med Stedets Præst Laurids Knudsen (Canuti), der døde her 1652 og ligeledes har flot Mindetavle i samme Kirke, men denne er derimod affattet paa Latin.

En Søn af Raadmanden var Præsten Torn Olufssen

Mindetavle i Skive gl. Kirke over Raadmand Erik Olufssøn (Torn) opsat 1654, ti Aar før hans Død. Han maa have ejet Borgmestergaarden, hvis Syldsten man fandt 1960, halvanden Meter under den gamle Præstegaard i Adelgade. Teksten er: „Anno 1654 lod erlig og welacht Mand Erich Olluffsen, Raadmand udi Skiffve giøre og opsete denne Taffle paa sin eggen Bekostning den Christen Kierche hannem hans K' Hustru, erlig og Gudsfrøctig Else Anthonis D: og deris Børn til Ere og Beprudelse oc hafuer Gud vel siknet deris Egteskab med 5 Børn, 2 Sønner og tre Døttre oc leffvede de tilsammen udi Aar og kallede Gud hannem Aar 16— og kallede Gud allermectigste — hinder Aar 16— Gud allermectigste giffue dennem med alle tro Christne en gledelig og ærefuld opstandelse paa den yderste dommerdag for Christi Skyld; Amen.“

Gammelgaard, der var Præst i Ry, og hans Datter igen blev gift med Raadmand Bertel Dons i Viborg.

Raadmand Erik Olufssøn (Torn)

Med Raadmand Oluf Tornssøns Søn Erik Olufssøn (Torn) faar vi Vished for, at een af Præstegaardens

Forgængere, og vel netop den, hvis Grundsten forefandtes, tilhørte Slægten, idet hans Datter senere bragte Gaarden til sin Ægtefælle, Walther Klerke, der blev Borgmester. Om Raadmand Erik Olufssøn ved man ellers saa meget, at hans Gaard, som omtales beliggende paa Bymandstoften (altsaa ved Bymarken, strækkende sig fra Adelgade op til det nuværende Vandtaarn) 1661 kaldes „Erik Ollesens Gaard“ og var vurderet til 200 Sletdaler.

Han havde Jordtilliggende helt ude paa Klippens Mark ved Galgebakken samt 4 Tønder Land over Broen (ved Skivehus) i Braarup, hvoraf der svares Afgift til Hald Slot.

Ved 1660 besegler nævnte Erik Olsen (Olufssøn) med Byens Signet Enevælden i København sammen med 8 andre Raadmænd fra Skive.

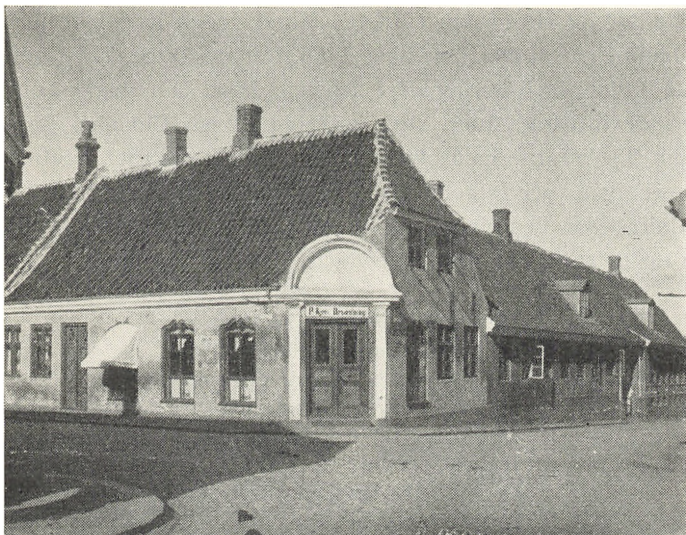
Da han endte sine Dage omkring 1664, fik ogsaa han sin Mindetavle i Kirken, men den var allerede bekostet i 1654. Hans Hustru, Else Antoniusdatter, var sandsynligvis Datter af Antonius Christensen, der sad som Præst i Skive 1610—21.

Borgmester Walther

Med Erik Olufssøns Svigersøn, Walther Klerke, kan man med Sikkerhed stadfæste Slægtens Bopæl som værende paa den ældre Præstegaards Grund i Adelgade. Han var født ved 1632 og kaldtes i daglig Omtale for Borgmester Walther. Byfogedembedet havde han i 14 Aar fra 1668—82. Her i Adelgade drev han ogsaa Handel og sikkert tillige Gæstgiveri; men opgav Bedriften paa Grund af Tidernes Ugunst, nu Indbyggerantallet var dallet fra 529 til 338, og flyttede til Gammelgaard, som jo var hans Hustrus fædrene Gaard.

Til Klerkes Landbrug hørte ellers i 1687 ikke mindre end 50 Agre, beliggende i Bredmosefald ad Vinde til og i Braarup Ind- og Udmark, ialt 379.000 Kvadratalen eller 20 Tdr. Land, og af Engene 26 Læs Hø.

Hjørnet af Adel- og Slotsgade ved 1886, nu „Børsen“'s Hjørne, da Peter Kjær havde Beværtning her. Gaarden ejedes da af Kreaturkommissionær Rosleff og oprindelig en Del af den gamle Præstegaard, som kendes allerede omkr. 1700, da Borgmester Walther Klerke var Ejer af en af dens Forgængere. Fløjen med Port til Slotsgade tjente forhen fire Embedslæger til Bolig og kaldtes Doktorgaarden.

Hans Gaard i Adelgade ses vurderet i 1682 og kaldes da blot en Waaning med Kaaljord (den senere store Præstegaardshave), men Bygningerne staar og forfalder, eftersom ingen derudi boer. Nok et lidet Hus med Kaaljord, ialt 135 Rdl. 2 Mk., og Gaarden siges dog ellers at have været en af Byens største.

Klerke havde til Tider været en Del om sig og fik Bytolden i Nykøbing paa Mors i Forpagtning efter Borgmester Amor Amorsen Kabel i Skive. Endvidere ejede Klerke en Bondegaard baade i Tastum og en ved Astrup.

Skive By kom i hans Tid ind i en Nedgangsperiode efter gentagne fjendtlige Indfald, hvor den blev plyndret. Han blev nu Syndebuk for tidligere Borgmestres Økonomi, og vraget som Borgmester i 1662. Han blev en

Stakkel og en næsten ruineret Mand, inden han døde paa Gammelgaard 29. November 1703, mæt af Dage, 71½ Aar af Alder, og gravlagdes i Kirken, hvor han dog stadig havde to Stolestader. Den snurrige Præst, Christen Lassen Tychonius, holdt en velment, men forskruet Ligtale over ham, selvfølgelig paa Vers, og er os efterladt til almindelig Beundring og forestillet de Efterlevende til Undervisning og de Sørgende til ChristeLig Trøst:

„Store Gud! hvad dine Domme
 over mine Tanker gaa.
 Vil jeg paa dit Raadhus komme,
 maa jeg slet forbavset staa.
 ... Vil jeg i Fornuften gruble,
 jeg ved denne Lygte-Mand
 og hans Hveege-Lys snart snuble
 og i Irring falde kan.
 ... Livet er en flygtig Skugge,
 farer hastig ud afsted
 og den Barne-Dyssevugge
 løber just paa Gravens Bred.
 Nu en anden Suk og Klage
 over Ælde føre skal
 tælle sine Aar og Dage
 op i hele Snesetal.
 Nu én i sin bedste Lykke
 gjøres ud af Døden harm,
 naar den blege Rytters Krykke
 sættes hannem under Arm.
 Nu en anden højt maa sukke
 ved sin lykkeløse Kaas,
 Døden vil dog ej oplukke
 for ham Gravens lukte Laas.
 Nu gaar her en Jordens Byrde,
 godt ej gjør, og ej forstaar,
 hannem vil ej Døden myrde,
 han skal leve mange Aar.
 Nu en anden, som kan gavne
 baade andre og sig selv,
 hannem skal man snarest savne,

Blot et Kvarter under den nedrevne Præstegaards Grundvold ses en halvforkullet Fodbjælke liggende urørt paa en Række Syldsten fra Branden 1749, da „den røde Hane“ galede over Dorschæus' Borgmestergaard. I Baggrunden Plankeværket mod Adelgade. (Viborg Stiftsmuseum fot.).

hannem skal den sorte Hel
iligst skynde sig at krænke,
kaste hannem under Muld,
om han end af Børn og Enke
efterlader Huset fuld“ ...

Derpaa vendte Tychonius sig mod Familien med den
obligate Trøst, som er hos Gud ...

„Han er dog den bedste Fader,
spilles end forvirret Kort,
aldrig sine han forlader,
Døden ham ej tager bort.
... Under Stenen er at finde
Levning af en ærlig Mand.
Kan det Eders Sorg ej lette,
at hans Ære ej dør hen?
Hele Schive skal ham sætte
denne Gravskrift ved min Pen:
Hør, Læser, som paa denne Sten
et hastigt Øje fester,
vid, at her hviler sine Ben

en ærlig Borgemester,
 som Kongen udi 14 Aar
 vor Byes Ret betrode,
 og siden her paa Gammelgaard
 i sytten Vintre bode.
 Et Aar og dertil syv Gang ti
 Gud ham i Livet spared,
 af dem de tredive og ni
 hans Ægtestand har varet.
 Fem Sønner efterlod han sig,
 en Datter og en Enke.
 Gud Glædens Strømme rigelig
 i deres Sorrow skjænke!
 Hans Lives og hans Lykkes Gang
 begyndte nu at ile
 mod Aftenstund, da Gud fra Tvang
 hjemkaldte ham til Hvile.
 Han levde vel og døde vel,
 hans Troes Øjemærke
 besiddes nu udaf hans Sjæl,
 Hans Navn var *Walther Klerke*.“

Klerke blev den sidste Borgmester valgt af Borgerne inden Enevælden. Da han i sin Beklemthed solgte sin Købstadgaard omkring ved 1686 til Amtmand Henrik Müller, var det, at han flyttede ud til Gammelgaard, som nærmest var bleven en Slags Aftægtsgaard for afgaaende Borgmestre, og boede altsaa her i 17 Vintre.

Hans Enke, Karen Eriksdatter Olufssøn (Torn) fra Gammelgaard, kan man endnu beskue paa Faderens Mindetavle.

Borgmesterparret havde, som fortalt i Ligprædikenen, flere, ialt 5, børn, hvoraf Eggert Klerke blev Ridefoged paa Selle Skovgaard, og Datteren Else tjente hos Justitsraad Klingenberg paa Højris paa Mors.

Den hedengangne Mand havde endnu ved sin Død Jorder paa Skive Mark i alt vurderet til 998 Rdl., men skyldte i Familieskat 400 Rdl., saa Sønnerne arvede kun 28 Rdl. hver, og Else maatte nøjes med 14, en halv Broderlod.

Præstegaardens „Bedstefar“ og „Far“

Den hovedrige Amtmand Müller, der blandt sine Rigdomme ogsaa kunne tælle Gaarden i Adelgade fra 1686, sad tilsidst i smaa Kaar og døde i 1692, vistnok ovre paa sin Gaard Dragsholm paa Sjælland.

Derefter solgtes Gaarden i 1694 til Borgmester Poul Fabricius, der var Byfoged 1687—1732 og skænkede før sin Død 1735 en Lysekroner til Kirken. Man ved, at Byen paa hans Tid ved 1700 stadig kun havde 338 Ind-

vaanere over 12 Aar, heraf var 11 Agerbrugere og 16 Købmænd.

Antagelig har han omsider bygget sig en ny Gaard i Stedet for den gamle Borgmestergaard, thi i hans Ejer-tid 1725 rasede en større Bybrand, hvori den halve By forgik. Grydeboderne eller Sønderbyen gik op i Luer, saa at Grydemændenes Potter blev brændt i Utide og sprang. Ilden løb videre til Slotsgade, samtidig til Vester-gades nederste Del og den sydlige Del af Adelgade, hvor den naaede Byfoged Fabricius' Gaard. Han nævnes blandt

Distriktskirurg Johan C. Stengel. Født i Odense 1772. Søn af Skarpreter Stengel. Boede i Slotsgade, nu „Børsen“. Død her 1830. (Efter Miniaturmaleri i Familien Stjernholms Eje).

de 32 brandlidte, men ved Udgravningen saas dog ikke noget udpræget Brandlag, men derimod nok et omfattende tykt Lag Murstensbrokker, der kan skrive sig fra disse Rædselsdage.

At Fabricius fik bygget op igen, er indlysende, da det vides, at hans Datter Ellen Fabricius bragte Gaarden i Adelgade til sin Mand, Byfoged Peter Dorschæus.

Byfoged Dorschæus' omfattende Bygningskompleks

I hans Tid, 1749, galede „den røde Hane“ paa ny over den „arme“ Borgmestergaard. Ilden kom denne gang nordfra og opkom i en Forgænger til „Gregershushus“, hvor Provst Hases Medhjælper, Candidat Rasmus Trap, ifølge Brandforhøret mentes at have foraarsaget Branden ved at vælte Lyset ned i Sengehalmen, da han kom svirende hjem. Byfogeden fik i de to Dage, den 2den og 3die April, brændt for 3650 Rdl., hvorunder ogsaa Slotsgadehjørnet var beregnet, og han maatte nu siden længe bo til Leje paa Gl. Skivehus.

Ved Udgravningen saa man Gaardens Grundsten nok saa pænt ligge paa Plads, hvorimod andre igen var benyttet til den nye Gaards Facade mod Adelgade. Man saa ogsaa en halvforkullet Fodbjælke ligge urørt paa en Række Syldsten, saa her var Syn for Sagen, blot et Kvarter under den nu sidst nedrevne Præstegaards Grundvold.

Dorschæus nyopførte sin Gaard først i 1750'erne, da der var blevet samlet Penge ind, et ret omfattende Komplex med 26 Fag teglhængt Forhus mod Adelgade, hvor der paa Midten blev en Frontispice (Overbygning eller Kvist), som sammen med en Del af Huset stod til Nedrivningen i 1960.

Ned langs Slotsgade byggedes 17 Fag teglhængt Hus med Indkørsel paa Midten (vurderet til 600 Rdl.), og læn-

Distriktskirurg Fr. Vilh. Tetens. Født i Viborg 1801. Krigsassessor.
Boede i Slotsgade, nu „Børsen“. Død her 1838.

gere ned ad Slotsgade langs Haven et mindre Hus paa 10 Fag med Straatag (vurderet til 200 Rdl.).

Nord i Gaarden byggedes et Sidehus paa 14 Fag til Lade og Stald. Huset kendes godt sidenhen som Præstens Hestestald, og paa Stedet blev derefter Harders Manufakturhandel og i vor Tid Juuls Skotøjsforretning. Mod Øst ned til Haven var Gaarden aaben. Bygningerne udgjorde tilsammen 67 Fag eller henved 165 løbende Alen.

I 1758 døde Dorschæus, hvorefter hans Enke 1759

solgte Gaarden til Provst Worsøe. Da var Gaarden vurderet til 3900 Rdl., ialt 57 Fag, heraf 26 Fag til Slots-gade. Da han imidlertid blev Provst i Viborg, solgte han Ejendommen igen 1767 til sin Efterfølger, Pastor Wind, der boede her til sin Død 1800.

Gaarden kom nu i Handelen, en Part gik til Murer-mester Christen Jensen, derefter købtes i 1805 den nordligste Del af Forhuset med Frontispicen samt den bagved liggende Del af Gaarden og hele Haven af Etatsraad Axel de Lasson fra Gl. Skivehus. Hans Søster, der var Enke efter en Kaptajn Lüttichau, fik Hjørnet, men den teglhængte Længe ned langs Slotsgade blev efterhaanden Bolig for 4 af Byens Embedslæger og kaldtes længe for Doktorgaarden. Den solgtes altsaa for sig, saaledes at den flotte Gaard nu var stykket ud.

Her skal lige bemærkes, at da man efter Branden i 1904 gravede Grunden ud til „Børsen“, som den kommende Hjørnebygning kaldtes, fandt man svære Syldsten i Mængde, svarende til og i Højde med føromtalt Borgmestergaards Beliggenhed. Der var saa mange, at alle omkringliggende Haver kunne forsynes med Stenhøje.

Gaarden som Præstegaard for anden Gang

Efter Etatsraadens Død i 1813 erhvervedes hans Del af Ejendommen atter til Præstegaard. Allerede to Aar efter lader det til, at Køberen, Provst Albert Bregendahl, havde fortrudt sin Handel, idet han averterer den til Salg i „Den Viborger Samler“ 1815 saaledes:

„Min med nye tildels gibsede Værelser og tvende Kjeldere indrettede Gaard, som for Tiden beboes af mig selv, med Familie, og er beliggende paa Skive Byes Adelgade, ikke langt fra Kirken, er, med den til Gaarden hørende Frugthauge, i hvilken befindes mange gode Frugttræer og en Fiskepark, underhaanden at faa til kjøbs, enten med eller uden Mark- og Engjorder, alt efter den Accord, jeg derom træffer med

Liebhavere, som maatte behage at melde sig inden Oktober Maanedes Udgang“.

En af de omtalte Kældere var Dons' Brændselskælder, der var bygget indefra, var med stenpikket Gulv og intakt ved Nedrivningen. Bregendahl blev dog boende ved Gaard og Kald til 1825, da han flyttede til sit nye Kald paa Christianshavn.

I Gaarden efterfulgtes han af Byens senere Præster saasom: Kamph, Aagaard, Møller, Kjerumgaard og Lohmann, indtil en ny Præstegaard i 1882 byggedes ude paa Resenvej.

Pastor Jens Lohmann. Boede i den gamle Præstegaard i Adelgade fra 1881—84, inden den nye Præstegaard opførtes paa Resenvej.

Pastor Carl Kjerumgaard. Boede i den gamle Præstegaard i Adelgade 1852—80.

Den gamle Præstegaard i Adelgade, som havde Gadenummer 9 og Matrikelnummer 69, fik endnu efter den Tid mange Beboere, man behøver blot at nævne Bogbinder Ingvard Christensen (Fader til afdøde Bogbinder Herluf Wang) og nu sidst Fiskehandler Dons, indtil den 200-aarige, veltjente Gaard „gik al Kødets Gang“, ligesom forhen

Borgmestergaarden, hvis Eksistens og Beliggenhed nu blev opklaret, takket være omtalte dygtige Viborg-Arkæolog Peter Seeberg og hans Stabs Undersøgelser.

ANVENDTE KILDER

- Jeppe Aakjær: Skives Ildebrande („Skivebogen“ 1914).
Niels P. Bjerregaard: Skive gamle Kirke („Skivebogen“ 1928 og 1937).
„Bogen om Skive“ (redigeret af Axel Thiesen) 1926.
Brandtaksationen over Skive 1682 (i Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg).
Den Viborger Samler 1815.
J. C. Hansen: Borgmester Dorschæus („Skivebogen“ 1940).
Indberetning til Skive Musæum om Udgravningen i Adelgade 2.—14. Januar 1961 fra Musæumsinspektør Peter Seeberg, Viborg.
Pontoppidan: Den danske Atlas IV (udg. af Hofman) 1768.
Christen Lassen Tychonius: Samlinger af Vers og Indfald, S. 108—112. 1776.
Endvidere er anvendt Oplysninger fra Borgerprotokoller, beroende hos Artiklens Skribent.

Søren Geertsen, der reddede sin slægts
arkivalier.

Anders Skrædder i Lem hans fine kone og slægten Geertsen

Af Esbern Jespersen

En gammel slægtstradition, som jeg har hørt fortalt mange gange, har efter Søren Geertsen følgende indhold:

Det ældste medlem hed Anders og var skrædder; derfor kaldtes han *Anders Skrædder*, og andet efternavn kendes ikke.

Engang omkring 1719 drev han om i en gade i København sammen med en flok andre laugssvende. Så kom der en kane kørende med fuld bjældeklang, og i kådhed huggede en af svendene, som nok var lettere beruset, sin kårde mod kanen, så der røg en splint af. Uheldigvis tilhørte kanen den tapre krigsmand *Peter Tordenskjold*, og denne reagerede med vante hurtighed.

— Jeg skal lære dig at hugge splinter af Tordenskjolds kane! råbte han og svang sit væрге mod flokken. Og efter den eviggyldige regel kom det til at gå ud over den komplet uskyldige Anders Skrædder; han blev ramt og sank blødende om i sneen.

Traditionen vil vide, at Tordenskjold fortsatte:

— Nu har jeg mærket dig, så jeg både kan finde dig og kende dig.

Så kørte han videre, medens skrædderkammeraterne atter kom for en dag; modet steg, da krigsmanden var borte, og de samlede den sårede Anders op og bragte ham hjem til hans kæreste, som snart fik ham så vidt lappet sammen, at de kunne flygte ud af byen, hvor de fandt det mindre trygt at være.

Kæresten fulgte ham trofast den lange vej hjem til hans hjemstavn i Sallingland; de kom til at bo i *Helligkildehus*, og der boede de til deres dages ende. De fik en søn, som blev kaldt Geert, og det navn udtalte moderen efter de omboende bønders mening galt; hun talte dårligt dansk og var nok af amager-hollandsk slægt. *Geert* er et tysk navn. Om hendes eget navn ved man ingenting. Så meget og vist ikke mere melder traditionen. Og den kan jo nok ikke være digtet ud af ingenting.

Helligkildehus

Et helligkildehus forudsætter en hellig kilde, og en sådan havde man da også i Lem. Danske Atlas placerer den mellem Nørlem og Vesterlem. 1743 kaldes den *Kapelkilden* efter et kapel, hvis hugne sten skulle være brugt til *Bustrups* bygning. For godt et halvt hundrede år siden fortalte min farmoder, *Ann te Jespers*, veltilfreds om Lems hellige kilde. Dens hellighed stammede nok fra oldhedens tid, hvorfor da også kirken satte sig i besiddelse af stedet for at udnytte kildens undergørende kræfter, og dette kan være årsagen til, at et kapel blev

rejst; jævnfør hermed helligkilden i Karup, i Tisvilde og mange andre steder. At en herremand siden stjal stene, stemmer også helt godt med gamle tiders herremandsmentalitet. For så vidt er alt såre godt; men noget bevis for at *Helligkildehus* er identisk med *Kapelhus* foreligger sandt at sige ikke. Lem sogn havde mange huse i gamle dage; i 1688 var der i Lem sogn 38 gårde og hele 14 huse. At traditionen har husket husets navn, er imidlertid rosværdigt, hvorimod det er ugalant, at den ganske har glemt skædderkonens navn.

Chr. Jensen Lindes udsagn

Allerede 1918, da lærer Chr. Jensen, Linde, hos Skive Folkeblad udsendte sin bog *Nørlems Historie*, kunne slægten have fået mere besked; men sognebøger hører jo til den slags, man beundrer for straks efter at sætte på hylden.

Jensen har en lang passiar om Anders Skrædder, som han anbringer i *gård nr. 16* allerede omkr. 1714. En del af denne gårds landgilde, ca. 2 tønder korn, tilhørte Lem kirke, hvilket passer godt ind i billedet, og det kan være en oldhedensk arv hidrørende fra den hellige kilde. Dette sidste nævner Jensen dog intet om, og slægtstraditionen synes han slet ikke at kende.

Anders Skrædder var fint gift, udbryder lærer Jensen begejstret, „en stor ære for Nørlem i bondens dybe fornedrelsestid“. Hun hed *Cathrine Elisabeth*, et navn, der alene røber hendes høje byrd. Lærer Jensens glæde og begejstring stiger fra trin til trin: „— — for det fjerde går det fint til ved hendes barselgilder. Det er ikke hendes naboer, hovbønderne, der sædvanligvis står fadder ved hendes børns dåb, det er fine folk med titler forved deres navne. Som bevis herpå skal en enkelt af hendes barnedåb optegnes efter kirkebogen:

1730 døbt Anders Skrædders barn Gert Christian,

frembåren af velbårne jomfru Sophie Bartolin på Kås. Faddere: jomfru Deichmann, monsieur Bøgeschou, præstens hustru og Hans Møller. Den sidste var vist Bustrup møller.

„Det ses også, Cathrine Elisabeth var højagtet i byen; thi skønt hun ikke vil have bønderkoner til at holde hendes børn over dåben, bliver hun selv meget benyttet som gudmoder. De søger uden tvivl at bade sig i hendes solskin; thi hun var af fornem stand. Det havde været interessant at vide, hvordan det er gået til, at en bondekarl har kunnet vinde sig en hustru af fornem stand; thi Anders var bonde, født og opvokset i Nørlem. Er hun monstro blevet vraget af hendes egne standsfæller og så har måttet tage til takke med en bondekarl, eller har hun måske forelsket sig i denne bondekarl, således at hendes elskov har kunnet trodse og besejre forældrenes modstand og standens fordømmelse? I så tilfælde må efterslægten respektere hendes minde“.

Men det gjorde den ikke, den glemte hendes navn. Og lærer Jensen nævner intet om hendes efterkommere.

Hvor fornem var hun?

Da nu min kone og altså også mine børn og børnebørn må tælle hende mellem deres aner, så — da der også er mindre fornemme iblandt — har jeg søgt at finde ud af, hvor fornem den skrædderkone var. Det har lærer Jensen velsagtens også bestræbt sig for, men uden resultat.

Hvad man har at gøre, er først og fremmest at gå til Lem sogns kirkebog; men denne begynder ved skæbnens ugunst først 1701; de ældre er bortkommet, og ægteparrets fødsel kan altså ikke findes der.

Den mulighed at søge efter i dødslisten, som man jo kan i de nuværende kirkebøger, giver heller intet resultat, for præsten skriver bare:

Den 11. juli 1766 blev Anders Skrædders hustru i Nør-

lem begravet ved navn Catrine Elisabeth ætatis 75 — og senere, år 1773, Dom 4te post Epiph. blev Anders Skrædder i Nørlem begravet ætatis 81.

Altså var de født henholdsvis 1691 og 1692, men hvor siges der intet om.

— — —

Under *barselkvinders introduktion*, deres første kirkegang efter en fødsel, findes konen nævnt 7 gange. Første gang, 1719, kaldes hun *Anders Christensen Skrædders kone i Opperby*. Godt, så fik vi da mandens virkelige efternavn. Han kan nok være søn af en Christen i Lem. 1721 kaldes hun *Anders Skrædders kone i Opperby*, 1724 *Anders Skrædders hustru i Opperby*, 1726 *Anders Skrædders hustru*, 1728 *Anders Skrædders hustru af Nørlem*, 1733 og 1736 nævnes ingen bopæl.

Lærer Jensen var ellers så glad for, at „hun aldrig nævnes med hendes mands efternavn; hun kaldes ikke Cathrine Skrædder, men altid kun *Cathrine Elisabeth*“.

Den første Gert Christian af 1730 døde året efter, men under 1736 skriver præsten:

Dom. post Trin. var af Nørlem Anders Skrædders søn *Geert* til hans hjemmedåbs confirmation frembåren af m.selle Assels, faddere var m.s Lundsgaard, Hans Møller, Peder Eggens, Ellen Marie Sørensdatte, Oliver Hansdatte.

Denne Geert med de bekendte to e'er må vi bemærke os, for det er ham, der bliver interessant, som det står i eventyret om Tinsoldaten.

Conrad Lundsgaard var forpagter på herregården Høstrup. Sandt var det, at hun „var i“ med de fine.

Der bliver vist plads til også at notere andre barnedåb. Den første fandt sted 1719. „Dom p. Trin.: Anders Skrædders datter Inger Cathrines dåb confirmeret. Barnet blev frembåren af s.r. Jens Pedersens datter Dorethe Cathrine“. Den fornemme gudmoder blev altså kaldt op.

Lærer Jensen har noteret sig, at hendes børn alle på Christen nær, der var kaldt op efter sin farfader, fik „pæne navne“, et bevis på hendes fornemhed.

„1721 3. juledag Anders Christensens og hustrus datter Giertruds dåb confirmeret, frembåren af velbårne jomfru Bartolin“.

„1724 var af Opperby Anders Skrædders datter Kierstine Marie til sin dåbs konfirmation, frembåren af Else Christophersdatter“.

Men „1725 blev Christen Brunsgaards søn af Nørlem, Thomas, frembåren af *Cathrine Skrædder*“. Der fik hun dog skræddernavnet med. Og et års tid før blev en lille Jesper „frembåren af *Anders Skrædders hustru*“. Hendes navn nævnes ikke.

„1726 var af Nørlem Anders Skrædders datter *Anna Catrin* til sin dåbs konfirmation, frembåren af mad.selle Charlotte Amalie af Hem præstegård“. Blandt fadderne var monsieur Søfren Bøgeskov og Niels Ladefoged. — Datteren Appellone blev frembåren af Hans Møllers hustru.

Så meget om dette.

Man kunne godt tro, at traditionen har ret i, at Anders Skrædder har hentet sin kone i København, og at hendes fornemhed har bestået i, at hun talte anderledes end bønderne i Lem. Men der er mere at sige om den ting.

Da jeg blev opmærksom på lærer Chr. Jensens bog og deri intet fandt om slægtstraditionen, satte min kone sig i forbindelse med forfatteren, der bl. a. skrev til os:

„Kort efter at min bog var udkommet, besøgte jeg magister *J. C. Hansen* i Viborg, og han fortalte, at han var af Anders Skrædders familie. Han fortalte mig, at han havde opdaget, hvorfra Cathrine Elisabeth stammede. Hendes fader hed Geert Jochumsen og var en præstesøn fra Skagen. Cathrine Elisabeths efternavn, der aldrig nævnes i Lem kirkebog, må altså have været

Geertsdatter. Selv var Geert Jochumsen gartner og som sådan ansat på herregården Kås i Salling, og her må så Cathrine Elisabeth være opvokset; men en herregårdsgartner var vist også anset, og tilmed var faderen jo præstesøn.

Tillige fortalte J. C. Hansen mig historien om Anders Skrædder og Tordenskjold. Jeg ærgrede mig over, at jeg ikke havde fået den at høre noget før; thi så skulle den have været med i bogen som en slægtstradition.

For at De kan se, om den, som kendtes af J. C. Hansen, er enslydende med den, som De har fået, vil jeg fortælle den efter ham. „Cathrine Elisabeth måtte for hendes forældre ikke få Anders, og for at hun skulle glemme ham, sendte de hende til København; men Anders rejste resolut bagefter og fik plads som svend hos en skræddermester i København. Så er det en aften eller nat efter et sold, at Anders Skrædder og andre svende opførte sig støjende på gaden, da de skulle hjem, og da en fin vogn kom kørende forbi dem, løb de hen og huggede løs på den med deres kårder; men i vognen sad selveste Tordenskjold. Han sprang ud og satte efter Anders Skrædder. Det lykkedes imidlertid Anders at slippe ind i huset, hvor Cathrine Elisabeth boede, så Tordenskjold fik ikke fat i ham“. Det er historien, som J. C. Hansen fortalte den. Deres tipoldefar, Anders Skrædders søn Geert Andersen, boede i Volling og var møllebygger, dvs. han byggede vandmøller ...“

Da jeg fik disse oplysninger, havde jeg længe gået på jagt efter Cathrine Elisabeths oprindelse i København. Genealogen Th. Lodberg stod mig bi, men uden resultat. Nu måtte jeg vende søgelyset mod Skagen. Men for at gøre en lang historie kort, kan jeg straks sige, at ingen ringere end landsarkivar Johs. Hvidtfeldt har måttet give op med den konklusion, at nogen gartner ved navn Geert Jochumsen er hverken fundet død i Lem eller

Lime, og nogen præst ved navn Jochum har der ikke været i Skagen i det 17. århundrede. Og det hjælper os ikke stort at erfare, at der nok har levet en præst i Skagen ved navn Gert Sørensen, for han døde 1683 og kan således ikke have avlet en datter 1691, men rigtignok døde hans enke Maren Christensdatter i Opperby 1720

Hvor boede de?

Vi må opgive at få sikker besked om Cathrine Elisabeths oprindelse, i alt fald i denne omgang. Men sammenfattende kan siges, at hun har været anset for finere end andre bønderkoner i Lem. Ægteparrets forbindelse med København og med Tordenskjold fremgår af to hinanden uafhængige traditioner. De boede i Lem — men hvor? Endnu 1724 henfører kirkebogen dem til Opperby; men fra 1726 henføres de til Nørlem, hvor Chr. Jensen Linde har haft dem boende siden omkr. 1714. En præsteenke efter Gert Sørensen flytter fra Skagen til Opperby, hvor hun dør 1720. Man spørger, hvad ville hun der? Den lærde magister J. C. Hansen (red. Carl Hansens broder) kan vi ikke ganske afvise, men vi kender ikke hans kilde. *Helligkildehus* kendes kun fra traditionen, og navnet på „Helligkildegård“, som ejes af *Chr. Engsnap Bjerre*, er efter lærer *Helge A. Pedersens* udsagn 1950 af ny dato, men den omfatter jordarealet, hvor *Kabelhus* lå. Imidlertid ejer gdr. *Ingvar Nielsen* matr. nr. 16 a, altså den gård, hvori Anders Skrædder efter lærer Jensens udsagn boede, og hertil kommer så den kendsgerning, at to af Anders Skrædders børn, nemlig Christen og Ane Cathrine Andersdatter 1787 boede i *Nørlem i Schiørbek by*.

Anders Skrædders efterladenskaber 1773

Efter udnyttelsen af Søren Geertsens arkivalier blev jeg opmærksom på, at der fandtes en halv snes sider stor — men tildels makuleret — skifteforretning efter Anders

Skrædder i herregården Kås's skifteprotokol. Han døde hos sønnen *Christen Andersen* i *Brunsgård* i Nørlem, hvor han havde siddet „til huse“. Geert boede i Opperby, Anna Catrine hos sin broder i Brunsgård, Giertrud var gift med degnen *Søren Olufsen* i *Hassing*, *Marie* var død efter et ægteskab med underofficer Niels Astrup fra Vium, efterladende sig syv levende børn, datteren Inger Kierstine var ligeledes død efter et ægteskab med en bødker Gøde Mickelsen i Fredericia.

I stervboen (dødsboet) var der et egeskab med lås og nøgler, hvori befandtes ... skræddernåle; den afdødes seng, hvori en bolsters overdyne, en sortstribet olmerdugs overdyne, en olmerdugs pude, en stribet lærreds pude, en liden vadmels hovedpude og endnu en lærreds pude; den afdødes gangklæder: en gammel brun klædes kjole, en blå vest af toslet tøj, en stribet nattrøje, et par gamle blå bukser, et par sorte skindbukser, et par blå strømper, et par gamle sko, et par gamle støvler; et spejl med sort ramme, to gamle halm-lænestole; i den anden stue: et gammelt bord med træfod og skuffe under, et gammelt egebryggekar, en kobberkedel, „en gl. Bøge Strip“, en ege-øltønde. Endvidere efterlod Anders sig en ko og fire får.

Det hele vurderedes til omtrent 20 rdl. Om prisforholdene kan i øvrigt oplyses, at kobberkedelen vurderedes til 4 og den gamle ko til 10 rdl.

Imidlertid var der intet at arve, idet stervboens udgæld var større end indgælden. Hvad der forefandtes, bortsolgtes ved offentlig auktion og indbragte 22 rdl. 2 mk. 8 sk.

Hvad udgifterne gik til, får vi god besked om (de ledsagende tal læses rdl., mk., sk. Kisten 2.2.0, for graven at kaste og til øl, mjød og brød 3.0.0, for kost, tilsyn og opvartning pr. dag 6 sk. = 15.1.14; endvidere skulle fogeden have 4 mk., herredsskriveren 2, og til postpenge

medgik 3 mk., udgifterne til „forretningens beskrivelse“ androg 2.3.0, og vurderingsmændene og vitterlighedsvidnerne skulle for de fire dage, de havde medvirket, hver have en mark i dagløn. Hele skifteforretningen afsluttede den 26. juli 1773 i skøn harmoni og enighed. Guld, sølv eller rede penge havde den salig skrædder ikke efterladt sig, da han ved døden den 24. januar 1773 „bortkaldtes fra jorden til himlen“, men han synes at have sørget godt for børnene, og han hensov i en god seng.

Den Geertsenske linje

Den Geertsenske linje må vi søge i Volling i en nu nedlagt gård umiddelbart nordøst for kirken. Her forefandt folketællerne 1787 følgende husstand:

Gårdmand Geert Andersen, 51 år,
hans kone Karen Henrichsdatter, 38 år,
hans kones moder Ane Jensdatter, 72 år,
samt børnene: Anders, Christen, Jens og Thomas.

1801 var børneflokken i hjemmet:

Anders 28 år, Peder 23 år, Jens 17 år, Søren 16 år,
Anne 11 år og Maren 9 år.

Søren Geertsen har givet besked om otte børns placering:

Anders Geertsen, snedker og selvejer i Volling.

Peder Geertsen, Krarup mølle.

Thomas Geertsen, Bysted mølle.

Christen Geertsen, lærer og gårdejer i Langkastrup ved
Randers.

Jens Geertsen, gårdmand i fødegården i Volling.

Søren Geertsen, gårdejer i Hvidbjerg og død 1883.

Katrine Geertsen, gift med gårdejer Jeppe Nielsen i
Hjerk.

Maren Geertsen, gift med gårdejer Niels Jul i Volling,
død 1856.

De otte navne giver et uhyre talrigt afkom, som godt kunne fortjene en stamtavle.

Hjemmet ved Volling kirke

Gårdens arkivalier reddede Søren Geertsen fra undergang; selv skulle han have fortsat i gården, men det skete ikke. Han lærte landbrug under Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, blev forvalter nogle år på forskellige herregårde, var senere mejeribestyrer i Ramming og Balling, brugsforeningsuddeler i Vinde og til sidst købmand i Vinding ved Holstebro. Han døde 1929 og blev begravet på Volling kirkegård få skridt fra den plet jord, hvor han var født, og som han hele sit liv havde længtes tilbage til.

Arkivalierne omfatter over 50 tinglæste foliosider og omfatter et lille århundrede. De kan inddeles i tre grupper, skøder, en større skifteforretning fra 1819/21, og hvori de nævnte skøder indgår som bilag, og endelig et skøde fra 1856 med tilhørende aftægtskontrakt.

Allerede 1784 var Geert Andersen selvejer af gården i Volling, hvis hartkorn var ansat til 4.6.1.1/25. Samme år solgte han en parcel eller ejendom til sin søster Cathrine Andersdatter af htk. 1.6.1.1, hvilket vel må betyde, at hun fik part i gården. Men allerede 1787 hedder det:

Jeg underskrevne *Cathrine Andersdatter* værende hos min broder og formynder *Christen Andersen, Nørlem i Schiørbek by*, kjendes og herved vitterliggør, at jeg haver solgt og afhændet, ligesom jeg nu herved skjøder, sælger og afhænder til min kjære broder *Geert Andersen*, boende udi Volling sogn og by i Salling det sted jeg i bemeldte Volling by har beboet, af hartkorn 1 td. 6 skp. 1 fdk. 1 alb., hvilket sted han nu antager til lovlig ejendom ...

Dokumentet er underskrevet af de nævnte tre søskende med egen hånd.

1812 køber Geert af *Mads Pedersen Refsgaard* til Welumgård sin gårds „Kirke, Korn og Qvægtiende“ for den høje pris af ca. 473 rd. Gårdens hartkorn opgives nu til

at være 4.4.3.1¹⁷/₅₀. Der er altså tale om, hvad man i Sallingland kalder en *firtøns gor*. Samme år køber han af *Jørgen Tolstrup* til Hostrup sin gårds anpart af „Konge Korn Tiende af Rug og Havre samt Konge Qvæg Tiende“ af hans påboende og ejende gård for 382 rdl. De store priser må nok ses i relation til den inflation, som kulminerede nogle få måneder senere.

Den 22. feb. 1813 har vi passeret statsbankerotten, som indtraf 5. jan. 1813. Geert sælger til sin søn *Jens Geertsen* af gårdens areal 1 tønne hartkorn samt 4 fag af det østre hus, som er indrettet til beboelse, for 100 rbd. navneværdi. Handelen dokumenteres i såvel en købekontrakt som et skøde. Og vi får at vide, at *Geert Andersens adkomstbrev hidrører fra 1779*. 1815 sælger Geert Andersen resten af gården til sønnen *Søren Geertsen*, og der gøres nøje rede for, hvorledes bygninger og jord skal fordeles; hver af brødrene får halvdelen af besætningen. Men Søren skal ikke overtage gården før 1. jan. 1823 eller ved faderens død, hvis den indtræffer forinden. Af indboet udtager forældrene deres „klæder, kister og skabe, en lille kobberkedel, en jernbilæggerovn, et stueur, et kar, en balje og to stripper“. Videre hedder det: „Skulle jeg dø, førend min nuhavende kone, og hun ikke længer var og er i besiddelse af foransolgte, da skal køberen eller de solgte ejendommens efterkommende ejere årlig give hende uden betaling, så længe hun lever, til hvert års mortensdag 2 tdr. rug, 2 tdr. byg og 1 lispund tørt flæsk samt 8 pund ost. — Fra 1. maj til 30. september dagligen tvende potter nymalket mælk og fra 1. oktober til 30. april ligeledes en pot nymalket mælk. Så skal han og månedlig give hende halvandet pund smør. — Videre præciseres det, at hun skal have skudtørv og hedetørv.

Og endelig skal køberen til hver af sine søskende, *Thomas, Ane Catrine og Maren*, udrede 250 rdl. Maren

er endnu ugift. Køberen skal gøre hendes bryllup eller give hende 40 rdl.

I Søren Geertsens skøde af samme år, 1815, står der, at han skal give sin moder, om hun lever længere end faderen, fri underholdning, værelse, lys og varme. „Men skulle hun ikke dermed finde sig tjent, da skal han ved gårdens nuværende bygninger indrette for hende en bolig bestående af et hus 8 alen lang og 5 alen bred og derved et køkken 5 alen lang og 4 alen bred med skorsten, loft over stuen, deri tvende senge, fornødne gode døre og 3 karme vinduer. Desuden skal han give min nulevende kone årligen tvende tdr. rug og 2 tdr. byg, en lispund tørt flæsk, 8 pund ost, 4 læs skudtørv og 3 læs hedetørv, sommer og vinter græsse og fodre samt huse for hende tvende får, give hende månedlig halvandet pund godt smør og give hende dagligen fra 1. maj til 30. september tvende pottes nymalket mælk og fra 1. oktober til 30. april en pot god nymalket mælk. Så skal og køberen ... lade hende frit brug af gårdens bageovn og kielde og dertil levere hende den fornødne ildebrændsel, alt uden mindste betaling eller erstatning“.

Søren Geertsen skal gøre sin søster Marens bryllup eller give hende 40 rdl. Han skal betale til brødrene *Anders, Peder og Christen* hver 250 rdl.

Geert og Karen har elsket hinanden. Et vidtløftigt kongebrev af 1791 tillader den længstlevende at hensidde i uskiftet bo, og her sikres hun forsørgelse af begge de sønner, som overtager gården.

1819 den 16. december mødte familiemedlemmer op i Volling tillige med skifteforvalterens stedfortræder Christen Willadsen for at registrere og vurdere afgangne Geert Andersens efterladte ejendele. Døden var indtrådt den 4. december; han blev 83 år gammel.

I betragtning af den megen velstand ser registreringen besynderlig ud. Der var: en hat, en kjole, en trøje, en do.,

en vest, to do., et par bukser, to do., to skjorter, to par strømper, en hue, to tørklæder, et par træsko. „Og da intet videre var, som kunne skrives, blev denne forretning sluttet“.

Det hele vurderedes til 9 rdl. 3 mk. De underskrivende var sønnerne Jens Geertsen, Anders Geertsen og Søren Geertsen. Som vitterlighedsvidner og vurderingsmænd fungerede Niels Juul og Niels Jepsen. Og så fortsattes i den følgende tid i Skive, hvor forretningen afsluttedes af byfoged Selmer den 17. decbr. 1821. Dødsboets værdi ansattes efter de fremlagte købekontrakter til 1500 rdl., og hertil kom så de 9 rdl. 3 mk. Hele forretningen kostede arvingerne 44 rdl. 4 mk. 13 sk., men heraf kunne de have sparet de 10 rdl., som medgik til det 33 sider store skiftebrev på stemplet papir.

Geert Andersens rørende omsorg for sin elskede kone og kammerat kunne han have sparet; hun var allerede død og borte.

1824 udkøbte Jens Geertsen sin broder Søren, som blev gårdmand i Hvidbjerg. Jens blev ved samme tid gift med Johanne Nielsdatter og fik med hende sønnerne Geert, Niels og Henrik, men ingen døtre.

Han gik på aftægt 1856, men levede videre som heriker på gården til sin død 1874; han var da 90 år gammel.

Gården blev delt, idet Niels Jensen fik udmarksparcellen, medens *Geert Jensen* forblev i den gamle gård, som herefter var en *towntønsгор*. Med sin hustru *Mette Marie Sørens datter* fra Thorgård i Rettrup havde han to sønner og to døtre; den førnævnte Søren Geertsen, Jens Geertsen, Johanne Elisabeth Geertsen og Kristine Geertsen. Jens Geertsen huskes som repræsentant og forretningsmand i Skive. Johanne blev husmoder i Ramsing, Kristine i Damgård i Balling. Her henlevede Geert Jensen sine sidste år. Døden indtraf den 15. april 1909, han var da 83 år gammel. Nogle oplysninger har jeg fra hans

dattersøn, *Niels Pedersen*, Damgård, bl. a. denne, at bedstefaderens aftenandagt, når han bad pagt og fadervor, følte som en gribende andagt for de unge.

Skøde og aftægtskontrakt til Geert Jensen

Som afslutning på denne lille oversigt medtages endnu uden kommentarer følgende ejendomshjemmel til Geert Jensen:

Jeg underskrevne Jens Gertsen af Volling By og Sogn sælger og skjøder herved til min Søn Geert Jensen, 30 Aar gl., den mig tilhørende og paaboende Gaard i bemeldte Volling med sammes Bygninger og Jorder af gl. Hartkorn 2 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk., nyt Matr. Nr. 8 a 1 Td. 7 Skpr. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. Glskat 15 rdl. 77 sk. tilligemed dette Hartkorns Anpart af Volling Sogns Konge- Rug- og Havretiende og Kirke- Korn- og Kvægtiende, saa og den halve Del af den paa Gaarden værende Besætning og udvendigt Inventarium, Gaards- og Avlsredskaber og Avl og Gjødske til næste Aar, til hvilken Tid Deling finder Sted mellem Kjøberen og min anden Søn, Niels, hvem den anden Halvdel er overdraget; det her Solgte at modtages og tiltrædes strax, alene imod Vederlag af efterfølgende Aftægt til mig Jens Geertsen og Hustru Johanne Nielsdatter for vor Livstid m. m. saaledes som nu herved bestemmes.

1.

Jeg og Hustru beholder til fri Bolig til den Sidstes Død den af mig i Gaarden indrettede Aftægtslejlighed paa 6 Fag, hvilken Aftægtslejlighed Kjøberen og efterkommende Ejere skal vedligeholde forsvarligen baade inde og ude; men Aftægtshuset forbeholdes mig, Sælger, til Ejendom, hvis jeg maatte bortflytte samme fra Gaarden, hvorimod det tilhører Gaarden, saafremt det ikke er borttaget ved den Sidstes Død.

2.

Jeg og Hustru forbeholder os fri Adgang i Gaarden og paa den Ejendom, fri Brug af Gaardens Brønd, saa og fri Brug af det vestre Stykke af Haugen i 10 Alens Bredde, hvilket Haugestykke Gaardejeren skal holde tilbørlig i Fred med forsvarligt Hegn. — Derhos skal Gaardejeren befordre vort Korn frit til og fra Mølle med Gaardens Korn, samt i Syg-

doms- og Alderdomstilfælde hente og hjemkjøre Læge og Præst saa ofte det forlanges; saa skal Gaardejeren ogsaa lade os yde den Pleje og Opvartning, vi behøver, eller og udrede Halvdelen af Lønnen til den Pige, vi selv maatte fæste til vor Tjeneste.

3.

Beregnet fra den 1ste Decbr. d. A. skal Gaardejeren derhos levere os aarlig, frit i Aftægtslejligheden følgende Aftægtspræstationer i gode, sunde og forsvarlige Varer, og stedse forud: 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg og 2 Skpr. Hvede, Halvdelen 1ste Decbr. og 1ste Juni; $\frac{1}{2}$ Td. Kartofler til Mikkelsdag, 2 Lispund saltet Mellemlæsk til Juul, 1 Skp. Salt til 1ste Novbr., 6 Snese Hønsæg, 6 Pund Smør, 6 Pund Kaffe-bønner, 6 Pund Kandis, 3 Pund Cichorie og 12 Potter Kornbrændevin, som alt leveres med en Sjettedel den første Dag i hveranden Maaned; $\frac{1}{2}$ Lispund Talg og 1 fed levende Gaas til Mortensdag, som og til samme Tid 5 Alen Lærred.

4.

Hvert Efteraar og hvert Foraar udtage vi Aftægtsfolk af Gaardens Køer: en nybaaren Ko, af hvilken vi nyde Mælken, og hvilken Ko forsvarlig fodres, græsses og passes, ligemed Gaardens andre Køer; skulde den udtagne Ko slaaes noget til, da ere vi berettigede til at udtage en anden Ko til næste Tid, da Koen skiftes.

5.

Aarlig bliver at præstere os i den rette Bjergningstid og inden 1ste August i forsvarligt, tørt og godt Ildingsbrændsel: 5 Læs Skudtørv a 40 Snese, og hvoraf ét Læs skal være god Mosestørv; samt 2 Læs Hedetørv a 20 Snese, til hvilket Ildingsbrændsel, som Gaardejeren i Hus lægges, skal afskilles med forsvarligt Skillerum en Plads af 3 Alens Vidde og 4 Alens Længde i sydvestlige Hjørne af Gaardens Stuebygning. — I denne Post anmærkes, som forhen glemmt, at Aftægtsfolkene have fri Brug af Gaardens Bryggers og Kjedel og Bagerovn med tilhørende Redskaber.

6.

Samtlige Aftægts-Præstationer svares uforandret og uden nogen Afkortning indtil den Sidstes Død.

7.

Skulde vi, eller den Længstlevende af os, fraflytte Gaarden, da bliver Gaardejeren forpligtet til at levere os de i 3, 4 og 5 Poster stipulerede Præstationer inden en halv Mils Afstand, men saaledes, at der istedetfor en Koes Mælk, samt som Vederlag for Haugejord etc., betales os aarlig 32 rdl., Halvdelen 1ste Decbr. og 1ste Juni. — Derhos er det os forbeholden at tilbageflytte til Gaarden igjen.

8.

Naar vi ved Døden afgaar, skal Gaardejeren uden Vederlag besørge vor Begravelsesbekostning efter Skik og Brug, forsaavidt Halvdelen angaar, hvorimod den anden Halvdel udredes af vor Søn, Niels Jensen, eller Ejeren af Matr. Nr. 8 b og 21 i Volling.

9.

Til Sikkerhed for prompte og skadesløs Præstation af Alt, hvad foran skrevet staar, skal fornævnte, solgte Gaard hæfte med første Prioritets Panteret tilligemed Tiendeanparten — hvorhos det Stipulerede — under Hensyn til stemplet Papir og Thinglæsning — anslaaes til Værdi 600, hvorunder de aarlige Præstationer paa lovlig Maade beregnes for 5 Aar.

10.

Endelig er i denne Handel vedtaget, at fornævnte Niels Jensen saalænge han eller Kone eje og besidde ovenmeldte Ejendom Matr. Nr. 8 og 21 i Volling — skal være berettiget til at grave Møntørv til sine Bygninger i her solgte Gaards Ejendom, hvor Ejeren selv graver Møntørv. — Thi skal under fornævnte Vilkaar den solgte Gaard Matr. Nr. 8 a i Volling med Bygninger, Jorder og Tiendeanparten etc. som ovenfor sagt er fra nu af lovlig tilhøre Kjøberen, min Søn Geert Jensen, med fuldkommen Ejendomsret og forresten med al den Ret og Forpligt, hvormed jeg selv hidtil har været Ejer ifølge mit Skjøde fra Broder Søren Geertsen, thinglyst 29. Novbr. 1824.

Da det her Solgte anses af højere Værdi end det for samme betingede ovennævnte Aftægtsvederlag m. m., saa er det stemplede Papiir til dette Skjøde beregnet efter 2000 rdl.

Skrevet i Skive 18. November 1856.

Jens Geertsen.

Til Vitterlighed:

Munksgaard.

F. Spliid.

I Anledning af dette Skjøde er betalt til de Fattiges Kasse for Balling og Volling 1 rdl. 8 sk.

Balling den 20. Novbr. 1856.

P. J. Flarup,
Medlem af Fattigraadet.

Læst inden Salling Herreders Ret den 28. Novbr. 1856 som Skjøde og Aftægtscontract.

Ph. Smidth.

Indført i Skjøde og Pantebogen Nr. U. pag. 824.

Anmærkning: 1. Sælgeren har Skjøde fra S. Geertsen paa en Gaard i Volling af gl. Matr. Hartkorn 2 Tdr. 2 Skp. 2 Fr. med Konge- Rug- og Havretiende og Kirke-Korn- og Kvægtiende, hvilket Skjøde er thinglæst 29. Novbr. 1824 / H. 249 / hvorhos anmærkes, at efter tidligere Adkomst-documenter mangler thinglæst Adkomst for en foregaaende Ejer paa 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. gl. Hartkorn. 2. Efter Kjøbecontracten til S. Geertsen skulde denne udrede 750 rdl. i Arv til hans Søsken, af hvilken Arv 500 rdl. er aflæst og Afkald fra Vedkommende for Resten 250 rdl. thinglæst. 3. Hartkornet er i den ny Matr. under Nr. 8 a anført med 1 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. / fol. 69/—

I Herredssk. Embedsforfald:

A. Clausen

Gebyr 19 Rdl.

cst. Fm.

Efter sket Overenskomst opgiver jeg, Niels Jensen som ejer Matr. Nr. 8 b og 21 i Volling den mig og min Hustru ved foranstaaende Skjøde i Post 10 givne Ret til at grave Møntørv i Matr. Nr. 8 a i Volling.

Denne Paategning underskrives ogsaa af undertegnede Geert Jensen.

Volling pt. Skive den 9. Marts 1887.

Niels Jensen.

Geert Jensen.

Til Vitterlighed:

E. Jacobsen.

Niels Peter Jensen.

EFTERSKRIFT

Vedr. Cathrine Elisabeths forbindelse med Kås: Velbårne fru Marianes søn, Frans, blev 1708 frembåren af Elisabeth Frijs. Elisabeth Podemester bar 1718. Podemesteren hed 1720 Christen. Elisabeth Martinsdatter var fadder i 1725 og fremover. Også navnet Gertrud forekommer i Lime den pågældende periode. Intet sikkert kan dog konstrueres af disse navne.

Præsteindberetninger

FRA VIBORG STIFT 1771

Ved Erik Hvidtfeldt

Den meget dygtige og energiske Viborg-biskop, Christen Michael Rottbøll, var en mand, der ville vide grundig besked om forholdene i sit stift. Det viste sig på bispens visitatsrejser, og allerede kort efter sin tiltrædelse samlede han et materiale fra de enkelte sogne, præsteindberetningerne fra 1771. De er formet som svar på 12 spørgsmål (med adskillige underpunkter) stillet til præsterne ifølge en skrivelse af 16. september 1771. Spørgsmålene er aftrykt i det følgende.

Mange værdifulde og interessante oplysninger kan hentes ud af disse præsteindberetninger. Interessant er det at drage sammenligninger mellem forholdene dengang og i dag, f. eks. hvad angår præsters og degnes materielle kår og skolevæsenets forhold. For lokalhistorikeren er præsteindberetningerne en guldgrube, disse indberetninger fra 1771 er nemlig ikke enestående, der findes en hel række af dem fra de sidste tre hundrede år. Den historisk interesserede kan følge sit sogns eller (omend i mindre grad) sin bys historie i nyere tid alene gennem disse kilder!).

Til Skivebogen er medtaget indberetningerne fra de fire herreder i Salling samt Fjends herred. Materialet fra herrederne i Viborg amts østlige del er udgivet i Fra Viborg amt 1959. Kun fra eet pastorat — Hjerk med

annekset Harre — mangler original-indberetningen i bispearkivet, men fandtes heldigvis, som påbudt, afskrevet i hovedsognets kirkebog. Iøvrigt kan bemærkes, at Ørsløv Kloster dengang var et selvstændigt sogn, mens Ørum havde Nørre Borris og Gammelstrup som anneks, og Sæby var anneks til Navtrup. Sognene er iøvrigt ordnet herreds- og sognevis efter Trap: Danmark.

I en særlig liste gives forklaring på de almindeligt forekommende ord og begreber, som må anses for mindre kendte, mens selve noteapparatet er indskrænket til det mest nødvendige. Oplysninger om de enkelte sogne og landsbyer, herregårde m. m. vil iøvrigt kunne findes i Trap: Danmark, bd. 6, Viborg amt (1925). Korte biografier af præster, degne og skoleholdere findes i henholdsvis S. V. Wiberg: Bidrag til en almindelig dansk præstehistorie, bd. 1—3, med supplement og register (1870—79) og Ejnar Poulsen: Viborg amts degne- og skolehistorie (1957). Fyldige oplysninger om stiftelser, legater m. m. kan hentes i Hans de Hofman: Samlinger af Publique og Private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve, bd. 1—11 (1755—80). Med hensyn til almindelige historiske forhold og begreber kan henvises til Johan Hvidtfeldt (red.): Håndbog for danske lokalhistorikere, udg. af Dansk historisk Fællesforening (1952—56).

Indberetningerne er gengivet in extenso, idet besvarelsen af spørgsmål 11 — vedr. kirkebøger m. m. — dog i reglen er udeladt, da den almindeligvis blot oplyser, at kirkebøgerne findes ved kaldet og er i god stand og behørig orden, samt at der herudover, bortset fra det bind af Hofmans Foundationer, som vedrører stiftet, ikke findes breve eller dokumenter ved embedet. Noget lignende gælder spørgsmål 12: hvad der iøvrigt kunne være at anføre? Udeladelser er iøvrigt gengivet ved ...

Ved udgivelsen er såvidt muligt brugt moderne retskrivning, undtagen for sted- og personnavnes vedkom-

mende, hvor den pågældende indberetnings skrivemåde altid er fulgt. Tegnsætningen er lempet efter moderne regler.

De 12 spørgsmål

1. Hvad ethvert præstekald hedder? I hvilket herred det ligger? Hvormange decimanter dertil hører? Af hvormange byer og tønder hartkorn sognet eller sognene består? Af hvormange husmænd, familier og hoveder om trent? Samt hvor stort kommunikanternes tal kan være?

2. Hvem der har jus vocandi til enhver kirke, og, når der er flere, om de da alternerer, eller een kalder to gange og en anden en gang? Hvem der har kaldet nuværende præst og degn? Om der er givet ekspektance, til og af hvem?

3. Hvad ethvert kalds indkomster, det ene år regnet med det andet, de 10 sidste år sammentagen, kan beløbe sig til? Og deri: a. Tiendernes ungefærlige beløb. b. Mensal- eller beneficeret gods. c. Højtids- samt festoffere, som f. eks. mikkels- eller allehelgensdags, samt grunden til, at der a parte ofres på de fester, såvidt vides kan, eller af gamle mænd, traditioner eller deslige erfares. d. Accidenserne, hvad de mellem år og dag kan beregnes til? Alt således, at man hverken regner efter det højeste, ejheller ekstravagerer på den anden side og viser sig utaknemmelig imod Gud, kongen og mennesker. e. Om der er noget andet legat, tillæg eller beneficium ved kaldet? f. Om der er kapellan i kaldet, og hans indkomster?

4. Kirkerne, om der er flere, hvem der ejer dem? Om de er tillagt nogen pro officio? Og af dem forsvarlig holdes vedlige?

5. Series pastorum, såvidt vides kan, hvilken? Ligeledes hvad nuværende sognepræst eller kapellan hedder? Hvor gammel han er, og hvorlænge han har tjent?

6. Degnekaldets indkomster, hvor store de rettelig kan

anses? Hvad nuværende degn hedder? Om studiosus? Om han har været skoleholder? Eller endnu har skole at holde? Af hvem kaldet? Hvor gammel? Hvor længe været degn? Om han har degnebolig? Hvorledes samme er i stand? Af hvem besørger vedligehold og hvorfor af ham? Om der er jord til degneboligen eller ikke? Og i første tilfælde: hvad kan sås? Men over alt, om degnen nyder sin kornafgift, efter loven, i kærven, eller i skæppen, og på anden måde, samt, hvor det sidste finder sted, efter hvilken foranstaltning, indretning eller konvention det sker, og hvorfor loven ikke heller følges?

7. Om der er skolehus, om i begge sogne eller i flere byer? Om kongen, patronen eller sognet har bygget den? Af hvem og hvorledes skal holdes vedlige? Hvem der nu er skoleholdere? Om studiosi? Hvor gamle? Og hvor længe tjent? Hvad dem er tillagt i indkomst, hvorledes, og efter hvilken anordning?

8. Om der er enke i kaldet, en eller flere? Hvad de hedder? Hvad pension de nyder? Om der er enkebolig? Og om ingen enke nu er, hvad pension af det kald da tilforn er gået? Om efter provstens ansættelse, ved lovlig omgang? Eller ved mindelig forening?

9. Om der i kaldet er nogen slags stiftelse, legat, donation eller deslige til fattige og gudelig brug, foruden de almindelige fattiges anstalter? Om disse sidste holdes i god drift og orden? Og om gavebrevene angående de første gemmes i præstegården eller andensteds?

10. Om der, foruden præstegården, også er anneksgård, og hvor betydelig af hartkorn eller deslige? Hvor stor præstegårdens egen avl kan være? Og om der er inventarium ved præstegården?

11. Om de behørende kirke- og ministerialbøger findes ved kaldet under præstens opsig og holdes tilbørlig i orden, og om der desuden er breve, dokumenter eller så-

dant, som forhen nr. 9 er erindret, der hører kaldet til og bør følge præst efter anden?

12. Om der ellers er noget, som her kan være forbigået, der kunne formenes i en eller anden henseende nyttig til efterretning og værd at anføre?

Endelig gives der præsterne besked om at indføre en kopi af deres indberetning i kirkebogen, ligesom provsten skal give besked om herredets synodalbog, om hvor vel den er holdt indtil nu, at biskoppen ellers kan vide at foranstalte det nødvendige til god ordens håndhævelse.

De 12 spørgsmål findes i Viborg bispearkiv: Kopibog 1766—1772. Besvareelserne for hele stiftet er samlet i én pakke i samme arkiv: Sognepræsternes besvareelser på 12 spørgsmål angående præstekaldenes og sognenes forhold 1771. (Alt i Landsarkivet, Viborg).

ORDLISTE

accidenser. Uvisse indkomster ved et præsteembede, specielt indtægter ved dåb, brudevielse, kirkegangs-koners indledning og ligtaler.

adjungere. Fungere som medhjælper.

allehelgensdag (Hellemissen). Før 1770 1. novbr., efter dette år 1. søndag i novbr.

alternere. Skifte, træde i stedet for.

a parte. Særskilt.

beneficeret gods. Gods tillagt præst, gejstl. institution e. lign.

beneficium. Gejstligt gods eller indtægter deraf.

decimanter. Tiendeydere.

degnetrave. Degnens kornafgift leveret ham på ageren, i modsætning til „degnekorn“, hvor kornet leveres i skæppen.

donation. Gave.

ekspektance. Løfte om at få et embede ved førstkommende vakance.

ekspence. Udgift.

herlighed. Højhedsret til jord, som bl. a. medfører jagt-, fiskeri- og forstrandsret m. m.

herredskassen. Herredets fattigkasse.

i kærven. Tiende i kærven var tiende af såvel strå som kerne.

- inderster. Landarbejdere, tjenestefolk m. fl., boende i huse, der ikke hørte til et gods, men til en bondegård.
- indsidder. Tjenestefolk og „stakler“, boende i en stue hos en gård- eller husmand.
- inventarium. Fortegnelse over løsøre og besætning m. m. i skæppen. Tiende i skæppen vil sige, at der i stedet for hvert tiende neg betales en afgift i korn.
- jus patronatus. Patronatsret, ejendomsret til kirke med deraf følgende rettigheder, bl. a. kaldsret.
- jus voc (andi) (et patronatus). Kaldsret (og patronatsret, jfr. ovenfor).
- karakteriseret, (have) karakter. Tillagt en vis titel eller værdighed.
- kommunikanter. Altergæster.
- konsumtion eller konsumtionsskat. En samling indirekte skatter, bl. a. familie- og folkeskat.
- kontribuere. Betale skat.
- konvention. Overenskomst.
- lavværge. Specielt om den værge, en enke efter eget ønske antog eller som øvrigheden beskikkede hende.
- lispund. 16 pund.
- lysepenge. Betaling for lys til kirke eller skoleholder.
- martini. Mortensdag, 11 novbr., tidligere betalingstermin.
- mensalgods. Egentlig gods ad mensam, til præstens bord, d. v. s. gods, henlagt til underhold for præsten.
- mikkelsdag. Sct. Michaelis, 29. september.
- mons. eller ms. Monsieur, hr.
- mønt. 1 rigsdaler er 6 mark à 16 skilling.
- mål. 1 tønde hartkorn er 8 skæpper à 4 fjerdingkar à 3 album.
- nannest. Naturalydelse til præst og degn, hører til de såkaldte småredsler.
- ol. 4 snese.
- patron. Forstander, beskytter.
- sct. pedersdag. 29. juni.
- personel kapellan. Antaget af sognepræsten, i modsætning til residerende kapellan.
- pro officio. Som løn for embedsvirksomhed.
- publice. Offentlig.
- påske- og sct. hansrente. En afgift til præst eller degn, der betales ved påsketid eller sct. hans.
- repartere. Påligne, fordele.
- repartition. Påligning.

sc. scilicet. Næmlig.

seign. eller sr. Seigneur, hr.

series pastorum (a tempore reformationis). Præsterækken
(fra reformationens tid).

slet(te)daler. 4 mark.

småredsler. Tillæg til landgilden i form af små naturalydelser, lam, gæs, høns, æg, ost o. s. v.

stiftskisten. Biske- eller biske- og stiftsøvrighedsarkivet.

succedere, succession, successor. Efterfølge, efterfølgelse, efterfølger.

votere. At stemme.

1. *Skive og Reesen*, Hindborg herred. I begge sogne og Skive købstad indberegnet er 79 decimanter. I Skive sogn er med købstaden 5 byer og 4 enlige gårde. I Reesen sogn er en by og 4 enlige gårde. Skive sogn består af 153 tdr. 4 skp. hartkorn, hvoraf 20 tdr. er frie købstadjorder. Reesen sogn er 60 tdr. 5 skp. 2 fjk. 1½ alb.

I Skive sogn er 11 husmænd, i Reesen er 13 dito. Den 15. august 1769 befandtes efter den tid anbefalet og pålidelig forfattet mandtal at være i begge sogne: mandkøn 219, kvindekøn 249.

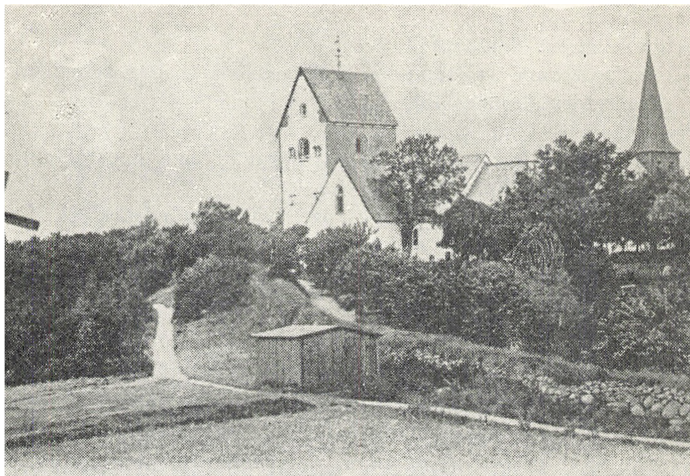
I købstaden Skive, af mandkøn 187, kvindekøn 248 — er i alt 903 hoveder. Kommunikanter: I Skive sogn, købstaden indberegnet, omtrent 510, i Reesen sogn 102. I alt 612.

2. Kongen har jus vocandi og har kaldet nuværende præst. Degnen kaldet af salig hr. biskop Andreas Wøldike, først til at være hører og kantor ved den latinske skole, den 20. juli 1736. Her er ingen ekspektance udgiven.

3. I 5 sammendragne år, som er den tid, jeg har været præst her, bliver, når kapellanens stående løn 80 rdl. fradrages, middeltallet den summa 425 rdl.

Når kornets priser er, rug: 2 rdl., byg: 1 rdl. 1 mk., havre: 5 mk. er tiendens rigtige værd 4 mk. 8 sk. af hver td. hartkorn, som er af Skive by og sogns 153 tdr. 4 skp. hartkorn.

Skive gamle kirke mellem den nye kirke og møllen ved 1904, da det gamle kirkegaardsdige mod syd endnu stod. (C. Hadrup fot.).

a. Kongetiender, som er tillagt præsten, udgør 115 rdl.

b. Præstetienden ligeledes 115 rdl. Reesen sogn, bestående af hartkorn 60 tdr., præstetienden deraf à 4 mk. 8 sk. tønden, er 45 rdl. I alt 275 rdl.

Men beregnes kornet efter indeværende og sidst afvigte års priser, nemlig rug: 4 rdl., byg: 2 rdl. 2 mk., havre: 1 rdl. 4 mk. til 2 rdl. tønden, er korntiendernes værd, som er præsten tillagt, den summa 550 rdl.

Omtrent indbringer den (kvægtienden) i begge sogne 12 rdl.

Intet mensal- eller beneficeret gods. Hvert højtids-offer er omtrent 45 rdl., som beløber sig til alle 3 højtider eller det ganske år: 135 rdl. Her ofres alene til de 3 højtider jul, påske og pinse, men ingen af de øvrige fester.

Accidense-offer: Af 5 sammenlagte år er middeltallet 70 rdl., men med den forskel, at det forringes hvert år, ved det denne liden købstad har det fælles med andre

sine lige, at den årlig aftager, og bondestanden er meget fattig formedelst ekstraskatter og andre byrder, at jeg har haft over 40 rdl. mindre i offer dette sidste år end for 4 eller 5 år siden.

Andre accidenser såsom nannest af oste, æg etc. omtrent 10 rdl. Præstepenge af Skive by har tilforn været 3 til 4 rdl., men det sidste år kun 1 rdl. 4 mk. 8 sk.

Højlovlig ihukommelse kong Christian den 3. har ved sit åbne brev¹⁾, dateret Viborg lørdagen næst efter trefoldigheds søndag²⁾ anno christi 1542 tillagt præsten al Skive sogns kongetiende i steden for en præstegård, som kongen lagde under sit slot Hald.

Denne kongetiende er fritaget fra alle pålæg og skatter, ifølge salig kong Christian den 5., præsten hr. Laurids Breth givne konfirmation på kongetienden, dateret Kiøbenhavns slot den 16. september 1684. Denne højkongelige benådning, at præsten ingen skatter skal betale af kongetienden, har stedse blevet ved magt og endnu i disse tider ved en højlovlig kammerkollegieskrivelse til mig af 24. juni 1769 stadfæstet.

På Skive bys marker er præsten tillagt nogle få jorder, præstejorder kaldet, som salig hr. magister Niels Krogh ved et taget syns- og tingsvidne den 20. august 1680 har bevaret for undergang og forringelse i det benævnte dokument, som er i min bevaring, nøje bestemmer jordernes beliggenhed samt længde og bredde ved alenmål. I disse jorder kan sås omtrent 5 til 6 tdr. byg.

Her er desuden lagt til kaldet nogle jorder, Blus-Jorder kaldet, som er Skive kirke tilhørende, hvoraf den største del ligger norden byen, imellem de to herregårde Skivehus og Krabbesholms marker og skilles fra den sidste ved en vandrende. I denne fladning jord kan sås omtrent en halv snes tønder byg, langs norden samme agerjord ligger lidt eng, hvorpå kan avles 1½ til 2 læs hør, som

jeg håber ved Guds velsignelse at få forbedret, om Gud under mig noget at leve.

Den mindre del af denne såkaldte Blus-Jord er sønden byen beliggende og består af 3 tønder bygland. Denne Blus-Jord, særdeles den del norden byen, har undertiden været med misundelse anset af sine pågrænsende mægtige naboer, og som det har været forandringer undergivet i forbigangne tider, bør jeg til efterkommernes oplysning her meddele, hvad mig om disse jorder er bekendt. Blus-Jorden skal ved et mageskifte være kommet til Skive kirke i stedet for andet jord af kirkens, som blev lagt under Skivehuus slot ifølge allernådigste mageskiftet af 7. december 1652. Her på har disse jorder fra gammel tid været bortfæstet til kronen for årlig afgift $1\frac{1}{2}$ ørte³) byg og $\frac{1}{2}$ mk. i penge indtil år 1667, da det ved nyt fæste således blev forandret, at i stedet for denne afgift skulle den fæstehavende borger eller anden læg mand forsyne Skive kirke med behøvende vokslys. Endelig blev efter kong Christian den 5.s allernådigste befaling af 18. marts 1682 samme Blus-Jorder imod vokslusens vedligeholdelse tillagt og forundt daværende sognepræst hr. Lars Breth i fæste, fornemmelig af den årsag, at præsten, som skal gøre sognerejser til annekset Reesen, ellers ej har jord nok til at holde sine heste på. Og som det var Hans Majestæts vilje, at disse jorder i eftertiden ingenlunde skulle tages fra præsten, blev de og ved påfølgende landmåling tilmålt byen og matrikuleret under sammes frie købstadjorder. Siden den tid har disse Skive kirke Blus-Jorder af samme årsag og på samme vilkår ej været bortfæstet til nogen anden end Skive kirkesogns præster, der alle, præst efter præst, har haft dem.

Et kongelig reskript af 19. maj 1753 befalede ved vakance i præstekaldet disse jorder at stilles til offentlig auktion og tillod hr. geheime-råd Werner Rosenkrantz

at blive højestbydende på jorderne, kapitalen at stå i Skivehuus og renterne falde til kirken. I denne forfatning var det ved min ankomst. Jeg søgte allerunderdanigst kongen om at beholde disse Blus-Jorder efter mine formænds eksempel, og da der var indhentet erklæring på min ansøgning fra stiftets høje øvrighed, hr. stiftsbefalingsmanden og hr. biskoppen, blev jorderne mig forundt ved en allernådigst kongelig kancelliresolution af 15. november 1766 med samme vilkår, som mine formænd har haft dem i brug, nemlig den sædvanlige indfæstning til kirken, 8 rdl., og bestandig at forsyne kirken med lys på alteret.

Efter mine formænds eksempler oppebærer jeg årlig af Krabbesholms ejere en tønne rug og 2 tdr. byg in natura, som skal være et vederlag for tienden af de 2 bøndergårde, Sønder og Nørschou Hoveder, som blev ødelagt i kong Hans' tid, og hvoraf Niels Høeg, lensmand på Skivehuus, oprettede denne sædegård, som siden af rigsråd Iver Krabbe til Østergård er opbygget og givet det navn Krabbesholm.

I min bevaring er intet dokument, hvoraf jeg dette kan bevise, ejheller kan jeg efter undersøgelse opdage nøjere adkomster og beviser. Men i stiftskisten er mig sagt, noget derom skal findes, dersom det ej af ilden er fortæret, som jeg frygter.

I Skive har stedse været personelle kapellaner, til min formand blev 1751 pålagt den byrde, at den personelle kapellan blev beskikket til residerende kapellan, hvilket vedvarede i 14 år til kapellanens død skærtorsdag 1765. Min formand søgte derpå at blive befriet for denne byrde, som han følte at være alt for tung. Han blev i kancelliet bønørt, at ingen kapellan blev i hans tid beskikket. Samme dag, som jeg blev kaldet til sognepræst, er og den residerende kapellan kaldet, og jeg altså betagen lejlighed at gøre ansøgning om befrielse for denne store

udgift. Mit allernådigst meddelte kaldsbrev fastsætter den løn, jeg skal årlig give kapellanen, nemlig 80 rdl. og anneksgården, som er 24 rdl. Han har husleje af kirken årlig 8 rdl. Offer til de 3 højtider af begge sogne, 14 til 16 rdl., udgør årlig 42 til 48 rdl.

I alt den residerende kapellans indkomster årligt 160 rdl., som er overensstemmende med hans egenhændigt meddelte fortegnelse.

4. Skive kirke, som er købstadkirke, ejer Hans Maje-stæt kongen.

Annekset til Skive er Reesen. Denne Reesen kirke ejer Hans excellence hr. geheimeråd, kammerherre, baron til Willestrup, hvortil Skivehuus og Krabbesholm, og amtmand over Skivehuus amt Werner Rosenkrantz.

5. Megen flid har jeg anvendt ved denne lejlighed på at bevare mine formænd fra forglemmelse, men min bestræbelse har næsten været forgæves, her er det lidet, jeg har kunnet opdage:

1) Den første præsts navn, jeg kan finde, er hr. Mads Daberg. Han blev 1542 af højlovlig ihukommelse Christian den 3. benådet med Skive sogns kongetiende, hvorom er meldt.

2) Antonius Christensen, døde 1624 den 20. august.

3) Laurentius Canuti, gift med Anne Olufsdatter, som fødte ham 16 børn, 8 sønner og 8 døtre. Hun døde 1650 den 21. august, gammel 42 år, og han den 28. juni 1652, gammel 55 år.

4) Jacob Faber, blev forflyttet til stiftsprovst og sognepræst ved Vor Frue kirke i København og provst over Sochelunds herred i Sælland. Hans hustru var Maren Wandel, en datter af salig hr. biskop dr. Wandel i Wiborg.

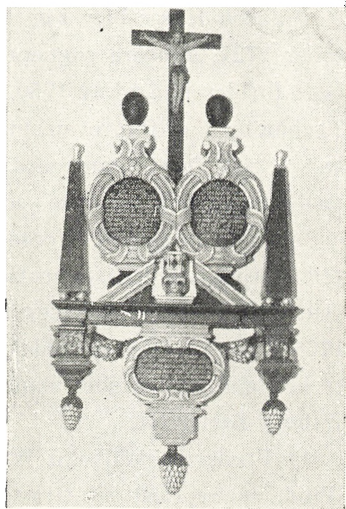
5) Hans Thomasen Svendborg, døde her. Hans hustru var Chatrine Majoner, som giftede sig anden gang med hans eftermand.

6) Mag. Niels Nielsen Krogh, en broder til hr. biskop dr. Peder Krogh i Trundhiem, hvis forfædre siden reformationen har været i gejstlig stand. Med sin hustru, bemeldte Chatrine Majoner, avlede han to børn, en søn, Hans Jørgen Krogh, blev købmand i Wiborg, i ægteskab med Kirstine Hark, en datter af Peder Sivertsen Hark, i sin tid anselige købmandsfolk, hvis forfædre var kommet her ind fra Saxen. Hun fødte ham 13 børn, 6 sønner og 7 døtre, hvoraf de 10 i deres ungdom er bortdøde, de 3 er endnu levende, nemlig ¹⁾ en søn, Peder Krogh, møller i Flyndersøe mølle en mil her fra Skive, (Han) har 6 børn, 4 sønner og 2 døtre; ²⁾ en datter, Else Chatrine Majoner, i ægteskabet med farveren her i byen, Boye Feilberg Steenholm, uden børn; ³⁾ en datter, Agnete Chatrine Krogh, endnu ugift.

Hans Jørgen Krogh var en formuende mand indtil den bekendte ildebrand i Wiborg 1726 skilte ham af med hans ejendele. — Mag. Niels Kroghs datter, Hylleborg, kom i ægteskab med en formuende selvejerbonde ved Randers og blev moder til 5 børn.

Mag. Krogh brugte i sit signet en fiskekrog hængende i en ring og der omkring disse bogstaver N. N. K. En hånd, fremkommende af en sky, holder ved krogen, på begge sider af ringen er solens og månens billede.

Han døde her i Skive år 1680. Mag. Kroghs enke, Chatrine Majoner,

Pastor Laurids Breths epitafium, opsat 1702 i koret ved alteret i Skive gamle kirke. (C. Hadrup fot.).

giftede sig 3. gang med en løjtnant ved navn Lethmarck.

7) Hr. Lauridtz Breth, født i Thaastrup i Sælland 1638, den 10. september. Han var i kongelig majestæts tjeneste som skibspræst fra år 1677 til 1680, da han her blev sognepræst, som varede 22 år, og døde i samme embede 1702 den 12. september i sin alders 64. år og embeds 25. år. Hans hustru var Else Pedersdatter Ørregaard, født i Ørregård i Fiskbek sogn 1637 den 2. juli. Hun døde 1700, den 7 december i sin alders 64. år og efterlod ham en eneste datter.

8) Mag. Christen Lassen Tychonius, var først personelle kapellan her i Skive et års tid og blev sognepræst år 1702. Her forblev han noget over 24 år til 1727, da han blev stiftsprovst i Wiborg. Han kom i ægteskab med sin formands, hr. Breth's, eneste datter, Zidse Birgitte Breth, og derved blev en formuende mand. Anden gang giftede han sig med endnu levende enke, provstinde Hasse.

9) Jacob Hasse blev lige fra student kaldet, den 6. oktober 1727, at være sognepræst her i Skive. I dette embede forblev han til år 1750, da han succederede magister Tychonius i stiftsprovsteembedet i Wiborg. Han var to gange gift, første gang med Maria Lessøe og sidste gang med hr. Tychonius' enke, som endnu lever.

10) Wilhelm Adolph Worsøe var i 3 år kapellan i Borum ved Aarhus, siden sognepræst i Nautrup i Salling 2 år. Den 23. oktober 1750 blev han kaldet her til Skive. År 1766 er han ligeledes kaldet til stiftsprovst i Wiborg, og er han den tredie, som mand efter mand er fra Skive til Wiborg forflyttet.

11) Frederich Wilhelm Wind er søn af salig hr. Jens Wind, sognepræst til Græse-Sirsløw menigheder i Sælland. Min fader døde i sit embeds 3., ægteskabs 2. og alders 28. år, 7 uger førend jeg blev født.

Jeg er født i Bircherød præstegård i Sælland år 1728, den 30. november, og altså i mit alders 44. år.

På Wenøe under Riibe stift, Schodborg herred, var jeg sognepræst i 10 år og 3 måneder, til hvilken menighed jeg af kongen blev kaldet den 9. april 1756. År 1766, den 20. juni, blev jeg hertil forflyttet. Har altså tjent i 16 år.

Kapellanen hedder Christian Hannibal Holm, er 38½ år, og kaldet af kongen den 20. juni 1766. Har altså tjent 5½ år.

6. Degnekaldets indkomster af Skive og Reesen sogne er imod 90 rdl.

Han hedder Jacob Hansen Kuur og har været i mesterlektie i Wiborg skole, men ej blevet student. Degnen holder skole for Skive bys ungdom, underviser noget lidet i det latinske sprog, og særdeles er han en god skrive- og regnemester.

Af salig hr. biskop Wøldike kaldet til at være hører og kantor ved den daværende latinske skole af dato 20. juli 1736, og efter skolens reduktion af samme biskop kaldet til degn den 6. november 1743.

Han er 54 år og har været degn 28½ år, men lærer her ved skolen i alt 36 år. Han har ingen degne- eller skolebolig, ejheller markjorder, men nyder til husly årlig 8 rdl.

Dette spørgsmål har degnen, Jacob Kuur, efter min begæring besvaret med følgende ord:

Jeg nyder årlig efter en ihænde havende landstingsdom, afsagt af salig hr. landsdommer Sehestedt alene på Wiborg landsting anno 1742 den 24. oktober: af en tønde hartkorn 2 fjk. rug, 4 sk. af en hel, 2 sk. af en halv gård for alt mit småredsel. Dette har min salig formand, rektor Bertram Winde, holdt proces for i 2 år både med hjemting og landsting, og jeg har siden måttet lade mig nøje med samme, fordi mine fattige omstændigheder, for-

årsagede af overgangne ildebrande, har hindret mig fra at inddrive den trediedel imod præsten, som min allernådigste konge så faderligt har skænket de fattige degne.

7. I Skive by samt de landsbyer, som hører til Skive sogn, er intet skolehus, men i annekset Reesen er et skolehus i Reesen by ved kirken.

Hr. geheimeråd Werner Rosenkrantz, som er ejer af Reesen kirke og hele sogn, har bygget skolehus i Reesen år 1754, ifølge en kongelig allernådigst tilladelse ved reskript af 22. februar 1754.

Bemeldte hr. geheimeråd Rosenkrantz besøger skolehuset i Reesen vedligeholdt.

I Skive by er degnen, som oven er meldt, skoleholder, men for Skive sogn på landet er klokkeren her til kirken, Claus Christian Skouboe, skoleholder, ligesom og skoleholder i Reesen, hvor han holder et menneske for sig, som kan læse vel i en bog og undervise ungdommen i det fornødne.

Klokkeren, som er skoleholder, har ikke lært andet end at læse i en bog, og nogenledes regne og skrive. Han har været en tro tjener hos oversekretær Mønichen.

Han er imod 66 år og har tjent i 24 år. Hvad ham er tillagt beløber årlig imod 30 rdl. og er mest accidenser ved lig, bryllupper etc., som ikke nøje kan bestemmes.

8. Her har i Skive kald ingen enke været i 88 år, thi salig hr. Breth var enkemand, da han døde, og de 3 præster efter ham er alle forflyttet til stiftsprovstiet i Wi-borg.

Her er ingen enkebolig, ejheller noget tillagt enkerne til husleje.

Det kan anses som noget mærkeligt ved Skive kald, at der i 148 år ikke har været uden en eneste enke, nemlig Chatrine Majoner, mag. Niels Kroghs efterladte enke, og hendes enkestand varede dog ikke uden 2 til 3 år, da hun igen giftede sig med en løjtnant. Denne enke søgte

kongen om at nyde pension af kaldet, som hende og allernådigst blev tillagt ved et kongeligt reskript til biskoppen, hr. Søren Glud i Wiborg. Og da dette allernådigste kongelige reskript er for eftertiden den lov, hvorpå enkepensionsnydelse af kaldet grunder sig, vil jeg samme ord til andet her indføre, og lyder som følger. (Kopi til superintendanten over Wiborg stift):

Vor nåde tilforn. Eftersom Chatrine, afgangne mag. Niels Kroghs i Skive for Os allerunderdanigst har ladet andrage, hvorledes den nuværende sognepræst sammesteds, hr. Lauritz Breth, skal vægre sig at give hende nogen pension af kaldets indkomster, som du af hosfølgende kopi af hendes allerunderdanigste supplikation⁴⁾ videre kan se og erfare. Da er Vores allernådigste vilje og befaling, at du hende til rette forhjælper, at hun noget af kaldets indkomst til levnedsmiddel bekommer, som hans enke, om han nogen i sin tid kunne efterlade, af hans efterkommere igen skal have at forvente. Dermed sker Vor vilje, befalendes dig Gud. Skrevet på Vort slot Kiøbenhavn den 28. juni anno 1681.

Under vort signet
Christian L. S.⁵⁾

Luxdorff.

Dette forskrevne at være en rigtig kopi af Hans kongelige Majestæts nåd. missive⁶⁾ til mig, som til den hæderlige mand hr. Lauritz Breth i Skive etc. hermed til underdanigste efterretning overleveres, vidner jeg, Wiborg den 16. november anno 1681.

S. Glud.

Den kontrakt hr. Lauritz Breth oprettede med sin formands, hr. Kroghs enke, hvori fastsattes, hvad pension hun af kaldet årlig skulle nyde, er i min bevaring og lyder således:

Lauritz Olufsen Breth, sognepræst i Skive og provst over Hindborg herred, gør herved vitterligt, at eftersom den hæderlige, dyderige og gudfrygtige matrone Cha-

tarina Majoner, sal. mag. Niels Kroghs, min formands, efterladte enke har Hans kongelige Majestæts nådigste befaling, til hans ædle velærværdighed doct. Søren Glud, superintendent over Wiborg stift forhvervet anlangende, han skulle hjælpe hende tilrette, at hun noget af kaldets indkomst til levnedts middel kunne bekomme med mere over højestbemeldte Hans kongelige Majestæts nådigste brevs videre formeldning, de dato 28. juni 1681.

Da, efter den forhvervede højbemeldte Hans kongelige Majestæts nådigste befaling, samt hans ædle velærværdigheds gunstige erindring, er vi om årlig pension med hinanden indbyrdes, venlig og vel forenede og akkorde-rede på efterfølgende måde:

Først lover jeg, Lauritz Breth, min levetid, sålænge jeg Skive kald nyder, at give hæderlig, dyderig og gud-frygtige matrone Chatrine Majoner, så længe hun i sit enkesæde sidder, årlig 4 tdr. rug, 8 tdr. byg, 3 tdr. havre; og samme korn, hvert år til sct. mortensdag i godt ustraf-felig korn, at erlægge i Skive, som hun skal nyde fri og uden skat i alle måder.

Dernæst lover og forpligter jeg mig til at give Cha-trine Majoner 4 rdl. hver offerdag af de 3 høje festdage, nemlig jul, påske og pinse, som er 18 sletdaler årlig. Herforuden af nannest tilsiger jeg hende 10 kager og halvtredie ol æg, 4 lispund ost, tre tiendelam til sct. hans-dag at levere årlig, og det forskrevne i rette tid, uden al molest i alle måder at aflægge.

At vi på begge sider således er i al venlighed forenede og dette ubrødelig af begge parter at skulle holde, har vi denne kontrakt på hans ædle velærværdigheds gunstige behag og videre ratifikation begge med egne hænder underskrevet og med vore signeter undertrykt samt ven-ligt bedt hæderlige og vellærde mand hr. Niels Simonsen i Hem, så og hæderlige og vellærde mand hr. Christian

Walter i Skive med os til vitterlighed at underskrive.
Datum Skive den 24. januar 1682.

Sal. mag. Niels Kroghs efterladte

Chatrine Majoner.

Lauritz Breth.

Niels Simonsen.

Christian Walter.

Af ovenstående kontrakt ses ulighederne i mange dele i kaldets indkomster den tid og nu:

a) Enken skulle nyde 10 kager. Nu får præsten ingen kager og kun liden vederlag derfor i korn eller penge.

b) Enken loves halvtredie ol æg. Når nu præsten skulle give enken så mange æg, fik han selv næppe et æg.

c) Enkens del var 4 lispund ost. Nu får præsten næppe dobbelt.

d) Enken skal have 6 tiendelam. Nu får præsten ingen lam in natura, men må tage imod penge, 3 sk. for hvert lam, bonden angiver at have.

Derimod kunne enken efter nuværende omstændigheder nyde flere penge og vel også mere korn end det anførte.

9. De gavebreve og efterretninger om de fattiges væsen, som findes trykt i Hofmans samlinger af fundationer etc. agtes overflødige her at anføre, men de, som ikke findes trykt, er:

a) Købmand Laurs Haderups enke her i Skive ved navn Anne Kirstine Dybek gav bort før sin død først i året 1760 til byens fattige 100 rdl. På offentlig auktion i købmand Peder Svintes bo er købt for 87 rdl. af disse penge en ager norden for byen, hvori kan sås en tønde byg, beliggende ved siden af de andre fattiges jorder. Samme ager er nu bortlejet ved auktion tilligemed de øvrige fattiges jorder i 8 år for årlig afgift til de fattige 3 rdl. 3 mk. 2 sk. De øvrige 13 rdl. af denne kapital står hos byfogden, hr. generalauditør Rothe, hvoraf han svarer årlig rente: 3 mk. Herom er intet gavebrev forfattet, men bemeldte enke udbetalte disse penge, 100 rdl.,

med mundtlig begæring, at de på bedste og sikreste måde måtte komme byens fattige tilgode.

b) Købmand Bertel Mogensen gav de fattige ved sit oprettede testamente 200 rdl., og som velædle hr. amtsforvalter Michael Uttrup her i Skive (hvis formående forestilling hos giveren for denne gave er at takke) var indsat som executor testamenti, har han meddelt sit bevis for disse 200 rdl. således, ord til andet lydende:

I det af forrige køb- og handelsmand, afgangne sr. Bertel Mogensen i Skive, med kongelig allernådigst til-ladelse under dato 18. maj 1768 oprettede testamente, lyder den 8. post således:

Til Skive bys fattige giver jeg den kapital 200 rdl. på de vilkår, at samme uforanderlig skal blive bestående i min nu ejede og iboende gård med første prioritets ret og imod lovlig rentes erlæggelse. Og skal Skive bys fat-tige årlig nyde denne rente, som sognepræsten med hans medhjælperes forevidende på bedste måde distribuerer, dog skal Mette Riis deraf, så længe hun lever, have årlig 6 rdl.

Thi bliver sådant, for dette steds byfoged, højædle og velbyrdige hr. generalauditor og landsdommer Rothe, og sognepræst, velærværdige og højlærde hr. Wind, herved behørig anmeldt af mig, der som executor af benævnte salig Bertel Mogensens testamente, udbeder den ene af de herom afgivne to ligelydende anmeldelser med påteg-ning tilbage. Skive den 9. januar 1769. M. Uttrup.

c) Hr. geheimeråd Werner Rosenkrantz har ved et gavebrev af 24. december 1759 givet 600 rdl., så med første prioritetsret står i de 3 hovedgårde: Willestrup 400 rdl., Skivehuus 100 rdl. og Krabbesholm 100 rdl., hvoraf hvert gods' fattige nyder renterne, som er fast-sat 4 rdl. af 100 til hvert nytår. Fundatsen er i stifts-kisten og 2 af de 5 udgivne kopier af samme er i min bevaring.

Anstalterne for de fattige er her i god orden.

Foruden hvad tidligere er erindret er original-gavebrevene i stiftskisten og verificerede kopier hos præsten.

10. Til Skive kald hører en anneksgård i Reesen på 5 tdr. 3 skp. 2 fjk. hartkorn. Tienderne af denne gård oppebærer den residerende kapellan ifølge kongelig befaling i hans og mit kaldsbrev. For disse tiender nyder kapellanen ifølge en af ham med anneksbonden oprettet kontrakt årlig af bonden i penge 24 rdl. og nogle små villigheder i arbejde.

Hvorledes denne anneksgårds herlighed er kommet fra præsten, så at Krabbesholms ejere nu bortfæster anneksgården og oppebærer landgilde af anneksbonden, ved jeg ikke. Og mere ubegribeligt er det, at præstens anneksbonde er blevet trælbonde og gør fuldt hoveri til bemeldte herregård. Denne forsømmelse af en formand, jeg ved ej hvem, vil engang koste præsten en reklamationsproces⁷⁾, om han igen skal nyde sin ret, hvortil jeg endnu ikke har set tiderne, eller andre omstændigheder, at være mig gunstige nok.

Her er ingen præstegård eller noget inventarium, men i stedet for præstegård er præsten tillagt kongetienden af Skive sogn, som oven er forklaret.

11. Disse bøger findes her i så god skik som noget andet sted. Her er og et par gamle fuldkomne bøger, som er bevaret fra ilden. Jeg anser det som noget rart, at her er lidt, der kan bære navn af alderdom, siden denne by 5 gange i dette århundrede er dels halvt, dels næsten helt afbrændt. Kirken mistede endog i sidste ildebrand 1749 sin kalk og disk.

De breve og dokumenter, som her findes, og bør følge præst efter anden er følgende:

[Der anføres ialt 24 numre, hvoriblandt man særlig bemærker:]

19. Kong Christian den 3.s brev, at præsten i Skive

skal nyde al kongetienden af Skive sogn i stedet for en præstegård, dateret Wiborg lørdag før hellig trefoldigheds søndag⁸) 1542.

12. Jeg erindrer ikke noget uden det skulle være, hvad præsten nyder for brød og vins anskaffelse af kirkernes ejere, eller på anden måde hvad kan være tillagt derfor, eller om kirken eller dens ejer selv anskaffer vin og brød til kommunikanterne.

Besvarelse

Skive kirke ved sin værge anskaffer selv vin og brød, men for vins og brøds holdelse til Reesen kirke nyder præsten årlig penge 1 rdl. 3 mk. af kirkens ejer, hr. geheimeråd Werner Rosenkrantz, som er det mindste mig er bekendt, der nogen steds gives for et sogn af 100 kommunikanter, og næppe tilstrækkeligt. Jeg kan og ej få at vide med hvem denne alt for nøje akkord engang er truffet i ældre tider.

Skive den 6. februar 1772.

F. W. Wind.

1. Til dette *Hem* præstekald, som ligger i Hindborg herred, Wiborg stift, hører to annekser, Dølbye og Hindborg, begge i benævnte herred.

Hem sogn er hartkorn 185 tdr. 5 skp. 1 fjk. (præstegården uberegnet, som er hartkorn 4 tdr. 2 skp. 2 fjk.). Hem sogn består af Hem by, Krarup, Haldborg og Brøndumbech. I sognet er 29 decimanter, 5 husmænd, 3 huskvinder, 9 inddidere, 35 familier, omtrent 190 personer i familierne, henved 150 kommunikanter.

Dølbye sogn er hartkorn 165 tdr. 7 skp. og består af Estkier, Trudstrup, Holmgård, Øxenvad, Øster Dølbye, Rudmølle, Wester Dølbye og Tolstrup. I sognet er 35 decimanter, 5 husmænd og 7 inddidere, 38 familier, omtrent 180 personer i familierne og henved 150 kommunikanter.

Hindborg sogn, som består af Horschegård, Graugård, Røgling og Hindborg by, er hartkorn 94 tdr. 4 skp. 3 fjk. 1 alb. I sognet er 21 decimanter, 6 husmænd, 5 huskvinder, 5 indsiddere, 31 familier, omtrent 128 personer i familierne og henvend 100 kommunikanter.

2. Til alle 3 kirker har Hans kongelige Majestæt reserveret sig jus vocandi, da de blev solgt på auktionen 1719 til sal. hr. major Tøsche, forhen boende her i Hem. Nuværende præst er kaldet af højsalig kong Friderich den Femte. Og nuværende degn af salig hr. biskop Wøldike. Ingen ekspektance (mig vitterlig) er givet, enten på dette præste- eller degnekald.

3. Dette præstekalds indkomster kan beregnes ungefærlig til 400 rdl., således: a) Til kaldet er tiendeydende hartkorn 444 tdr. 5 skp. 2 fjk. 1 alb., hvoraf tienden kan beregnes til 290 rdl. b) Af mensal- eller beneficeret gods intet. c. De 3 højtidsopfre kan ej beløbe sig højere end som til 60 rdl. (ingen festoffer er eller har været brugt her ved kaldet). d) Accidenserne kan regnes fra 20 til 30 rdl., den såkaldte påske- og sct. hansrente for 10 à 12 rdl. e) Kvægtienden ligeledes for 10 à 12 rdl. f) I det øvrige ellers intet andet legatum, tillæg eller beneficium til dette kald.

I kaldet ikke heller nogen kapellan.

4. Alle 3 kirker ejer Hans excellence hr. geheimeråd Rosenkrantz til Krabbesholm.

5. Series pastorum (så vidt jeg ved) har siden reformationen været denne: hr. Peder Michelsen, død 1618, hr. Peder den unge, kom fra kaldet, hr. Jens Madsen, døde 1640, hr. Jens Aagaard, døde 1661, hr. Niels Simonson, døde 1698, hr. Knud Madsen, døde 1712, hr. Johannes Graversen Assels, resignerede 1751, døde 1765.

Niels Nielsen Hiersing, kaldet som sognepræst 1751 den 17. september, ordineret den 17. november. Indsat

dom. 1. adv.⁹⁾ a. e.¹⁰⁾ lever endnu så længe Gud behager, er gammel 47 år og har tjent i 20 år.

6. Nuværende sogne­degn hedder Michel Ingstrup, er gammel 55 år, er studiosus, er kaldet af sal. biskop Wøldike fra Søndre sogn i Wiborg, hvor han tjente som underdegn, til at være sogne­degn for disse sogne. Bor i Wester Dølbye og holder der sin degnebolig i forsvarlig stand.

Til degneboligen ingen jord, uden en kålhave. Har været degn her i 16 år, også tillige skoleholder for sognenes ungdom. Hans degneindkomster kan beløbe sig i penge ungefærlig til 47 rdl. og i korn fra 10 à 11 tdr. byg, thi han nyder ingen kornafgift efter loven i kærven eller skæppen, af årsag, sognemændene vil ej anse som deres ret at yde til ham mere end som 1 skp. byg, hvad enten deres hartkorn er stort eller lidet.

7. I alle 3 sogne er der kun et skolehus, ibygget degneboligen i Wester Dølbye. Ifølge de allernådigst udgangne forordninger om skolevæsenet er det først blevet bygget og istandsat af kirkepatronen, siden i min embedstid afbrudt og igen istandsat, men af hvem og om ved sognefolkernes medhjælp, ved jeg ikke, men tænker, at når det herefter behøver reparation, det da af sognefolkene skal holdes vedlige. For skolehold nyder han de degnen, efter forordningen, tillagte 6 rdl. og lysepengene af kirken.

8. I kaldet ingen enke eller enkebolig. Ikke heller nogen enke nævnt siden sal. hr. Knud Madsens, som døde (om jeg ret ved) 1725 eller 1726. Hvad hun fik til pension, og om hendes pension var ansat af herredsprovsten ved lovlig omgang, eller ved mindelig forening, det ved jeg ikke til visse.

9. I kaldet er ingen slags stiftelse, legatum, donation eller deslige til fattige og gudelig brug, uden de almindelige fattiges anstalter, hvilke her ikke er i nogen drift

eller orden, formedelst det alt for stærkt regerende tiggeri af omløbende betlere.

Vel har hans excellence hr. geheimeråd Rosenkrantz til Krabbesholm og Schivehuus skænket årlig 8 rdl. til de fattige på hans godser, og også deraf hidindtil ladet uddele 4 rdl. til de fattige på hans godser i disse sogne; men som der i fundatsen, der er indleveret til stiftskisten, indskrevet foran i stiftelsens bog, som gemmes hos høje donater, nævnes udførlig, at disse 8 rdl. skal uddeles til de befindende fattige på enhver af gårdenes godser, så kan samme ej egentlig anføres som et legatum, destineret¹¹⁾ just til hans fattige i disse sogne, såsom hans godser ligger vidt adspredte i mange sogne både i Salling og Fiends herred.

10. Foruden præstegården er der en anneksgård i Wester Dølbye og en i Hindborg. Anneksgårdens hartkorn i Wester Dølbye er 6 tdr. 5 skp. 1 fjk. 2 alb. Kirkepatronen har herligheden, som er 1 tdr. 2 skp. Anneksgården i Hindborg er hartkorn 4 tdr. 2 skp. 1 alb. Herligheden, 5 skp., har iligemåde kirkepatronen. Anneksgårdens afgift i Wester Dølbye skulle være efter stiftsbogen 1 td. rug, 1 td. byg, 2 tdr. havre, 1 skovvogn, 4 snese ål. Anneksgårdens afgift i Hindborg efter stiftsbogen 1 ørte rug, 1 ørte byg og 1 ørte havre. Denne afgift har jeg ej regnet blandt kaldets indkomster, thi jeg har ej endnu fået den. Og ligeledes begyndes der at holdes tilbage hos en del af beboerne med den såkaldte påskebage, som dog, uden vægring, af arilds tid er blevet præsten ydet. Ved præstegården er ingen inventarium.

Til den kan sås et år med det andet fra 24 til 28 skp. byg, fra 20 til 24 skp. rug, havre 8 à 9 tdr., avles 1 læs hø og ej graves et gavnlig læs tørv. Når man nu regner efter 1 skp. i sæd, igen 4 fold, eller i det højeste 5 fold (som dog sjælden avles), så ses, hvad denne præstegårds avl er, liden og ringe.

11. ... sal. Stistrups¹²⁾ til kirkerne skænkede messefaldsbøger, som er a) 3 bibler, b) Brochmanns Postiller og c) 3 salmebøger.

12. For vin og brød at holde til Hem og Hindborg kirker svares præsten årlig af kirkepatronen: byg 4 tdr. 6 skp. Og for Dølbye kirke i penge: 4 rdl.

Således er denne, Hem præstekalds, nuværende tilstand, som jeg har angivet så rigtigt og redeligt, som jeg det kan og vil være gestændig¹³⁾ at tilsvare, når og for hvem skal være.

Hem præstegård den 21. november 1771.

Tester:

N. N. Hiersing.

1. De mig anbetroede menigheder har navn af *Oddinse og Otting*. Begge sogne er beliggende i Hindborg herred, Sallings land. Begge sognes decimanter er 66, deri beregnet såvel de, som besidder 9 tdr. hartkorn, som de, der kun skatter og skylder af 1 alb. Oddinse sogn består af 6 byer og dets ydende hartkorn i ager og eng efter amtstuenes matrikel er 238 tdr. 7 skp. 2 fjk. Otting sogn består kun af 1 by og dens hartkorn er 80 tdr. 7 skp. 2 fjk., ialt begge sognes hartkorn: 319 tdr. 7 skp. Antallet af husmænd, der ej har skyld på stedet, i begge sogne er 23, af familier 87, af hoveder, gamle og unge, ungefær 398, af kommunikanter 270.

2. Til Oddinse sogn har kammerråd Schow til Bustrup jus vocandi, og til annekset Otting henhører det til kongen, siden ejeren Hans Heggelund er uden karakter. For Oddinse sogn bliver kaldet 2 gange imod eengang af annekset Otting. Jeg undertegnede, som præst for bemeldte sogne, er kaldet af sal. etats(råd)de Lichtenberg, den tid ejer af Bustrup. Degnen her til stedet er kaldet af højædle og velbårne sal. Ole von Lassen, forhen ejer af Bustrup. Jeg ved ingen ekspektance at være given

enten til eller af nogen på præste- eller degnekaldet her til stedet.

3. Ved ekstrapåbudet i året 1768 ifølge Hans kongelige Majestæts forordning angav jeg mit kalds årlige indkomster af visse og uvisse til 295 rdl., hvorfra jeg afdrog de på kaldet visse og årlige byrder, som konsumtion, familie- og folkeskat, studie- og cathedraticum¹⁴), gæstepenge, landfysicus¹⁵) Mangor etc., i alt 18 rdl. 4 mk., og blev da igen 276 rdl. 2 mk., hvoraf jeg i de to påbudte og befalede år svarede de 10 %, ligesom jeg og endnu årlig, efter Hans højærværdighed, sal. hr. biskop Wøldikes, taksation ifølge forordningen betaler 5 % af forbemeldte 276 rdl. 2 mk. med 13 rdl. 4 mk. 8 sk., når samme igen fradrages bliver ungefær mit kalds indkomster 262 rdl.

Hvilket jeg således har udregnet: 1. Tiendernes ungefærlige beløb 210 rdl. 2. Af anneksgården 8 rdl. 3. De tre højtidsoffre à 13 til 14 rdl. (thi af festoffer gives ingen i sognene), er i det højeste 42 rdl. 4. Accidenserne, som er få og små, og årlig formindskes, ungefærlig 12 rdl., der udgør ovenmeldte 262 rdl. Foruden det, som allerede er anført, er ej noget legatum, tillæg eller beneficium ved kaldet i nogen måde. Her i kaldet er ej nogen kapellan.

4. Oddinse kirke ejer velbyrdige hr. kammerråd Skow til Bustrup, og anneksset Otting er Hans Heggelund i Kreiberg ejer af. Ingen af benævnte kirker er nogen tillagt pro officio. Oddinse kirke er af mådelig stand, men er af ejeren lovet at komme ad åre under reparation, men anneksset Otting er upåklagelig såvel inden som uden.

5. På en tavle ophængt på muren i Oddinse kirke ved alteret findes præsternes navne i rad siden reformationen således antegnet: 1. hr. Peder Jensen, 2. Jacob Jensen Lebert, døde 1575, 3. Jens Jacobsen Lebert, 4. Knud Erichsen Bruun, 5. hr. Anders Lauritzen, døde 1701, 6.

hr. Lauritz Andersen, døde 1709, 7. hr. Hans Kiærumgaard, døde 1725, 8. hr. Joseph Brinchmann, forflyttet til hospitalet i Randers 1733, 9. hr. Søren Bøgeschou, forflyttet til Hierk i Harre herred i Sallings land 1740, 10. hr. Jesper Gadegas, døde 1752.

Mit navn som stedets præst er Christen Poulson Holst, er 51 år, og har været præst 19 år.

6. Degnekaldets indkomster er 1 skp. byg af hver gård ihvor stort hartkorn gården endog står for. De 3 højtids-ofre og accidenser kan årlig bedrage sig til 16 à 17 rdl., nogle få og små oste, 5 à 6 ol æg, så det hele degnekalds indkomster årlig præter propter¹⁶⁾ kan være af værdi 30 til 31 rdl. Degnens navn er Knud Nielsen Hopp, er ej studeret, har været skoleholder i 8 år førend han blev degn, og endnu holder skole (tillige med en medhjælp, som han selv koster og lønner) for Oddinse og Otting sognes ungdom. Han er kaldet den 11. april 1749 af Oddinse kirkes forrige patron, hr. Ole von Lassen til Bustrup. Hans alder er 48 år, har været degn i 22½ år. Han har en ringe degnebolig, som han selv for den største del har opbygget, hvilken han og holder selv i stand efter landsens bygning ifølge lovens 2. bog 15. kapitel 9. art. Han har ingen jord til degneboligen, næppe en kålhav, og altså kan intet sås. Han nyder ingen degne-trave eller anden indkomst i nogen måde uden så vidt oven er meldt. At loven ej opfyldes, dertil vides ej anden årsag end at hans fattige omstændigheder ej tillader ham det ved proces at inddrive og vedkommende¹⁷⁾ ifølge forordningen af 23. januar 1739 den 6. art. ej dertil forhjælper ham.

7. Skolehuset er for begge sognes ungdom bygget ved vesterenden af degneboligen 1740 og foranstaltet af sognenes daværende største lodsejer, hr. major Høeg til Dalsgård, og siden ved repartition over sognenes hartkorn bygningerne betalt af bønderne, men nu med repa-

ration bekostet af nuværende største lodsejer, hr. de Lassen til Astrup, og arbejdet forrettes af bønderne i sognet.

Hvad der er henlagt til skoleløn er alene lysepengene af begge kirker, 6 rdl. 4 mk. og 6 rdl., som til påske og mikkelsdag indkræves af husmænd og tjenestefolk, så han både for sin egen umage, som og til kost og løn for en medhjælp nyder ingen skilling mere end bemeldte 12 rdl. 4 mk. Da ingen bonde ihvor formuende han end er formener dertil at kontribuere én skilling ihvor mange børn han end har, der søger skolen, ja, endog om de lærer at regne og skrive, dog giver intet derfor til skoleløn. Men hvorfor og efter hvilken så ubillig anordning ved eller forstår jeg ej.

8. Her i kaldet er for nærværende tid ingen enke, ej heller enkebolig. Den pension, som jeg ved mit embedes tiltrædelse blev takseret for at svare, skete ifølge loven efter provstens ansættelse, nemlig den 8.del af kaldet, således: rug 4 tdr. 4 skp., byg 4 tdr. med løs strøgmål¹⁸, havre 7 tdr. med top og sæt¹⁹) på skp. i penge 3 rdl. Af småredsel: ost 2 lispund $7\frac{3}{4}$ pund, æg 4 ol 3 snese, af højtidsoffer: hver højtidsdag 2 rdl. 12 sk. Af midsommers og efterårs kvægtiende 1 rdl. 1 mk., af anneksgården: rug $1\frac{1}{2}$ skp., byg 2 skp., havre 2 skp., i penge 3 mk. 12 sk.

9. Her i kaldet er ingen stiftelse, legatum, donation eller deslige til fattige eller gudelig brug henlagt, uden alene det, som sognet giver årlig til sine fattige, der er kun ringe og lidet, da de fleste, der skulle give, er selv fattige. Følgelig findes ingen gavebreve her ved præstegården eller andetsteds, mig er bekendt.

10. Foruden præstegården er og til kaldet en anneksgård, der er beliggende i hovedsognet Oddinse, Nestill by, består af hartkorn 4 tdr. 1 skp. 2 alb., hvortil præsten har herligheden, den jeg kort efter mit embedes tiltrædelse måtte helt dyrt betale, idet bonden af fattigdom

frasagde sig sin gård. Husene var nedfaldne, de kongelige skatter resterede, så det kostede mig med husets reparation, de kongelige skatters betaling, æde- og sædekorn, bondens indsættelse med det i gården behørende af kvæg, bæster, redskaber etc. over 100 rdl., så jeg fik at vide, hvad herligheden er i en præstegård, og ej igen kan nyde noget vederlag.

Præstegården er kun ringe og liden på avling, dens hartkorn er 4 tdr. 5 skp. 1 alb., derpå kan ej fødes eller græsses mere end 9 a 10 fæhøveder og 3 bæster; er ej værd for en præst at drive, der må holde tjenestefolk til dens gerning at bedrive, da den ej kan føde sine behøvende arbejdsfolk, så jeg må gribe til tienden, som jeg for den meste del oppebærer på skæppen, og give dem til føde og desuden en stor løn for samme at konsumere.

At forpagte præstegården bort mod tienden er mig ikke muligt, om jeg skal have villighed og tjeneste af sognefolket, især med mit ildebrands hentelse, der både her i landet er kostbart og for mig langvejs at hente, nemlig fra Fiends herred ungefær 6 mil frem og tilbage. Af inventarium findes intet her ved præstegården.

11. Ved kaldet findes kun een kirke- og ministerialbog for begge sogne, indrettet 1701 i oktober, som altid har været under præstens gemme og opsigt, er i nogenledes god orden efter den indretning, som den ene præst har fulgt den anden efter. I samme er og kommunikantbogen. Desuden er her ved kaldet hverken breve, dokumenter eller sådant, som hører kaldet til og bør følge præst efter anden undtagen 1. Hofmans Samling, 3. tome, over private og publice stiftelser, Wiborg stift, 2. 1 gammel retual i kvart, 3. præstegårdens pantebrevs indløsning fra børnehuset.

12. Jeg ved intet, som kan være forbigået, der kan være nyttigt til efterretning og for fremtiden værd at anføre uden alene det korn og penge, som gives præsten

for brød og vins vedligeholdelse til sognenes kommunikanter, nemlig for Oddinse sogn: rug 6 skp. 2 fjk., 2 alb., byg 1 td., havre, 1 td. 5 skp. 1 fjk., hvilket korn svares og betales årlig til hver martini af en bonde i Oddinse by, som har nogle jorder, Blus-Jorder kaldet, i fæste af kirkens ejer, hvoraf denne afgift går, men oprindelsen vides ej.

For Otting sogn betales i penge af kirkens ejer ligeledes til hver martini 1 rdl. 2 mk., dertil vides ej heller nogen oprindelse.

Ovenstående besvarelse er så fuldstændig, som bevidst. Oddinse præstegård den 6. december 1771.

Christen Poulsøn Holst.

1. *Brøndum* præstekald, hvortil er to sogne: Brøndum og Hvidberg. Begge kirker ligger i Hindborg herred. I Brøndum sogn er gårdmænd 30, matrikulerede huse 5; i Hvidberg sogn er gårdmænd 21, matrikulerede huse 5 — tilsammen 61 decimanter. Dog er dette tal forandring underkastet, når en eller flere steder ligger sammen til og under een beboer, eller et sted deles iblandt mange beboere, som ofte sker for at spare penge til den behørende besætning, når et sted er blevet øde.

Brøndum sogn foruden præstegården består af tiendeydende hartkorn 142 tdr. 4 skp. 2 fjk. og af tre byer: Brøndum, Groue og Rittrup.

Hvidberg sogn består af hartkorn 127 tdr. 3 fjk. og af to byer, nemlig Øster og Wester Hvidberg samt nogle eneste gårde, såsom Liegård, Bonding, Mølgård, Holmgård og Krarup Mølle. Bliver så begge sognes hartkorn sammenlagt 269 tdr. 5 skp. 1 fjk.

Brøndum sogn består af gårdmænd og husmænd tilsammen 60 familier, eller hoveder for familierne, foruden tjenestefolk og børn og foruden præstegården.

Hvidberg sogn består af 33 familier, ligeledes foruden tjenestefolk og børn.

I Brøndum sogn er ungefær 181 kommunikanter, i Hvidberg sogn ungefær 105, summa 286. Dog er dette tal også forandringer underkastet ved tjenestefolkenes af- og tilgang efter tidernes omstændigheder.

2. Begge disse to kirker, Brøndum og Hvidberg, tilhører Kiergårdsholms ejer med jus patronatus et vocandi, når ejeren ellers er en privilegeret person. Men for nærværende tid er ejeren af Kiergårdsholm og disse to kirker, hr. Peder Obel, upriviligeret. Den privilegerede ejer af Kiergårdsholm kalder alene. Mig, nuværende sognepræst Andreas Friis, har velædle og velbyrdige sal. hr. ritmester Johan Glud til Kiergårdsholm kaldet til sognepræst for Brøndum og Hvidberg menigheder ved kaldsbrev af 16. juli 1760 og derpå erholdt kongelig allernådigste konfirmation af dato 3. oktober 1760.

Ingen ekspektance, såvidt mig er bekendt, er givet enten på præste- eller degnekaldet ved disse menigheder.

3. Dette kalds indkomster kan ungefærlig det ene år med det andet, det visse med det uvisse, blive 300 rdl. foruden præstegården og dens interesse, som dog igen medgår til reparation og folkeløn.

Begge sognes tiendeydende hartkorn er 270 tdr., som har været akkorderet bort for årlig afgift i penge à td. hartkorn 4 mk. 8 sk., bliver ialt 202 rdl.

Af mensal- eller beneficeret gods er her til kaldet intet uden alene anneksgården i Hvidberg, der står for hartkorn 5 tdr. 2 skp. 3 fjk., hvoraf har præsten alle 3 tiender. Den ene tiende er iberegnet under sognets hartkorn. Af de andre to haves der foruden 7 rdl. 5 mk. 14 sk.

Dernæst landgilden af anneksgårdens bondeskyld, som er ansat for årlig afgift 4 tdr. byg med sit topmål²⁰) kan beregnes à td. 1 rdl., 2 mk., er 5 rdl. 2 mk.

Endnu et hus i Brøndum by af hartkorn 1 td., deraf svares årlig landgilde 1 rdl. 4 mk.

NB. Hertil kunne endnu beregnes fri ildebrand på

præstegårdens og anneksgårdens grund og ejendom som en vigtig og betydelig ting her i Salling.

Alle 3 højtidsoffer, jul-, påske- og pinsefesters, kan årlig under een beregning beløbe sig til ialt 48 rdl.

Anden festoffer, såsom på mikkelsdag eller allehelgensdag har her ikke været i brug, undtagen når her i kaldet har været personel kapellan til hjælp at lønne ham med som ved min ankomst her til stedet var en personel kapellan.

Accidenserne kan ungefærlig med jul-, påske- og sct. hansrenter af æg, ost og kage, med kvægtienden af sognene og alle 3 kvægtiender af anneksgården, bryllupper, barsedåb og barselkoners²¹⁾ introduktion årlig beløbe sig til 50 rdl.

Indtægter summa ..... 315 rdl.

Derimod hefter årlige byrder her på kaldet af kongelige skatter og påbud.

1. Den årlige enkepension	30 rdl.		
og et lispund ost	1 „		
2. Kongelige skatter, såsom:			
a) konsumtion, familie- og folkeskatter årlig	8 „	2 mk.	12 sk.
b) af stalden årlig	1 „		
c) embeds- og indkomstskatter efter forordningen af 12. juli 1770, årlig	8 „	4 „	13 „
d) den årlige gæsteri her af præstegården ifølge lovens 2. bogs 11. kap. 7. art. pag 287	2 „		
e) den månedlige ekstraskat ...	8 „		
f) doktorskatten til landfysicus og til licentiaten ²²⁾ Seist ...	8 „		
g) til Wiborg tugthus			10 „
h) til Thy post's vedligeholdelse	1 „		

i) delinkventpenge ²³) årlig ...	9	„	8	„
k) studieskat og cathedraticum	4	„	3	„
l) den gejstlige enkekasse	2	„	12	„

Visse årlige udgifter 67 rdl. 2 mk. 13 sk.

Når samme fradrages indtægten bliver igen 248 rdl. 4 mk. 13 sk.

NB. Fra den anførte sum kunne endnu med billighed fradrages renterne af den kapital, som i begyndelsen til enhver præsts på landet hans etablissement ved ankomsten til kaldet, såsom til præstegårdens indkøb, nådsensårets køb, besætning med mere, behøves.

Her ved kaldet er ikke noget legatum eller beneficium hvoraf haves nogen interesse. Gamle traditioner beretter vel, at forrige præster her i Brøndum har været berettiget til at få fri ildebrand i Kiergårdsholms hede og moser, eller og 16 kreaturer græssede hver halvdag om sommeren på Kiergårdsholms mark og ejendom, men nu er denne rettighed og gået bort fra kaldet, siden nu ingen bevis findes derfor.

Jeg kan ikke slutte mig til andet, end at her af forrige præster i kaldet må være afhændet nogle herligheder fra præste- eller anneksgården til patronen, imod sådan refusion og rettighed, der alene kan være blevet akkorderet den præst for sin levetid, men nu er denne ret forbi, og hvad som fra kaldet derimod er bortkommet, derom haves ingen oplysning, dokumenter eller bevis.

Ved min ankomst her til kaldet var her personel kapellan, sc. hr. Berthel Kierulf, som nød årlig 40 rdl., og en offerdag på mikkelsdag af begge sogne. Han blev forinden nådsensårets udgang forflyttet herfra til Borberg i Ribe stift, hvor han endnu er personel kapellan.

4. Velædle sr. Peder Obel til Kiergårdsholm ejer begge disse to kirker, Brøndum og Hvidberg.

Ingen af disse kirker er noget tillagt pro officio, men holdes nogenlunde vedlige af ejeren, sr. Peder Obel til Kiergårdsholm, som nærmere af de årlige kirkesyn gunst-behageligst måtte erfares.

5. Da ingen papirer, dokumenter eller opskrift fandtes enten her i præstegården eller i kirkerne ved min ankomst her til, hvoraf sådan oplysning kunne have, så har jeg forhørt mig hos de ældste sognemænd om denne post. De foregiver, at her skal have været en præst til disse menigheder ved navn:

1) hr. Morten. NB. Hans tilnavn vides ikke. Han skal have været præst her til menigheden i sidste krigstider mellem Sverrig og Danmarck, hans effigies²⁴⁾ findes på en tavle i Brøndum kirke med familie og børn, dog uden nogen inskription, når eller hvorlænge han har været præst, eller noget årstal når han ved døden er afgangenen.

2) hr. Jens Madsen. Om ham vides ikke nogen efterretning, ejheller om han har været den næste i orden efter den forrige, han skal være død år 1702.

3) hr. Peder Jensen Hegelund var personel kapellan ved menighederne og designeret sognepræst efter hr. Jens Madsens død, men levede kun 2 år, ja døde før sin antecessor i sit alders 30. år den 10. august 1702.

4) hr. Hans Ditlofsen Arboe, blev indsat som sognepræst for disse menigheder anno 1702, den 26. november. Han blev begravet i Brøndum kirke den 4. maj i året 1725, var præst i 23 år og døde i yderste armod i et hus i byen efter at præstegården var nedfalden og øde.

5) hr. Bernth Rosenmeier Mulvad, min antecessor i embedet, var sognepræst her til menighederne i 37 år, døde den 28. november 1762.

6) nuværende sognepræst Andreas Friis blev indsat som sognepræst for disse menigheder, Brøndum og Hvidberg, i året 1763 dom. 2. post epiphaniam²⁵⁾.

Jeg var personel kapellan ved Wroue og Reesen menig-

heder i 7 år, på 8., før jeg kom hertil. Har nu været sognepræst her i kaldet i 9 år. Blev af hans højædle højærværdighed, sal. hr. biskop Wøldike beskikket til provst i Hindborg og Rødding herreder den 1. marts 1769, har altså været i embedet på 17 år, nu i mit alders 46. år.

6. Herom har jeg fra degnen følgende efterretning og forklaring:

1. Nyder han af hver gårdmand i begge sogne 1 skp. byg, enten gården er liden eller stor, der kan beløbe sig ialt til 6 tdr. byg, og kan beregnes årlig til penge à td. 1 rdl. 2 mk.	8 rdl.
2. Højtidsoffer årlig	12 „
3. Accidenser årlig	6 „ 4 mk.
4. Jule-, påske- og sct. hansrenter af æg, ost og kage, kan årlig beregnes til ...	6 „

Summa 32 rdl. 4 mk.

Således har han sin indkomst som degn i korn på skæppen, skønt det er ringe og lidet, og hertil vides ingen anden årsag, end at hans formand i embedet har nydt det samme og på lige måde, og det er årsagen, hvorfor loven ikke følges.

Degnens navn er Thøger Justsen Ostenfeldt, og er ikke studiosus.

Han havde været skoleholder i 4 år førend han blev beskikket til degn, og endnu fremdeles holder skole for sognenes ungdom.

Degnen er blevet kaldet af Hans højædle og højærværdige sal. hr. biskop Wøldike anno 1766 formedelst at kirkeejeren, sr. Peder Obel, er upriviligeret, omend han ejer begge kirker med jus patronatus et vocandi. Degnens alder er 28 år.

Degnen har degnebolig i Brøndum by, opbygget af da-

værende patron, højædle og velbårne hr. Niels Linde til Kiergårdsholm, og befindes endnu i god stand.

Degnen holder degneboligen vedlige ifølge 2. bogs 15. kap. 9. art. pag. 320, hvorimod han nyder den fri for al afgift, ægt²⁶) og arbejde.

Til degneboligen er aldeles ingen jord, undtagen en lille have til kål og madurter.

Degnen nyder sin kornafgift i skæppen, alene byg 6 tdr., ingen rug, som ovenfor meldt.

Hertil vides ingen anden årsag end som tilforn er meldt, at hans formand har haft det på samme måde og nydt lige skæbne.

7. I Brøndum sogn og by er alene skolehus opbygget til den nordre ende af degneboligen, af største lodsejer besørget ifølge forordningen om skolevæsenets indretning her i amtet 1740 og det derover forfattede reglement til skolehold for begge sognes ungdom.

Dette skolehus er opbygget af patronen eller største lodsejer imod refusion at nyde af de øvrige lodsejere pro kvoto efter repartition over sognenes hartkorn til dets bekostnings bestridelse, da bønderne siden måtte betale enhver af sit i fæste havende hartkorn til sin husbond.

Bygningerne i sig selv besørages vedligeholdt af patronen eller største lodsejer. Men arbejdet, ler og tag forskaffer bønderne; skolen er i god stand.

Degnen Thøger Ostenfeldt, ikke studiosus, holder endnu skole som hoved-skolemester for begge sognes ungdom, men holder en assistent, eller substitut og medhjælper, i Hvidberg sogn, ved navn Christian Peder Sinding, som er ikke heller studiosus, men en præstesøn af Ålborg stift. Han holder skole for Hvidberg sogns ungdom, nyder sin kost, ved min overtalelse, hos sognemændene i omgang, og ligning efter enhvers hartkorn. Thi efter reglementet for skolerne her skulle vel Hvidberg sogns ungdom søge Brøndum skole, men i den korte tid, fra mortensdag til

set. pedersdag kunne de små i hårdeste vintertid ikke komme til Brøndum skole, og blev altså deres bedste ungdomstid forsømt uden nogen undervisning, hvorfor de, når de siden skulle præpareres til konfirmation, kunne de hverken læse eller stave ret inden i bogen. Jeg fandt mig altså nødsaget til at anskaffe en skolemester til Hvidberg sogns ungdom. Samme har nu været skoleholder i 7 år, er bekvem til dette embede, er ædruelig og skikkelig i livs- og levnedforhold, af alder 27 år.

Degnen som hoved-skolemester er tillagt efter skole-reglementet 1740 årlig løn foruden lysepengene af begge kirkerne efter forordningen, som er 6 rdl. 4 mk. Derfor uden af hartkornet, tjenestefolkene og husfolk 6 rdl., hvilke penge indkræves af skolepatronen ifølge reglementet, og leveres degnen i to terminer.

Af fornævnte penge nyder skoleholderen i Hvidberg 4 sletdalere. Hvad han mere skal have, må jeg af egne penge lægge til.

Foder til ko og får nyder degnen intet, enten som degn eller skoleholder, omendskønt han efter forordningen skulle have det.

20 læs tørv bliver årlig til skolen i Brøndum leveret.

8. Her i kaldet er kun én enke efter min formand sal. hr. Bernth Rosenmeier Mulvad ved navn Karen Stub. Samme præsteenke nyder årlig pension af kaldet 30 rdl. i to terminer, og 1 lispund ost ved sct. hansdags tid, vurderet 1 rdl. I alt 31 rdl.

Her er ingen enkebolig.

Fornævnte pension til enken her af kaldet er blevet fastsat i provstens, hr. Wilhelm Adolph Worsøes, overværelse, tillige med to præsters og enkens lavværge, og af mig i mindelighed indgået og akkorderet.

9. Herved kaldet er ingen sådan stiftelser, legata eller donationer til gudelig brug henlagt, som enten findes i

præstens gemmer eller andetsteds, det mig er bekendt — foruden de almindelige fattiges anstalter.

Her holdes disse anstalter i god orden, hvad sognenes fattige er angående. Men de omløbende fattige andre steder fra, af dem er man hårdt plaget formedelst den svære dyrtid, da ingen dag går forbi her, uden her kommer 10, 12, 16 til 24 fremmede betlere, mestendels friske og stærke folk, hvorover mange beklager sig, allerhelst fordi mange af dem er blevet bestjålet.

10. Her er foruden præstegården også en anneksgård i Hvidberg, som nu bebos af fæsteren Søren Christensen Guust, bestående af hartkorn i alt 5 tdr. 2 skp. 3 fjk. Deraf har præsten årlig landgæld 4 tdr. byg samt alle 3 korn- og kvægtiender alene. Men Kiergårdsholms ejer tilregner sig herligheden i anneksgården, på hvad grund, eller om ved undersøgning dertil haves lovlig adkomst, dette er mig ej bekendt. Nok er det, herlighedsejeren af anneksgården har deraf den største interesse: sc. hel hoveri og dobbelt landgilde, medskifte og fæsterettighed, passers udgivelse med mere.

Brøndum præstegård står for hartkorn 8 tdr. 2 skp. 1 fjk. 1 alb. Hertil kan sås årlig 8 til 9 tdr. byg, 8 til 9 tdr. rug og 20 til 24 tdr. havre, dog efter indtægternes størrelse og beskaffenhed mere eller mindre, helst når sås 2 kærve rug, da her i almindelighed ellers ikke sås uden en kærve rug i Salling. Derefter kan avles 200 til 250 travet korn af alle slags, tvillingbind²⁷), og hver trave beregnes til 30 tvillings. Så kan og her til præstegården avles 10 bønderlæs²⁸) hø.

Men i de sidste 3 år har her været misvækst, og i året 1768 blev efter 10 tdr. 2 skp. rugsæd her til præstegården ikke avlet mere end 5 skp. rug. Kan og næsten på præstegårdens grund haves det fornødne ildebrand, men intet lyng.

Her ved præstegården findes ingen inventarium.

11. ...

12. Til vin og brøds vedligeholdelse for kommunikanterne i disse sogne ved jeg ikke noget at være til dette brug legeret af forrige kirkeejere eller andre, uden alene nogle visse tønder hartkornsafgift, kaldet kirkeskyld, hvilken afgift kirkeejeren eller patronen nu selv oppebærer og derimod har tillagt præsten årlig for vin og brød at holde til begge sognes kommunikanter: 6 rdl., sålænge som præsten dermed kan finde sig fornøjet vedbliver denne akkord.

Foruden gamle skiftebreve og afkald for de i herrederne faldne arveparter, alle biskoppelige breve, skoleindretninger, og instrukser for herrederne, de kongelige forordninger, samt en reversal²⁹⁾ over alle papirer og dokumenter provsteembedet vedkommende, som af den fratrædende eller arvinger udleveres, og af den tiltrædende provst igen annammes bør fra provst til anden følge embedet efterskrevne protokoller: 1. en skifteprotokol, 2. en justitsprotokol, 3. en auktionsprotokol, 4. en herredsprotokol for de fattiges væsens årlige regnskaber, 5. en regnskabsprotokol for den gejstlige enkekasses indtægter og udgifter, 6. en synodalprotokol³⁰⁾, hvori indføres alle acta et monita synodalia.

Dette har jeg anført som noget, der kunne eragtes nyttigt til efterretning for vedkommende i tiden.

Og at dette således efter høje øvrigheds ordre med muligste rigtighed er bleven forfattet og skal blive i ministerialbogen indført, bevidnes under hånd og segl.

Brøndum præstegård den 20. december 1771.

A. Friis.

NOTER

Indledningen: 1) Angående præsteindberetninger i almindelighed henvises til Gunnar Olsens afhandling i Fortid og Nutid, bind XIX (1954—56), side 443—53: Præsteindberetninger om sognekaldenes og kirkernes økonomiske vilkår.

Heri findes også s. 444—45 en fortegnelse over de økonomiske indberetninger i Viborg bispearkiv.

Hindborg herred: 1) Med åbent brev menes en kgl. skrivelse, rettet til alle rigets indbyggere. 2) Trinitatis, søndagen efter pinse; den følgende lørdag var i året 1542 den 10. juni. 3) Ørte = ørtug. En læst korn deltes i 12 pund eller 24 ørtug. Da ørtugen havde forskellige skæppetal af de forskellige kornsorter, fik læsten det også. Den jyske læst var 24 tdr. rug og byg og 48 tdr. havre. 4) Ansøgning. 5) Locus sigilli: stedet hvor seglet er anbragt. 6) Sendebrev (fra øvrighed til en undergiven). 7) Indsigelsesproces. 8) Lørdagen efter pinse; i 1542 den 3. juni. Ved den tidligere omtale af dette brev var datoen opgivet til lørdag efter trinitatis. 9) 1. søndag i advent; 28. nov. 10) a. e. = anno eodem: samme år. 11) Tiltænkt. 12) Laurids Christian Stistrup (1692—1766); legatstifter. Han skænkede bl. a. en mængde eksemplarer af biblen og Brochmands postil og salmebog til danske, norske og islandske kirker. 13) Være rede til. 14) Afgift fra kirke-tiendeejere og præster til biskoppen. 1732 blev en del af cathedraticum overført til universitetet i form af en studie-skat. 15) Embedslæger med en årlig pengeløn. 16) Omtrent, mere eller mindre. 17) Vedkommende er amtmanden. 18) Strøgmål, i modsætning til topmål et mål korn eller mel, hvor toppen var strøget af med et træstykke. 19) Topper og sætter = fontange, egl. højt hovedsæt (mode) af kniplinger, bånd og ståltråd. 20) Topmål, i mods. til strøgmål, se 18). — 21) Efter gl. vedtægt skulle en barselkone „ledes ind“ i kirken af præsten, før hun måtte betræde denne. Det skete ca. 6 uger efter nedkomsten, og præsten modtog betaling herfor. 22) Licentiat: en akademisk grad. 23) Delinkventomkostninger, dvs. omkostninger ved at underholde eller straffe fangerne. Blev pålignet befolkningen. 24). Billede. 25) Epiphania = Hellig-trekongersdag, 6. januar. 2. søndag efter ep. = 16. januar. 26) Pligtkørsel som en del af hoveriet. 27) To sammenbundne neg, også kaldet tvillinger; 30 tvillinger udgjorde 1 trave. 28) 1 bondelæs hø = 32 lispund. 29) Arkivfortegnelse. 30) Protokol, hvori synodalakterne (acta synodalia) og monita (biskoppens formaninger) indførtes. Synodalakterne er akter vedrørende landemodets forhandlinger.

Daugbjerggaard

Daugbjerg Sogn, Fjends Herred

Af Jens Østergaard

I forskellige litterære kilder (Trap: Danmark og andre boglige værker) nævnes Daugbjerggaard, som beboedes eller ejedes af adelige slægter. Navnet Daugbjerggaard forekommer almindelig i gamle protokoller, f. eks. i Daugbjerg Kirkebog til omkring 1763, i Hald Fæsteprotokol indtil 1781 og i Lægdsrullen i 1790erne; derefter er navnet ikke angivet og synes at være ganske gaaet af minde blandt byens beboere, heller ikke den 90-aarige Jens Jensen i Gravgaarden, han, som iøvrigt kendte mange træk af byens historie, „ved intet og hævder aldrig at have vidst noget“ herom. Dog, brødrene Jens Christian Knudsen og Knud Knudsen, begge i Møllegaarden, mener, at Møllegaarden maa være den tidligere Daugbjerggaard⁶²). Det er delvis rigtigt. Møllegaardens jorder er ca. tredjedelen af den forsvundne herregaard, Daugbjerggaard.

Daugbjerggaard er rimeligvis af gammel oprindelse. Fundatsen af 1163 til Tvis Kloster underskrives af flere høje herrer (adelsmænd), ogsaa af „Skorri aff Daggebierch“. Maaske er han den samme som Saksen Skorro Wagnonis, der 1170 ved sin tale paa et af Absalons søtogt beroligede de oprørske Jyder, hos hvilke han nød stor anseelse. Da det synes at fremgaa af dokumentet, at han havde hjemme i Daugbjerg¹²), har han rimeligvis boet i byens største gaard, Daugbjerggaard.

I det følgende vil blive forsøgt at klarlægge træk af den gamle forlængst nedlagte gaards historie.

SOM ADELSPAARD

Indtil 1617

Ide Iversdatter Juel nævnes til Daugbjerggaard; hun var gift med Oluf Munk til Krogsgaard og Kleitrup (sidstnævnte i Rinds Herred); han nævnes 1447—1493, sidstnævnte aar mødte han paa Fjends Herreds Ting sammen med sønnen Mogens Munk og Jep Jenssen i Daabiæregaard. Oluf Munk og Ide ligger begravet i Viborg Domkirke⁶).

Deres søn, Mogens Munk til Palsgaard (Bjerre Herred, Vejle Amt), rigsraad og landsdommer for Nørrejyland, var gift med Karen Ludvigsdatter Rosenkrantz; sidstnævnte ligger begravet i Viborg Domkirke. De havde datteren Kirsten Munk, der ogsaa skrev sig til Daugbjerggaard. Hun var gift med Wulf Pogwisch, ejer af godset Buchhagen. Hun døde 1580, og Wulf døde 1554⁵).

Senere tilhørte Daugbjerggaard Jørgen Skeel til Soestrup, lensmand paa Kalvø Slot. Han mageskiftede 1617 med kongen, som af gods modtog i Daugbjerg by: 6 gaarde, 1 bol, 5 gadehuse, hvortil der ingen avl bruges, samt Daubiergaard og Daubierg Mølle og 1 skov til 10 svins olden^{7. 9}). Lensmand Knud Gyldenstjerne til Hald faar faa dage efter skødets udfærdigelse missive om at lægge Daubierig Gaard og det øvrige gods i Daugbjerg, ogsaa Møllen, ind under Hald Len og indskrive det i jordebogen og aarlig gøre regnskab for den visse og uvisse indkomst af det⁸).

KRONENS GODS UNDER HALD LEN

1617—1664

Under den periode, i hvilken Daugbjerggaard laa under Hald Len, et tidsrum, som altsaa begynder 1617, faar vi af Hald Lens meget omfattende af talrige pakker be-

staaende arkiv faa kortfattede oplysninger om fæsterne og andre forhold i den gamle gaard.

Af den ældste jordebog, som foreligger fra regnskabsaaret 1629—30 for „Haldtz Slott“, fremgaar det, at i Daugbjerggaard sad fæsterne Sørenn (Søffren) Mouritzenn og Lauritz (Lass) Espersenn¹⁸). Sørenn M. nævnes blandt „Inderster och Hallfue Gaardmend“ i Daugbjerg fra 1611 (maaske før) til 1627, men 1629 er han altsaa gaaet ind i det betydelige større vilkaar som fæster i Daugbjerggaard^{18, 23}). Lauritz E., der ogsaa nævnes fra 1611, men blandt gaardmændene, hvilket siger, at han paa den tid eller før sad som fæster i Daugbjerggaard²³); han døde 1629, og aaret efter overtager Peder Bendtzen den „halffue Daubieriggaard, som Lass Espersen fraa døde“. Peder B. „gaff i Stedzmaal [indfæstning] XXII [22] dr“¹⁷).

Sørenn Mouritzenn og Peder Bendtzen kan derefter følges siddende i Daugbjerggaard til 1655, hvorlænge yderligere kan ikke ses²⁷).

Landgilden under Daugbjerggaard var:

12 tdr. Roug, 7½ pund Smør, 3 Føenød, 3 Faar, 3 shouff Suinn, 3 Giess, 6 Hønss, 3 sness Eeg, 3 dlr. Giesteri¹⁸).

Christian IV's deltagelse i trediveaarskrigen 1625—29 og igen 1642—44 kom ogsaa til at gaa hen over Danmark, især i Jylland. Efter slaget ved Lutter am Barenberg 1626 flygtede aaret efter de danske soldater nord paa, af hvilke de fremmede lejetropper først hærgede landet, efterfulgt af Wallensteins soldater, der hen paa efteraaret naaede op til Skagen, efterladende sig halvøen stærkt udplyndret. Efter freden i Lübeck 1629 blussede efter nogle aars fred krigen atter op, og i december 1643 var den svenske general Torstensson med sine tropper naaet til Sæby.

Af skatteregnskaberne for Hald Len fremgaar det med

stor tydelighed, at beboerne i Daugbjerg og omegn havde faaet krigens ødelæggende virkning at føle.

Ekstraskat blev 1629 udskrevet „Effter som Ehn huer formaae at giffue“, og af Daugbjerggaard maatte Sørenn M. og Lauritz E. udrede 2 ort*) 4 skill., medens 4 gaardfæstere i byen slap hver med 14 skill. $\frac{1}{2}$ hvid²⁴).

I ydelse af landgilde opnaaede Daugbjergs og omegnens beboere for skatteaaret 1629—30 betydelig nedsættelse, — „Effter den afslaug Kong. Maystt. Commissarier giortt haffuer“¹⁸). Daugbjerggaard slipper med 10 tdr. rug, de øvrige fæstere i Daugbjerg i gaarde og gadehuse faar ogsaa nedsættelse. Det følgende aar, 1630, synes Daugbjerggaard at være kommet i god stand, thi den nævnes ikke blandt de steder, som fik nedsættelse, hvorimod forarmede bønder i Daugbjerg, Krogsgaard, Thougaard, Mørup og fl. steder fik „Afslag paa dieres Landgilde“¹⁹). Af et tingsvidne fra 1632 fremgaar det fremdeles, at i Daugbjerg var 6 gaardmænd og 3 halvgaardmænd (fæsternes navne angives) saa „forarmed och fattige och ikke kunde formaae Nu Att wdgiffue til Kong. Maitt.s nogen madshatt“²⁵). Der var altsaa endnu mærkbare svære tider for beboerne. Men Daugbjerggaard nævnes ikke i denne forbindelse, dens beboere har rimeligvis kunnet betale deres paalignede ydelse til madskatten.

For regnskabsaaret 1645—46, da krigens skadelige virkninger igen gør sig gældende i Fjends, gives der igen „Afkortning ... paa Bøndernis Landgilde“ for fæsterne i Daugbjerg, for Daugbjerggaard dog kun en mindre nedsættelse ned til 10 tdr. Roug, 6 pund 6 mark Smør, $2\frac{1}{2}$ Føenød, $2\frac{1}{2}$ Svin, $2\frac{1}{2}$ Gaas, 5 Høns, 50 Eegh, $2\frac{1}{2}$ Faar, $2\frac{1}{2}$ dr. Giesteri²⁰).

Michel Pedersen i Gamskjær nævnes 1634 som herreds-

*) 1 dr = 6 ort.

foged for Fjends, han efterfulgtes i embedet af Peder Bendtzen i Daugbjerggaard i tiden 1636—39, og talrige tingsvidner foreligger fra ham i de faa aar.

Fra 1640—62 var Madtz Lassen i Daugbjerg herredsfoged for Fjends^{28, 4)}, han var 1618 bleven gift med Boeld Villadsdatter¹⁵⁾, og aaret efter fæster han i Daugbjerg en gaard, som „Hans fader for hannem oplod“, og han gav i Stedtzmoll 1 [= 50] dr¹⁶⁾.

Om landgilden fra Daugbjerggaard skrives, at Peder Bendtzen 1645—46 „giffuer Herids Fogden sin Landgilde, Som hand Nyder for sin bestillingh“, og aaret efter blev der ydet herredsfogden halvdelen af landgilden fra gaarden, nemlig: 6 tdr. Roug, 3½ pund 6 mk. Smør, 1½ Føenød, 1½ Svin o. s. v.²⁰⁾. (Om herredsfogden før nævnte aar modtog sin lønning som naturalier fra Daugbjerggaard er ikke fundet). Men herredsfoged Madtz Lassen maatte virkelig præstere betydelige funktioner for de gode næringsmidler, han modtog, thi talrige tingsvidner viser, at han ofte var i herredstinget i embeds medfør. (Tingstedet blev ikke fundet nævnt, men var formentlig Kvaldersted i Mønsted⁴⁾).

I de sidste år, Daugbjerggaard laa under Hald Len, gennemførtes matriklerne af 1662 og 1664.

Af førstnævnte matrikel ses det, at gaarden nu havde tre fæstere, nemlig: Anders Søffrenssen, rimeligvis søn af ovenfor nævnte Søren Mouritzen, Peder Christensen og Jøss Christensen. Gaardens „Sæd oc Auffl“, d. v. s. udsæd og høavl, udgjorde²⁹⁾:

18 tdr. Roug, 9 tdr. Biug, 8 tdr. aur [= havre], 24 less Høe. Disse poster vurderedes til hartkorn 11.2.2.0*).

Umiddelbart efter kommer i 1664 en ny hartkornsansættelse, i hvilken landgildens poster (som er nævnt

---

*) Denne kortfattede betegnelse, 11.2.2.0 = 11 tdr. 2 skpr. 2 fdkr. 0 alb., maa i det følgende forstaas som gældende for tønder, skæpper, fjerdingkar, album.

ovenfor), vurderedes til et betydeligt højere hartkorn 21.5.0.0. Om landgilden er endvidere tilføjet: Halff [parten af] denne Gaards Landgilde Niuder Herridz fogdenn, Madtz Nielszen, fri for Sin bestillingh³⁰). Senere gaar Daugbjerggaard over paa andre ejere, men herom i det følgende.

UNDER SKIFTENDE EJERE

1664 til ca. 1797

Under Frederik III var rigets finanser slette, hertil kom endvidere, at den pragtsyge dronning Sophie Amalie stillede store krav til hoffets førelse, og senere kom yderligere pekuniære vanskeligheder efter svenskekrigene 1657—60. Kongen havde gjort store laan hos den hollandske jødeslægt de Lima. Efter en forudgaaende pantsætning 1660 til brødrene Jacob Isaac og Samuel de Lima faar de skøde 25. oktober 1664 paa Hald Slot og Ladegaard og i omegnen en betydelig mængde bøndergods, korn- og kvægtiende, skove og brokorn (ialt 1440 tdr. hartkorn), deriblandt Daugbjerg By, i antal af gaarde m. v., som er nævnt ovenfor 1617, ogsaa Daugbjerggaard¹⁰).

Jacob Isaac dør 1670, og økonomiske vanskeligheder trænger sig ind over Samuel (død 1687); han maa give forskellige panteforskrivninger i Hald Slots Hovedgaard og gods, deriblandt til Jacob Roluf i Hamborg¹), hvis arvinger under matrikulering 1681—88 sidder med godset i Daugbjerg, ogsaa Daugbjerggaard.

Den nye matrikel af 1681—88 giver betydelige oplysninger om Danmarks jorder, ogsaa Daugbjerg By.

Daugbjerg Bys agerjord, d. v. s. de under plov værende jorder, henlaa i fællesskab og havde en niaarig omdrift og var delt op i 9 aars giøder (d. v. s. markskifter), „huoraf dj 4 bruges [aarlig] och 5 huiler“.

Sædfølgen var i hovedtrækkene: 1 Kærr Biug, 2 Kærr

Rug, 1 Kærr aur og derefter 5 aar i hvile³¹). Markskifterne var:

1. Krag Høys faldtz giøde.	Er best bekvem til aur.
2. Døyers fals giøde.	Er bekvem til Rug.
3. Mittels Høys giøde.	
4. Breuengs giøde.	Er best bekvem til Rug.
5. Lundig fals giøde.	Taxerett til Rug.
6. Terpen Høys giøde.	Taxeret til Rug.
7. Sort Holueis giøde.	Er best bekvem til Rug.
8. Sortberris giøde.	
9. Brød Høys giøde.	Er taxerett till Rug.

Imellem giøde 4 och 5, uden nummer, findes et „Sæde-iord Fald Som Er opbrødt i Heden. Saaes: 1 Kærr Biug, 1 Kærr [havre] och 1 Kærr boghuede, hviler i 8 aar“³¹).

Markskifterne, saaledes som de var benævnt og dyrket 1681—88, har rimeligvis været kendt og dyrket i samme sædfølge indtil udskiftningen. Et indgaaende eftersyn af kortet af „Dauberg Marker“ har — skønt talrige agernavne, men nu paa grund af ælde næsten ulæselige — ikke givet oplysning om markskifternes eventuelle beliggenhed i terrænet⁴¹).

Ved Daugbjerggaard, som faar matr. nr. 1, sad fæsterne Jens Thommessen, Christen Jøstenssen, rimeligvis søn af ovennævnte Jøss Christensen, och Jens Christensen. De havde deres jorder, ialt 119 agre (eller jordstykker), i fællesskab med de øvrige bymænd i giøderne, antallet af agre i hver giøde rettede sig efter paagældende giødes størrelse.

Daugbjerggaards under plov værende jorder udgjorde i areal 121 tdr. 5 skp. 1 fdk. 2 alb. samt udjorden, d. v. s. den opdyrkede hedejord, af omtr. 4½ tdr. land, ialt noget over 126 tdr. land agerjord. Endvidere vurderedes høavlen til 20 læs og græsningen til 15 høveder. Paa grundlag af disse poster opgjordes hartkornet til 19.4.1.0³¹).

Under kop- [= person] og kvægbeskatningen 1687 staar fæsterne i Daugbjerggaard som Nicolaes von der Wilgens Tjenere — altsaa en ny ejer. Personer og kvæg

til beskatning var følgende (beløbene, der erlagdes, er her udeladt):

Jens Thommessen har hustru Maren Pedersdatter og sønnen Peder Jenssen. Af husdyr havde han: 2 heste, 2 køer, 2 ungnød, 1 kalv, 5 faar, 1 svin og 1 bistok.

Christen Jøstenssen har hustru Anna Madtzdatter og som pige Maren Madtzdatter. Af husdyr havde han: 2 hopper, 2 køer, 1 kalv, 2 faar og 1 svin.

Jens Christenssen har hustru Mette Jensdatter. Af husdyr havde han: 1 øg og 1 ko³²).

Senere, 1721, faar Johan Bailly, Borger i Hamborg, som ejer af Daugbjerggaard, betydeligt bøndergods og tiende, skøde paa relutionsretten paa Daugbjerggaard og sit øvrige gods i egnen i anledning af overdragelsen af disse ejendomme til Claus Cordssøn i Horsens¹¹) (se nedenfor). — 1724 var dens fæstere: Jens Jensen, som var lægdsmand (døde 1741, 77 aar), Christen Jensen og Jens Christensen (døde 1731, 82 aar)³³). — (Ved gennemgang af Daugbjerg Sogns Kirkebog⁴³) vil man finde, at der har været flere fæstere i Daugbjerggaard end de nærmest foregaaende lejligheder (ejerskifter o. a.) eller følgende indtil ca. 1771 nævner, men det maa anses som værende unødvendigt her at drage de mænd og kvinder frem i gaardens historie).

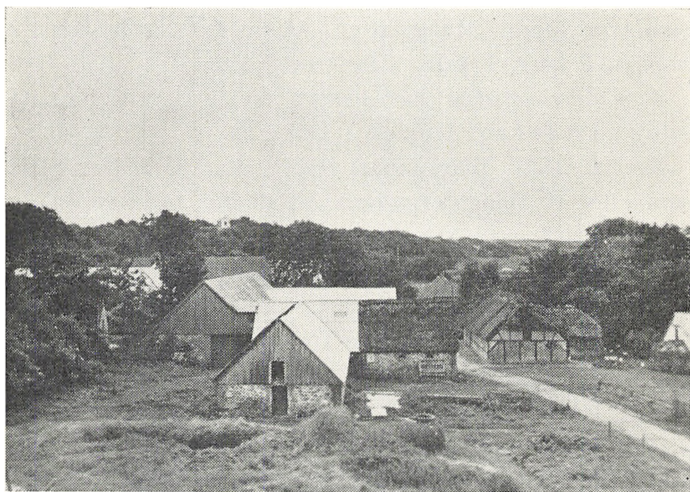
Fra 1725 til 1762 sker der yderligere handler med Daugbjerggaard, ogsaa øvrige gaarde i Daugbjerg, om hvilke der kortelig maa gøres rede.

Mad. Johanne Lucretia Werborch, afdøde Johan Baillys hustru, i Hamborg sælger ved skøde, dateret 17. maj 1725, hendes betydelige bøndergods, deriblandt Daugbjerggaard og gaardene i Daugbjerg til indvaaner og handelsmand (d. v. s. købmand) Sr. Claus Cordssøn udi Horsens⁴⁴).

Efter faa aars forløb videresælger Claus C. ved skøde af 14. april 1738 ovennævnte bøndergods til sin „kiære

Svoger, Velærværdige ... Hrr. Michel Thomesen Bering“, sognepræst for Vroue og Resen menigheder. Fæster i Daugbjerggaard var: Gammel Christen Jensen, unge Christen Jensen, Christen Jensens Enke (Christen var død 1737, 44 aar)⁴³) og Jacob Jensen (død 1743)⁴³).

Daugbjerg Møllegaard, set fra nord. (Foto: Arne H. Christensen, Stoholm).

Efter Michel Berings død 1741 sælger hans enke, Mette Kierstine Panderup, boende i Sahl, efter en forudgående auktion i Skive, ved skøde af 3. maj 1762 sit gods i Daugbjerg til herredsfoged Sr. Peder Kold i Mønsted. Daugbjerggaards fæstere var: Peder Christensen, stod for hartkorn 6.4.0.1, Christen Jensen (død 1762, 55 aar)⁴³), hartkorn 6.4.0.1, og Christen Pedersen Koustrup og Jens Jensen, hver med hartkorn 3.2.0.1½⁴⁶). Af denne specifikation ses det, at de to førstnævnte fæstere havde hver 1/3 af hartkornet, medens den sidstnævnte tredjedel var delt lige paa fæstere, en ordning, der formentlig var indledet før salget 1738. Købet klarer Peder Kold ved hos major Thyge Høeg i Viborg at gøre laan paa 2700 rd.⁴⁷).

Herredsfoged P. Kolds ejertid af Daugbjerggaard og andet gods i Daugbjerg blev kort; allerede ved skøde af 2. maj 1766 sælger han (boende i Harrestruplund) det til landsdommer Friderich Schinkel til Hald⁴⁸), fæsternes navne angives ikke, og Kold indløser sit pantebrev hos Thyge Høeg⁴⁷).

Af hoverireglementet fra Hald Hovedgaard, dat. 1771, fremgaar det, at i Daugbjerggaard sidder:

Christen Albech, har hartkorn 6.4.0.1.

Peder Raae (eller Roe), har hartkorn 6.4.0.1.

Christen Koustrup, har hartkorn 4.7.0.1 $\frac{1}{4}$ ³⁴).

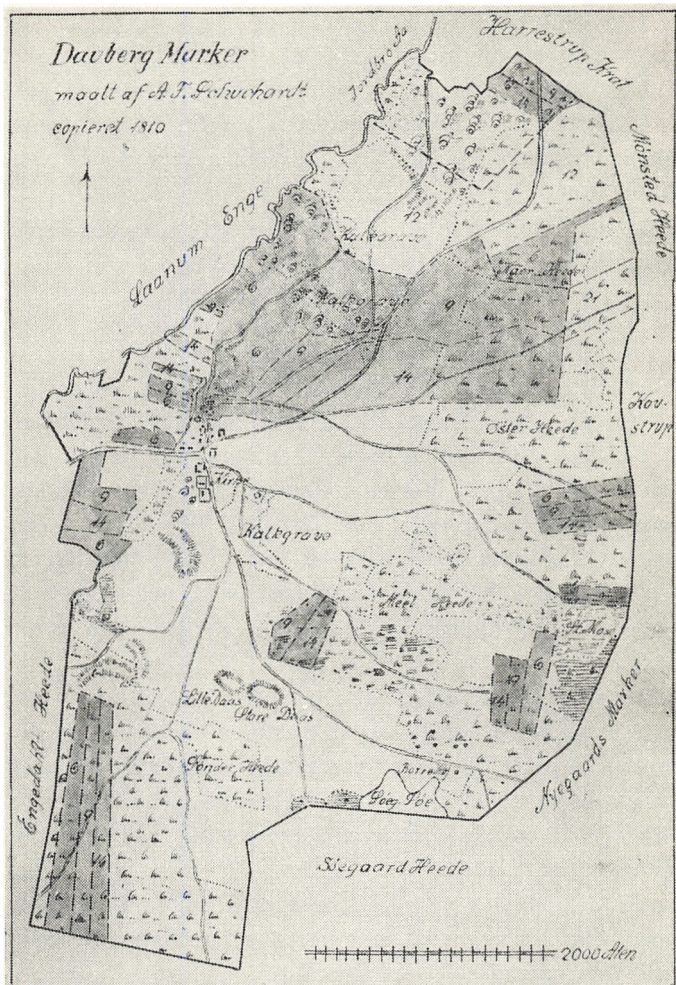
Af den sidstnævnte gaarddels hartkorn, førnævnte 6.4.0.1, er altsaa fragaaet 1.4.3.2 $\frac{3}{4}$, hvilket i jordebogen et par aar efter ses at maa være lagt til nabogaarden, hvor fæster Laust Nielsens hartkorn, der var 3.2.0. $\frac{1}{2}$, netop er bleven forøget til hartkorn 4.7.0. $\frac{1}{4}$. (Laust Nielsen, hvis gaards hartkorn ved den senere udskiftning 1796 og ved køb følgende aar var noget nedsat, grundlagde udflyttergaarden Stavnsbjerg nordøst for byen)^{51, 56}).

Daugbjerggaard havde — som ovenfor nævnt — fra 1688 matr. nr. 1, og da de tre fæsteres hartkorn kan følges op til 1844, da en ny matrikel og ændring af hartkornet træder i kraft, vil det være rimeligt i det efterfølgende at omtale dem hver for sig under numrene 1a, 1b og 1c indtil 1844.

Af forhold, der vedrører fæstegaardene i Daugbjerg, ogsaa Daugbjerggaard, maa forud til orientering gøres rede for følgende:

Hovarbejde udførtes ikke fra Daugbjerg paa Hald Hovedgaards marker, (dertil var afstanden, der angives til 2 $\frac{1}{2}$ mil, for stor), dog skulle gaardene udføre „forefaldende Ægter og Reiser“^{34, 35}).

Natten til skærtorsdag, 21. april 1791, opstod en voldsom brand i Daugbjerg By, og der nedbrændte: 7 gaarde,

Daugbjerggaards jorder, omfattende 515 tønder land, angivet med mørke felter efter udskiftningen 1797 og med matrikelnumrene af 1844 (dog manglende 106 tønder land, se skemaet). Nov. 1960.

3 gaardes lader, 3 insidderhuse og 4 hussteder, skaanet blev Visti Christensens og Laust Nielsen (Stavnsbjergs) gaarde, præstegaarden, nogle huse og kirken³).

Fr. Schinkel døde 1794. Hans svigersøn, Martinus Braem, kaptajn i søetaten, gift med hans eneste barn, datter Charlotte Amalie, overtager Hald Hovedgaard og bøndergods²). Imellem aarene 1756—97 blev Daugbjerg Bys jorder opmaalt og udskiftet af fællesskabet, og salget af Daugbjerggaards hartkorn og andre gaarde i byen finder sted i hurtigt tempo i disse aar^{53, 54}).

1798 sælger M. Braem Hald Hovedgaard og køber Nordruplund ved Slagelse.

Nr. 1 a. Christen Albech døde 1771, 74 aar⁴³), hvorefter hans enke sidder med hartkornet, som 1778 var overtaget af Visti Christensen³⁶), f. 1752. Hans anden hustru var Johanne Jensdatter³⁷), datter af Jens Christensen Mørch i Grønkær (Feldingbjerg Sogn). I stedet for landgilde betales fra før 1762 13 rdl. aarlig⁴⁶). Visti var lægdsmand fra rullernes indretning 1789—1800, i hvilke han nævnes til Daugbjerggaard, og samtidig var han sognefoged^{37, 39}). Den store brand i byen 1791 drev uden om hans gaard^{3, 14}), 1795 køber han af Braem, efter forudgaaende købekontrakt, sin paaboende gaard til selveje af hartkorn 6.4.0.1 for 1432 rdl., som sælgeren i „goed Waluta strax [havde] bekommet og annammet“⁵²).

Matr. nr. 1 b. Peder Christensen Raae nævnes — som ovenfor anført — ved hartkornet 6.4.0.1 under Daugbjerggaard. Han var gift med Anne Marie³⁷). Landgilden var ogsaa her afløst med 13 rdl. aarlig. Af hans gaards bygninger nedbrændte laden 1791 „samt det deri værende Skafte Korn“ m. v.³¹). 1797 sælger Braem, efter forudgaaende købekontrakt til Peder Roe, hans paaboende gaard, staaende for hartkorn 4.6.0.0, for 973 rd. 4 mk. 8 sk. til selveje. Fragaet er hartkornet 1.6.0.1⁵⁴), som i tiden 1795—97 under udskiftningen var gaaet ind under andre gaarde.

Matr. nr. 1 c. I december 1776 faar Jens Christensen af Daugbjerggaard af Fr. Schinkel fæstebrev lydende

paa livstid paa hartkornet 4.7.0.1¼ af samme gaard, som han beboer og i en del Aar har haft i fæste „imod at betale [i stedet for landgilde] til hver aars Martini Penge 9 rdl. 4 mk. 8 sk. og ellers til rette tider de kgl. Skatter og Contributioner“⁵⁰).

Efter Jens Christensens død 1780⁴³) faar Knud Jensen, f. ca. 1755, fra Resen 1781 fæstebrev „paa dend anpart af Daugbjerggaard, som Jens Christensen beboede, og hans Enke, Mette Jepsdatter, endnu besidder, paa den maade, at han ægter bemeldte Enke, og saaledes med hende nyder Gaarden og Børn efter Skiftebrevet“⁵⁰).

Under branden 1791 nedbrændte Knud Jensens „Lade, bestaaende af 14 Fag, med alt det Skaftede Korn og Straae, Foeder samt Vogne og Gaards Reedskeer, som deri var indsadt og ... et Indsider Huus paa Gaardens Grund af 4 Fag“³).

1797 sælger M. Braem efter forudgaaende købekontrakt til Knud Jensen „hans paaboende Gaard, staaende for Hartkorn 4.7.0.1¼, som af Fællesskab er udskiftet ... for den accorderede Kiøbe Summa 1002 rd. 4 sk.“, som betaltes ved købet, til selveje⁵³).

I SELVEJE OG SENERE TILSKIKKELSER

1797—1900

Det var betydningsfulde og vidtrækkende foranstaltninger, der skete i løbet af et par aar, 1796—97, da Daubjerg Bys jorder udskiftedes af det flere aarhundreder gamle fællesskab og samtidig eller umiddelbart efter gik i selveje. Branden, som er omtalt ovenfor, maa naturligvis paa sin vis i forbindelse med udskiftningen have bidraget til, at en udflytning af gaarde fremmedes, og at en bedre dyrkning af jorderne derved muliggjordes. 1801 nævnes udflyttede beboere til Stavnsbjerggaard og Damgaard. Men Daugbjerggaards gaarde, som under

branden havde lidt ingen eller delvis skade, blev liggende i byen.

Møllegaarden

Matr. nr. 1 a, 1844 matr. nr. 6. — Før 1801 tilkøber Visti Christensen sig Daugbjerg Vandmølle³⁷), der 1788 tilhørte selvejer Christen Pedersen Dase³⁸); han lagde

Daugbjerg Møllegaards stuehus, opført 1841, nu udhus.
(Foto af Arne H. Christensen, Stoholm).

møllen, der omtales ca. 150 aar tilbage i tiden i Hald Lens regnskaber, ind under sin gaard.

Visti gør ejendomshandler. 1798 køber han af M. Braem hartkornet 0.4.1.2, der bestod af en lod mod skellet til Engedals Marker, og en lod i Store Mose (øst for byen), de var i areal $19^{6/14}$ tdr. land⁵⁵) og blev ved matrikuleringen 1844 forenet med Møllegaardens jorder. 1803 sælger han til Isaac Friderichsen i Mønsted en „udmarks Ager og Heedelod“ af hartkorn 0.2.2.2^{7/9}, som mod øst grænser til Mønsted Mark, og som 1844 faar matr. nr. 21 og udgjorde $18^{12/14}$ tdr. land⁵⁷).

Visti var i forhold til de øvrige sognemænd en i økonomisk henseende velstaaende mand. Han købte saaledes Daugbjerg Sogns kirketiende, som han senere delte ud til sine børn, efterhaanden som de blev gift; 1811 hørte endnu halvdelen til gaarden⁴⁰). Efter Vistis død 1805, giftede enken, Johanne Jensdatter, sig med Kield Larsen fra Koldkur i Sdr. Resen. Kield udstedte et gældsbevis med 1. prioritets pant lydende paa 1650 rdl. i Møllegaardens hartkorn og paastaaende bygninger, hvilke blev anført til en værdi 4137 rdl.⁵⁸). Efter deres død (Johanne døde 1829 og Kield døde 1831) blev deres datter, Ane Malene, 1831 gift med Knud Johansen fra Damgaard i Daugbjerg; de overtog Møllegaarden. Ane Malene døde 1834; Knud blev i det paafølgende aar gift med Johanne Margrethe Christensdatter, datter af Christen Pedersen Raae i nabogaarden; men hun døde allerede i december samme aar. I 1836 blev Knud gift med Ane Marie Pedersdatter af Østergaard i Sdr. Resen, og med Ane Marie levede han et langt og lykkeligt ægteskab⁴³).

1841 opførte Knud det smukke rødkalkede bindingsværks stuehus, som staar endnu og udgør gaardens vestlige længe ud mod mølledammen og engdraget¹⁴).

Ved matrikuleringen 1844 var gaardens hartkorn paa grund af Visti Christensens jordhandler en lille del højere end hartkornet 6.4.0.1, dens jorder udgjorde ca. 200 tdr. land, og gaarden faar matr. nr. 6, og det nye hartkorn blev 5.6.3. $\frac{3}{4}$.

Fra ca. 1870 ejedes Møllegaarden af sønnen Johan Peter Knudsen, gift med Inger Marie Andersen af Engedal. Den overgik senere til deres sønner, Jens Christian Knudsen og Knud Knudsen, og de har besiddet den indtil de seneste aar¹⁴). I Dybdal, i krattet, væsentlig liggende på Møllegaardens jord, blev i 1922—23 fundet underjordiske kalkgrave, hvis oprindelse var og er ukendte; de er blevet fredet omkring 1950¹⁴). Gaarden har saaledes, regnet

fra Visti Christensens dage, været i samme slægts besiddelse fra før 1778 i mindst 183 aar.

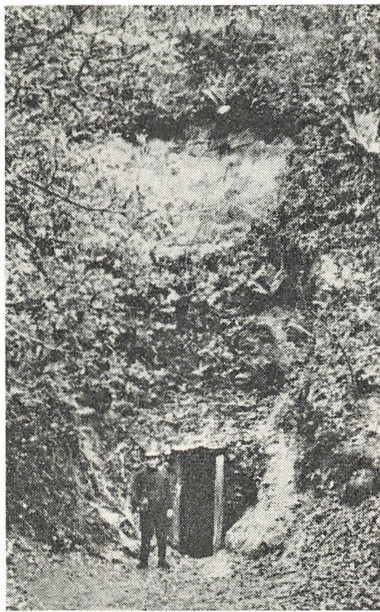
Raaegaarden

Matr. nr. 1 b, 1844 matr. nr. 9. — Samme dag i 1797, som Peder Raae køber sin gaard af M. Braem, overdrager han den til sin søn, Christen Pedersen Raae, for samme pris, som han selv har betalt for den, nemlig 973 rdl. 4 mk. 8 sk.⁵⁴). — Peder Raaes hustru døde 1799, og selv døde han det følgende aar⁴³).

Sønnen blev gift med Kirsten Jensdatter, og de havde datteren Johanne Margrethe, som — ovenfor omtalt — blev kone i Møllegaarden. De afstod gaarden før 1840³⁷).

Under matrikuleringen 1844 var gaardens gamle hartkorn fra købet 1797 uforandret hartkorn 4.6.0.0, dens areal blev $148^{10/14}$ tdr. land, og den faar matr. nr. 9, og det nye hartkorn blev $3.0.2.2\frac{3}{4}$ ^{41, 43}).

Slægten, som her er omtalt, har ikke gaarden i eje; gaarden er delt op i flere lodder, paa den yderste nordøstlige del findes Raae (eller Roe)-dalen, og tæt ved denne blev opført gaarden Nørmark⁶²).

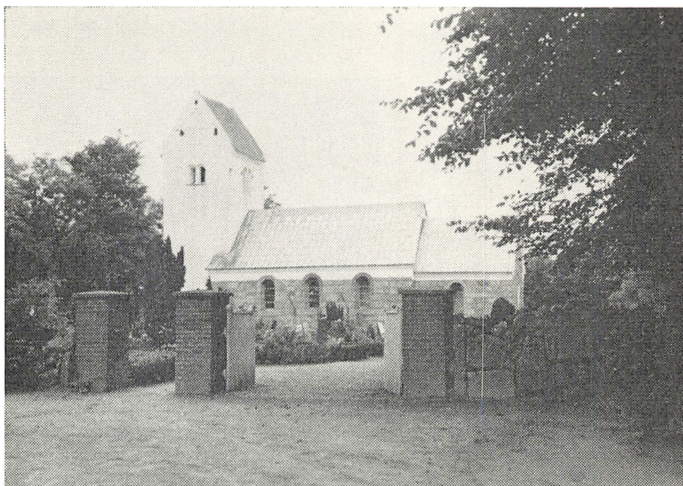

Indgang til de i 1922—23 fundne kalkgruber paa Daugbjerg Møllegaards jorder, Dybdal, i krattet nordøst for gaarden. (Foto af Sigvald Kristiansen, Viborg).

Tredjegaarden

Matr. nr. 1 c, 1844 matr. nr. 14. — Efter købet 1797 sælger Knud Jensen 1812 sin gaard til sønnen Jens Knudsen for 300 rdl. samt aftægtsydelse af gaarden til sig og

Daugbjerg kirke. I dens gravjord ligger de gamle af slægterne, som er nævnt, gemt hen. (Foto af Arne H. Christensen, Stoholm).

hustru⁶⁰). Knuds hustru, Mette, døde 1814, og selv døde han 1820⁴³).

Jens Knudsen var gift med Kirstine Davidsdatter Haun, datter af degn i Daugbjerg David Andreasen Haun og hustru, Margrethe Pedersdatter. Efter Jens' død 1824, gifter Kirstine sig samme aar med Peder Jacobsen fra Gyldenvadgaard i Trevad^{13, 43, 62}).

Under matrikuleringen 1844 staar gaarden opført med det uændrede hartkorn 4.7.0.1 $\frac{1}{4}$, dens areal blev 166 $\frac{5}{14}$ tdr. land, og den faar matr. nr. 14, og det nye hartkorn blev 3.4.0.1 $\frac{1}{2}$ ^{41, 42}).

Peder Jacobsen og Kirstine havde datteren Ane, der blev gift ind til Harrestruplund, og plejedatteren Kirstine

Daugbjerggaards jorder ved matrikuleringen 1844

Ejervnavne og andre oplysninger	Nr. se side 93—100	Hartkorn 1688 t. s. f. a.	Nye matr. nr.	Areal tdr. land	Det nye hartkorn t. s. f. a.
Kjeld Larsen (Møllegaarden med det gamle hartkorn)	1a	6.4.0.1	6	200 ⁷ / ₁₄	5.6.3.0 ³ / ₄
Chr. Pedersen Raae (Raaegaarden)	1b	4.6.0.0	9	148 ¹⁰ / ₁₄	3.0.2.2 ³ / ₄
Jens Knudsen (Trediegaarden)	1c	4.7.0.1 ¹ / ₄	14	166 ⁵ / ₁₄	3.4.0.1 ¹ / ₂
Tilsammen ...					
Ved Peder C. Raaes skødes udfærdi- gelse 1797 var der fragaaet nr. 1b		16.1.0.2 ³ / ₄		515 ⁸ / ₁₄	12.3.2.2
Ved Jens Christensens fæstebrevs oprettelse 1776 var der forud fra- gaaet nr. 1c		1.6.0.1		56 ² / ₁₄	
		1.4.3.2 ³ / ₄		50 ² / ₁₄	
		19.4.1.0		621 ¹² / ₁₄	

Davidsdatter (datter af David Jensen i Fly, han var søn af Kirstine Hauns første ægteskab). Kirstine blev gift med Anders Christensen fra Mønsted, og de overtager gaarden, som senere gik ud af slægtens eje^{37, 43}). Flere parceller er blevet fraskilt, men paa hovedparcellen ligger gaardens bygninger paa det gamle bosted i byen⁴¹) med det lave og hyggelige, rødkalkede stuehus i behold.

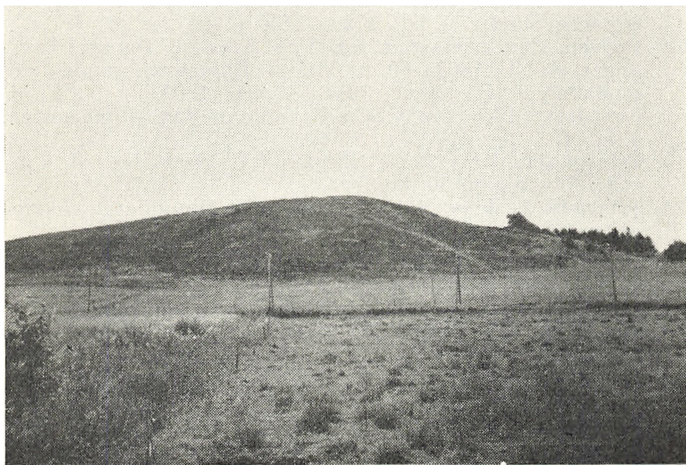
SLUTNING

I den sidste halvdel af 1700-tallet var — som ovenfor nævnt — fragaaet Daugbjerggaard noget over $1\frac{1}{2}$ tdr. hartkorn til den senere udflyttergaard, Stavnsbjerg, og ligeledes før 1797 $1\frac{3}{4}$ tdr. hartkorn til andre gaarde eller huse i byen. Disse hartkornsværdier er ved beregning opgjort til ca. 106 tdr. land (se skemaet). Dersom Daugbjerggaards oprindelige hartkorn fra 1688 var forblevet under den (de tre gaarde), ville dens areal 1844 have udgjort omkring ved 620 tdr. land, altsaa et anseligt arealomraade. Af de fremsatte oplysninger fremgaar det, at det i saa tilfælde ved udskiftningen ville have udgjort den betydelige del, 31 pct., af Daugbjerg bys jorder. Ved udskiftningen kom de tre gaardes jorder til at ligge side om side, baade i hovedlodder og de fleste udlodder, et skønt bevis paa, at de fra gammel tid hørte sammen.

Gennem tiderne har fæsternes (= familiernes) antal i Daugbjerggaard været noget varierende. I perioden 1629—1655 var der to fæstere i gaarden, og de har rime­ligvis boet indenfor samme gaardanlægs bygninger, d. v. s. i en „Dobbeltgaard“. Senere fra 1662 tre fæstere, fra 1738—62 fire fæstere, og i de gamle papirer tales der om „Dauberg Gaard“, der maa forstaas som en samlet enhed, formentlig har der dog delvis været selvstændige bygninger for hver gaarddel. Efter afgivelse af hartkorn og de derunder hørende agre, umiddelbart før 1771, er der atter tre fæstere, og efter fæsteprotokollen 1776—81 at dømme havde hver fæster sit eget gaardkompleks, hvilket især er tydeligt angivet i beretningen om branden i Daugbjerg 1791.

Om beboernes liv og virke indendørs har der ikke været forsøgt at fremdrage træk; en gennemgang af sognets kirkebog og andre kilder ville nok have givet oplysninger herom, men da det ligger udenfor nærværende redegørelses plan, er det ikke gjort. De gode fæstere og

husstande har dyrket deres del af Daugbjerg bys jorder, der har afkastet dem udbytte til livets ophold og til afgifter til landets statslige, økonomiske husholdning. Og sluttelig, da deres livsdage var tilende, er de blevet sænket i kirkegaardens gravjord; deres grave er ikke bevaret.

Daugbjerg Daas (morænebanke). Toppen 71 m over havet.
(Foto af Arne H. Christensen, Stoholm).

En adelsgaard har Daugbjerggaard været, men de adelige, som nævnes til den, har næppe haft længere tids tilhold i den. Spor af fundamenter af gamle bygninger eller rester af volde og grave er ikke fundet.

Den gamle gaard har ligget smukt placeret — vel i nærheden af eller paa Møllegaardens grund — i læ ved foden af høje, stejle skrænter mod øst og fri udsigt mod vest over Daugbjergs og Laanums grødefulde enge.

LITTERATUR

1. Aakjær, Jeppe, 1904: Steen Steensens Blichers Livs-Tragedie, II, Jøderne paa Hald, s. 79—94.
2. Samme sted: Eneste Barn, s. 138—174.
3. Aakjær, Jeppe, 1911: Da Daugbjærg brændte. Historisk Aarvog for Skive og Omegn, 3. bd.

4. Aakjær, Sv., 1916: Spredte træk af Fjends herreds saga. Historisk Aarbog for Skive og Omegn, 8. bd., s. 91, 94 f.
5. Dansk biografisk Lexikon: XI bd., 1897, s. 534 f. — XIII bd., 1899, s. 203 ff.
6. Heise, A., 1879: Diplomatarium Vibergense, s. 100, 367.
7. Kancelliets Brevbøger, 1616—20 (1919), s. 109.
8. Samme sted, s. 133.
9. Kronens Skøder, 1. bd., 1535—1648 (1892), s. 388.
10. Kronens Skøder, 2. bd., 1648—1688 (1908), s. 209.
11. Kronens Skøder, 4. bd., 1720—1730 (1950), s. 231 f.
12. Nielsen, O.: Privilegier for Tvis Kloster; Danske Samlinger, 4. bd., 1868—69, s. 351. — Danmarks gamle Personnavne, I, Fornavne, 1941—48, sp. 1260. — N. F. S. Grundtvig, 1855: Danmarks Krønike af Saxe Runemester, s. 717 f.
13. Østergaard, Jens, 1959: Slægten i Gyldenvadgaard, Trevad. Skivebogen, 50. bd., s. 35.
14. Østergaard, Jens, 1959: Slægten i Daugbjerg. Skivebogen, 50. bd., s. 46 f.

UTRYKTE KILDER

Rigsarkivet

15. Hald Len. Regnskab. Pakke 1615—19, hefte 1618—19.
16. Samme sted. Pk. 1619—23, hefte 1619—20.
17. Samme sted. Pk. 1629—31, hefte 1629—30.
18. Samme sted. Pk. 1629—31. Jordebog „till Haldtz Slott“ for 1629—30 (2 hefter).
19. Samme sted. Pk. 1629—31. Jordebog for forarmede bønder 1630.
20. Samme Sted. Pk. 1643—49. Hefter for Afkortninger 1645—46, 1646—47.
21. Hald Len. Jordebogen „till Hald Slott“ 1634—35.
22. Hald Len. Hald Jordebog 1645—46.
23. Hald Len. Ekstraskattemandtaller. Pakker 1610—23, 1623—30.
24. Samme sted. Pk. 1623—30. Skatte-Register 1629.
25. Samme sted. Pk. 1630—33. Tingsvidne 1632 nr. 10: ombdj forarmede Wdj Daugberigh Sogn.
26. Samme sted. Pk. 1633—37, 1637—39. Tingsvidnerne.
27. Samme sted. Pk. 1642—47, 1654—57.
28. Samme sted. Pk. 1639—57. Tingsvidnerne.
29. Frederik III's matrikel, 1661—62. Hald og Skivehus Amter. Protokol nr. 1115 (matr. 1663), s. 188.
30. Frederik III's matrikel, 1664. Hald og Skivehus Amter. Protokol nr. 1831—32, s. 114 b.
31. Christian V's matrikel, 1681—88. Markbog nr. 1373, Modelbog nr. 1774, Matrikel- og Hartkornsprotokol nr. 1832.
32. Kop- og Kvægskatten 1687. Hald og Skiveh. Amter, s. 14.
33. Lægs Roule ofver National Land Infanteriets District udi Jylland, Aalborg og Wiborg Stifter indrettet Aar 1724.
34. General-Hoverireglementer ... Forordning af 6. maj 1769.

- Hald og Skivehus Amter. Hald Hovedgaard, nr. 8, dat. 1771 (Landv. Kont.).
35. Hoveriprotokol. Forordning af 12/8 1773. Hald Hovedgd.
36. Hartkorns Specifikation 1778. Hald Amt. Nr. 21: Hald Hovedgaard og underliggende Bøndergods.
37. Folketællingslister 1787, 1801, 1834, 1840, 1845 o. s. v.
38. Hartkorns Specifikation 1788. Dat. 8/12 1791. Daugbj. S.
39. Lægdsrullen. Fjends Herred, lægd nr. 34, Dauberg Sogn 1789—1820.
40. Tiende Commissions Protocol, Viborg Amt, Fjends Herred (o. fl. herreder) 1811—24, s. 18 ff.

Matrikeldirektoratets arkiv

41. Dauberg Marker, Original Kort, maalt af A. F. Schuchardt, cop. 1810 af F. L. Knoph.
42. Matriklen af 1844, Beregningsprotokol nr. 82, Daugbj. S.

Landsarkivet for Nørrejylland,
Viborg

43. Daugbjerg Sogns Kirkebog. 1701 til ca. 1840.
44. Viborg Landsting. Skøde- og Pantebog 1724—27, nr. 38, fol. 528, 531 f.
45. Samme sted. Skøde- og Pantebog 1737—45, nr. 41, fol. 59 b—60.
46. Samme sted. Skøde- og Pantebog 1758—63, nr. 44, fol. 651 b—652.
47. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 44, fol. 654 b.
48. Samme sted. Skøde- og pantebog 1763—68, nr. 45, fol. 526.
49. Hald Fæsteprotokol 1776—1846, fol. 7.
50. Samme sted. Fol. 43.
51. Viborg Amtsstue. Extract Jordebog over Hald Hovedgaards og Gods' Hartkorn 1794.
52. Fjends- og Nørbling Herreder. Skøde- og Pantebog 1792—99, nr. 1 B, fol. 185 b.
53. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 1 B, fol. 376 b.
54. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 1 B, fol. 393 b.
55. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 1 B, fol. 412 b.
56. Samme sted. Skøde- og Pantebog 1799—1806, nr. 2, fol. 33.
57. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 2, fol. 426.
58. Samme sted. Skøde- og Pantebog 1806—13, nr. 3, fol. 193 b.
59. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 3, fol. 405.
60. Samme sted. Skøde- og Pantebog, nr. 3, fol. 505.
61. Samme sted. Skøde- og Pantebog, 1813—18, nr. 4, fol. 358 b—359.

Skriftlig meddelelse

62. Dahl, H., sognepræst: Brev i januar 1956.

Hovedbygningen på den gamle herregård Lundgård i Fjends herred ved 1888, med kalechevogn, vandvogn, hestegang, vandpost og vandtrug på gårdspladsen.

Lundgård

Et besøg på den gamle hovedgård samt i fem af
Fjends herreds kirker 1960

Af Christian Peter Friis

Kommer man ad landevejen, der fra Gammelstrup by i Fjends herred fører mod sydøst, ser man forude en anselig skovlignende bevoksning, som ved nærmere betragtning viser sig at bestå af en haves ærværdige træer, således som de så ofte findes ved vort lands gamle herresæder. Og således forholder det sig også her, bagved træerne, eller dels imellem dem ligger den gamle herregård Lundgårds hovedbygning.

Men Lundgård er som bekendt — ikke mere nogen herregård. Det fremgår af Traps Danmark, at omkring 1912 udstykkedes Lundgårds jorder; og en gård „Lundholm“ oprettedes nord for jernbanelinien, og nogle min-

dre gård- og husmandsbrug udlagdes på en del af de øvrige jorder. Tilbage af jorderne blev en hovedparcel, der sammen med hovedbygningen, en mindre avlsbygning og den store have mod nord og vest udgør nuværende Lundgård, som i sin tid købtes af aktieselskabet Højslev Teglværk (familien Sørensen). Nogle år efter udstykningen oprettedes på marken vest for gården et større teglværk, som endnu er i drift, og som gennem årene har fabrikeret bygningssten og andet tegl til egnens byggeselskaber. Teglværket har i nutiden bidraget til i egnen at give Lundgård en stor del af sin gamle anseelse tilbage.

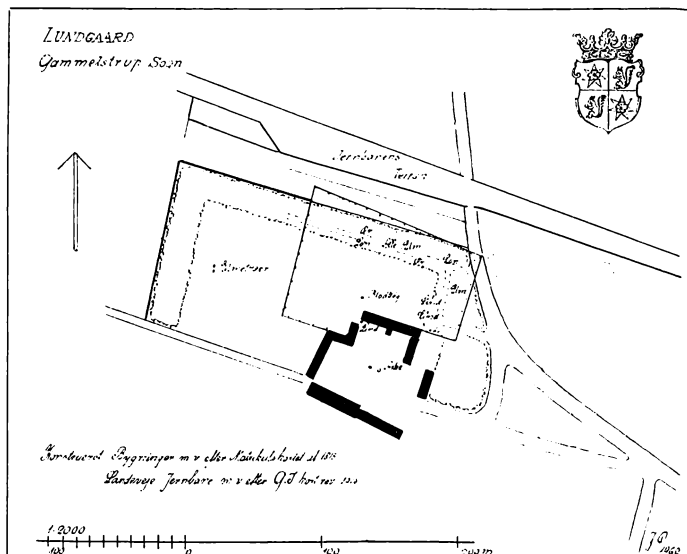
Mandag den 8. august 1960 i det skønneste solskinsvejr aflagde et selskab, bestående af fire historisk interesse-rede herrer, besøg på Lundgård. Det var litterat Otto L. Sørensen, Skive, fra Historisk Samfund for Skive og Omegn, historikeren overgartner Jens Østergaard, grosserer Christian Peter Friis, overhovedet for familien Friis fra Lundgård, samt sønnen kaptajnløjtnant Mogens Christian V. O. Friis, de tre sidstnævnte fra København. Lidt før kl. 11 blev selskabet modtaget af gårdens frue, der i direktør S. O. Sørensens fravær viste omkring.

Hovedbygningen strækker sig fra vest til øst i en længde af 44 meter, og en bredde af 7 meter, uden andre tilbygninger end en stentrappe mod syd og en terrasse mod nord. Ud mod den tidligere borggård er facadestenen af gule tegl, hvorimod de er af røde tegl mod havesiden. De gule facadesten er specielt fremstillet til den sidste ombygning af Lundgård og er noget større end de gængse normaler, hvorfor de måske kan gå under betegnelsen „munkesten“, selv om de er gule. Det ville være interessant, om direktør Sørensen ville udtale sig herom, ligeledes om det kan tænkes, at bygningen har været bredere i ældre tid, idet det fortælles, at der ved gravning i haven skal være fundet rester af formodede ældre fundamen-

ter. I så fald ville det være af historisk interesse at sammenligne ældre bygningstegninger og planer af gården, hvis sådanne endnu findes, med den nuværende grundplan. Da Pontoppidan i 1768 udgav „Danske Atlas“, da anførtes det, at „Bygningerne ere Bindingsværk og teglhængte“. Hvornår mon denne gamle bindingsværksbygning måtte vige for nyere tiders krav til boligen? Jeg tror ikke, at det er sket i Friis'ernes tid, der som bekendt varede til 1808. — Så kunne det snarere tænkes at være sket i kammerråd O. Berings tid. Thi på J. Rabens kort fra 1815, da Lundgård hovedgårds jorder blev opmålt i anledning af matriculeringen, da ser man tydeligt på grundplanen, at hovedbygningen har et fremspringende trappehus midt på, der hvor den førnævnte stentrappe er opført. Men en anden ændring af den tidligere byggeplan må lige tilføjes, nemlig den nu forsvundne østfløj, der var noget lavere end hovedbygningen, fordi den ikke lå over kælder. Hvor denne fløj havde sit udspring, og hvor familien Sørensen i dag har deres soveværelse, der lå fra gammel tid Lundgårds køkken eller stegers med sit store åbne ildsted. Jeg kan endnu se det for mit indre øje, skønt det nu er 42 år siden, jeg stod der, og jeg husker tydeligt den følelse, der betog mig ved at være ved gårdens gamle arnested. Her havde det uden tvivl været fra Lundgårds ældste historiske tid, og herfra dette sted havde gennem tiderne de skiftende ejere med familie og folkehold fået tilberedt deres daglige kost.

Under ledsagelse af Lundgårds elskværdige frue blev hovedbygningens kælder først beset, idet man må gå ud fra, at man her er på stedets ældste grund. Desværre findes her ingen hvælvninger, men et sted ligger der endnu bjælker, hvis udseende tyder på høj alder, og hvor øksehuggene taler deres tavse sprog om dengang, for århundreder siden, den nu ukendte tømmermand gav disse bjælker form. Ved den sidste ombygning af Lundgård

Lundgårds beliggenhed med avlsgård ved 1815.

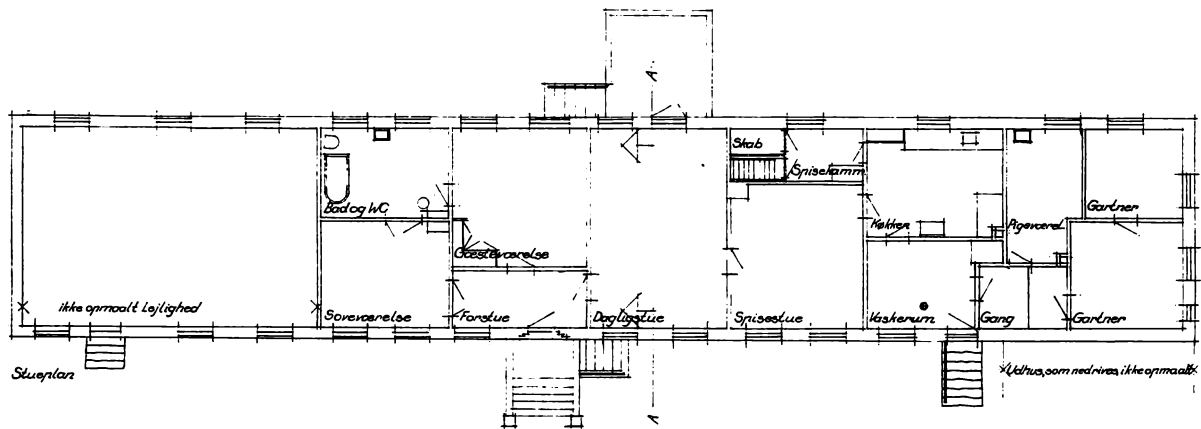
måtte flere af den slags bjælker udskiftes, da de ikke mere evnede at bære de byrder, man ville lægge på dem; — så nu har betonlofter også holdt deres indtog på den gamle herregård. Alle skillerum ser ud til at være af nyere dato, og det gamle kampestensfundament, der menes at være fra før 1808*), var tidligere synligt, men nu dækket af et pudslag. Et kældergulv af røde tegl med mønster tiltrak sig Jens Østergaards opmærksomhed, men det var ikke muligt at bestemme dets alder. En mærkelig halvkugleformet muret hvælving, på et fundament over gulvets niveau, var genstand for vor særlige interesse. Den kan vel være ca. 2 meter indvendig i diameter og ca. 1,30 meter høj indvendig, smukt muret af røde teglsten både i vægge og gulv. Der er indgang til den fra kælderrummet, forsynet med en almindelig brædde-

*) Meddelt af Christen Kjærgaard i Stoholm.

dør. Det er os stadig en uløst gåde, hvad denne murstenshvælving kan have været brugt til, og vi har gættet på mange forskellige ting, f. eks. om det var Lundgårds gamle bageovn. Men den teori har vi atter forladt, thi dels har vi ikke fundet aftræk herfra, og så ligger den for langt fra det gamle køkken. Man har også gættet på, om det skulle være gårdens gamle hundehul, en slags tænkebox for glemsomme personer, og siden mit sidste besøg på Lundgård den 10. august 1950 er den blevet benævnt således, thi, som fru Sørensen udtalte, det lød så interessant til trods for det barske navn, og derfor lader vi denne benævnelse fortsætte, indtil opklaringen en skønne dag kommer.

I kælderetagen er også installeret en moderne centralvarmekedel med oliefyr til opvarmning af Lundgård og forsyning med varmt vand, og der er indrettet garage med nedkørsel i den østlige gavl. Desværre fik vi ikke set kælderen under forpagterens lejlighed, men det var vor egen forglemmelse, og her havde der måske været bygningsdele, som endnu var uberørte af den sidste ombygning, f. eks. kampestensfundament og loftsbjælker. Direktør Sørensens lejlighed frembyder en smuk og moderne indrettet bolig med alle de bekvemmeligheder, som nutiden kræver med hensyn til badeværelse og toilet, rustfrit stålmontering i køkkenet, eget værelse til hver af familiens unge medlemmer samt de hyggelige opholdsstuer, hvor familien kan samles efter dagens gerning, alt dette blev os ligeledes elskværdigt forevist af husets frue, og Jens Østergaard fik tid til at tage en skitse af værelsernes placering.

Så står vi atter på gårdspladsen, eller „borggården“ om man vil, hvor en mindre rest ladebygning endnu gør gavn. Om her har været brolagt eller stenpikket erindres ikke, men nu er her pænt gruset. Fra ældre fotografier af Lundgård husker man, at der stod et par store aske-

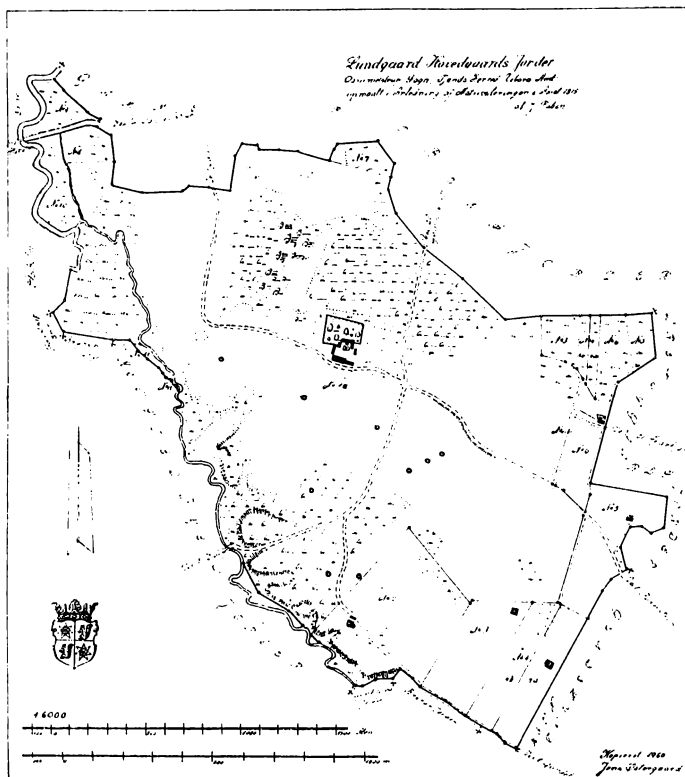
Stueinddelingen af hovedbygningen på Lundgård. Opmålt 1949 af arkitekt Kristian Nielsen, Skive.

træer midt på gårdspladsen, hvis store løvrige kroner om sommeren bragte skygge og kølighed, når solen stod højest. I det ene træ hængte en malmklokke, som, hvis jeg husker ret, havde nogen ornamentering. Jeg forestilte mig, hvorledes denne klokke med sin malmrøst har kaldt gårdens folk til arbejde, måltider eller forkyndt arbejdsdagens ophør. Jeg tror denne klokke stammer fra kancelliassessor Christen Friis' tid; det var jo ham, der i året 1744 lod Casper König i Viborg omstøbe kirkeklokken i Fly, og denne klokke bærer kancelliassessorens og hans frues navn samt årstal, — så mon ikke også Casper König i Viborg har været mester for gårdklokken på Lundgård. Nu er træerne borte, alderen oversteg deres kræfter, det sidste faldt i 1954, og klokken hænger nu i Højslev hos direktør Sørensens broder. Men denne klokke støbtes ikke til Højslev, men til Lundgård, og da det siges, at alle gamle klokker har en sjæl, så tror jeg, at den længes og beder om atter at komme tilbage til Lundgård, og mon ikke den tavse bøn en skønne dag må blive opfyldt? Der står skrevet, at tro kan flytte bjerge, så må tro vel også kunne flytte en klokke, hvis værdi i penge er af beskedent format. — Vi passerer nu rundt om østgavlens sydlige hjørne og lægger mærke til den kontrastvirkning, der på en så glimrende måde er opnået ved mødet mellem gårdfacadens og gavlens gule og røde tegl. Ved den udgravning, der var nødvendig for at få indrettet nedkørslen til kældergaragen, har hovedbygningen på dette sted fået udseende af at være betydelig højere, end den i virkeligheden er. — Og så går vi ind i den smukke, gamle have, der ligger som en oase her langt ude på landet. Haven har for det første en stor, smuk græsplæne, der har afløst de gamle buksbomhække fra slutningen af forrige århundrede, så nu er her frisk og tiltalende. Et tæt læbælte af store anselige træer, hvis alder kan anslås til mellem 100 og 150 år, omgiver hele

haven mod øst, nord og vest. — I nordsiden findes en dejlig skyggefuld allé, som på den side udgør en væsentlig del af læbæltet. Jens Østergaard, der er havebrugs-kandidat, botaniker (især dendrolog) og forhenværende overgartner ved Københavns kommunes offentlige park-anlæg, er rigtig i sit es. Han undersøgte alléens gamle træer, som i dens østlige halvdel ud for hovedbygningen viste sig at bestå af arterne: ær (alm. ahorn) og løn (spidsbladet løn). Træerne står i uregelmæssig afstand i rækkerne, dog er allévirkningen — trods denne mangel — god og af overraskende monumental styrke. Den danner sammen med hovedbygningen og den kraftigt grønne græsplæne et enestående virkningsfuldt haverum. Alléen synes at fortælle, at her står vi over for en gammel have-del, måske noget mere end 150 år, hvor slægter på Lundgård gennem tiderne har dvælet og tilbragt mange gode, hyggelige timer. — Jens Østergaard søger videre, der er ikke noget, der må undgå hans opmærksomhed, og alt imens fortæller han, mens jeg lytter og hører, at foruden ær og løn også findes lind, og især tiltrækker to store parklinde i østsiden vor opmærksomhed, men også storbladet elm og såmænd en blodbøg må vi også notere os. Asketræer kan vi dog ikke finde, men det er nu også 200 år siden, at kammerassessor Peder Friis skrev, at der fandtes æsketræer på Lundgård. Æsketræer er en gammel form for ask. Vi fortsætter nu vestpå gennem alléen og drejer ved det vestlige læbælte mod syd, og i havens sydvestlige hjørne kommer vi til en mindre høj med to ejendommelige elmetræer af den storbladede art. Af udseende minder begge træstammer meget om de tusindårige egetræer ved Jægerspriis i Nordsjælland, men så gamle er de ikke, siger Jens Østergaard, højest 300—350 år. Det ene af disse træer, det største, er af tidens tand spaltet i to dele, mens det andet er hult indeni, som det soldaten kravlede ned igennem i H. C.

Andersens æventyr. Jens Østergaard måler det første træ til en omkreds af $2\frac{1}{2}$ armspænd = ca. 4 meter = ca. 1,3 meter i diameter. Elmene er ellers friske nok og bærer frodigt løv, så forhåbentlig klarer de sig endnu nogle hundrede år, og de skal ovenikøbet være nævnt i et Lundgårdsskøde som fredede træer. Men det ser ud til, at de to gamle kæmper ikke altid har stået inden for havens skærmende rammer, og det resultat kommer man til ved at sammenligne Rabens kort fra 1815 med Geodætisk Instituts kort fra 1914. En ejer af gården må i tidsrummet mellem de to årstal have udvidet haven til det i dag værende areal, og på den måde holdt de to træer flyttedag. 1768 skrev Pontoppidan i Danske Atlas om Lundgård, „kaldet af en liden Skov eller Lund, som ligger strax derved“, mon de to elmetræer skulle være den sidste rest af den forsvundne skov? Og i samme forbindelse skal jeg lige tilføje, hvad Jens Østergaard har fået meddelt af fhv. gårdejer Christen Kjærgaard i Stoholm, der var ejer af „Lille Lundgård“ 1915—1950: „Vest for Lundgårds have fandtes 1915, da han overtog „Lille Lundgård“, en lille skov, vel ca. $1\frac{1}{2}$ tdr. land, bestående af ask og elm samt vel andre træer. — Den blev ryddet 1916 for at give plads til teglværket“. Desværre kan man ikke af det foreliggende kortmateriale fra Geodætisk Institut 1914 se den omtalte skov angivet, men det kan jo godt være korttegnerens forglemmelse.

Gennem alléen vender vi tilbage for at undersøge to lavninger inden for havegærdet ud mod jernbanelinien, de er fra anden side blevet opfattet som rester af en voldgrav, der delvis skal have omgivet Lundgård i dens ældste tid. På Rabens kort fra 1815 ser man tydeligt to aflange fordybninger angivet med prikkede streger inden for havegærdet, og to tilsvarende fordybninger af samme længde og bredde, fortsætter uden for havegærdet i østlig retning, og der hvor de stopper, ser man mod syd et

Lundgård hovedgårds jorder ved 1815.

par vandhuller af forskellig størrelse. I dag er det kun muligt at undersøge de to førstnævnte lavninger og det endda med stort besvær, eftersom de nu er fyldt op med alskens haveaffald etc. Men en anden og meget fornuftig forklaring på dette problem synes at være den, at man her har resterne af de fiske- eller ørreddamme, der i gammel tid har udgjort en af gårdens herligheder. Vandtilførslen må i så fald være kommet fra de nordvest for Lundgård liggende engdrag. Men vandtilførslen glippede af en eller anden grund, og fiskeriet mistede måske også

interessen ved et eller andet ejerskifte, de små træer langs havegærdet voksede sig store som skovtræer, jernbanelinien fra Viborg til Skive kom til at løbe uden for haven, nu var det andre tider end dengang, da man morede sig med at fiske ørreder og karper. Således ser vi, at i året 1550 aflagde Anders Justesen (af adelsslægten Skovgaard) i Lund, d. v. s. Lundgård, vidnesbyrd i en fiskeritrætte. Et dokument herom skal ifølge Danmarks Adels Aarbog 1917 opbevares i arkivet på herregården Lundbæk. Denne Anders Justesen var broder til de to ejere af Lundgård, Mourids og Mogens Justesen. I et senere afsnit vil jeg gøre rede for slægtskabet mellem skovgård'erne og den fra Fjends herreds sagnhistorie velbekendte drost Peder Hoseøl.

Vor historiske vandring på Lundgårds enemærker er ved at være slut, vi kan ikke i dag komme fortiden eller dens gåder nærmere, og på Lundgård findes intet arkiv eller dokumenter fra gammel tid. Hvad der har været af sådanne papirer skal nu søges i Rigsarkivet eller Landsarkivet i Viborg eller hos medlemmer af familien Jensen. — Kaptajnløjtnant Friis fotograferer og optager farvefilm, han vil jo gerne have det hele med på denne dejlige augustdag, så vi kan have noget at glæde os over til de mørke vinterdage, og imens taler jeg med fru Sørensen for at vække interesse for de gamle Lundgård-ejeres våbenskjold, der ophængt i forstuen ville være både dekorativ og tale til beskueren om stedets historiske fortid. Og det giver fru en mig ret i. Det er svært at få taget afsked med det gamle, men dog så unge Lundgård, og man kan kun glæde sig over, at de folk, der nu sidder på gården, har magt og midler til at holde alt i så smuk orden. Med interesse hører vi ligeledes, at direktør Sørensen har købt den tilstødende ejendom Lundholm, der som bekendt blev frasolgt for mange år siden, så nu synes fremtiden at se lys ud for Lundgård. — Men inden

vi tager afsked med Lundgårds elskværdige frue, opdager litterat Otto L. Sørensen, at han kender hende fra Skive, og at fru Sørensen er datter af glarmester Petersen i Skive. Dette lille intermezzo er med til yderlig at forhøje den gode stemning, der har rådet under hele besøget. — Men vi har meget, der skal nås i dag, og husets pligter kalder atter på fru, så nu må vi gøre alvor af det, og tage en hjertelig afsked med tak for i dag. Så kaster vi endnu et blik over Lundgård med de gule mure og det smukke røde tag, hvor solen skinner så dejligt i dag. Og da jeg løfter blikket, ser jeg minsandten, at der er en storkerede på en af skorstenene, men desværre er storkefamilien på udflugt i dag. Så stiger vi til vogns, og med kaptajnen som chauffør kører vi vinkende bort fra Lundgård.

Vi kørte nu ad landevejen mod øst op i det høje bakkede terræn og stod ud af vognen ca. $\frac{1}{2}$ km fra Lundgård. Det sted, vi nu befandt os på, udgjorde engang en del af Lundgårds hovmarker, hvor nu i dag gårde og huse er spredt over de frodige høstmodne marker. Og netop som vi stod og betragtede det herlige landskab, hvor høsten var i fuld gang, kom i et fald byg en traktor med påhængende mejemaskine, ført af en rask ung pige og en dreng som medhjælper, svingende forbi os. Det er den store forandring, der er sket i løbet af ca. 160 år, fra dengang da høstfolk fra over 37 fæstegårde i nærmeste egn mødte for at bjerge Lundgårds høst, og så til i dag, hvor maskinerne gør arbejdet til næsten en leg. Lidt inde på marken ligger en af de ni bronzealderhøje, som Raben aftegnede på kortet i 1815, et bevis på at her har levet mennesker tusind år før vor tidsregning. Vi når hen til højen, hvis sider er lidt stejle og bevokset med stridt græs. Jeg må beundre Otto L. Sørensen og Jens Østergaard for deres vitalitet til at bestige kæmpehøje, og så står vi der alle fire på toppen. Hermed har

Jens Østergaard indfriet sit løfte til mig, at han fra denne høj ville vise mig det landskab, med marker og huse og gårde, der engang var Lundgårds herligheder. Det er en forbavsende vid udsigt, der er fra toppen af denne oldtidshøj, og Jens Østergaard fortæller, forklarer og bruger sin stok som pegepind, når han vil vise os noget i en bestemt retning. Ja, jeg skal love for, at Otto L. Sørensen, min søn og jeg selv i dag får os en ordentlig omgang „Gammelstrup- og omegnstopografi“, men det trætter os ikke, og det er sikkert den dejlige friske brise, der kvikker os op. — Og mens høstmaskinerne og selvbinderne utrætteligt æder sig ind i bygmarken, fortsætter Jens Østergaard med at påvise de gårde og landsbyer, der i gamle dage hørte under Lundgårds domæne. De var i Gammelstrup sogn: Gammelstrup by, Bækkegård, Drengsgård, som også hørte til Lundgård, havde ingen fæster, men avlingen dreves fra Lundgård. Nørre-Borris: Sparkjær by, Lille Tårup. Mønsted sogn: Møgelbjerggård, Gundelgård. Smollerup sogn: Smollerupgård (3 fæstegårde). Feldingbjerg sogn: Troelstrup, Sønder- og Nørre Feldingbjerg samt Skalmstrup. De otte fæstegårde i Fly lå for langt fra hovedgården, derfor slap de fri for at sende folk til hovarbejde på Lundgård. — Da vi igen er kommet ned af højen og ud på landevejen, kommer vi i snak med nogle folk, der er ved at efterse en traktor, som efter middagspausen igen skal ud og trække selvbinderen. Vi kører så igen tilbage ad landevejen mod Lundgård, hvis røde tage skimtes mellem de høje træer, fortsætter mod Gammelstrup by og drejer af og kører til „Østergård“, hvor vi ved indkørslen stiger ud af vognen for at betragte en slægts-mindesten for ægteparret Jens Laustsen og hans hustru Karen Marie. Stenen, der er en natursten, står på en lille høj med smuk beplantning og fyrretræer til baggrund. I året 1842 opførte dette flittige og stræbsomme ægtepar gården

„Østergård“, og det er herfra vor kære rejsefælle, historikeren Jens Østergaard stammer. I 1942 lod Jens Østergaard trykke et mindeblad i anledning af 100 årsdagen for sine bedsteforældres bryllup og gårdens opførelse. — På gården har man bemærket vor ankomst, og alle fire går vi nu ind og hilser, først på enkefru Johanne Østergaard og derefter på hendes datter Olga, der er gift med den nuværende gårdejer Aage Stilling, samt deres unge kvikke søn, der forventelig engang skal overtage „Østergård“. — Men vi skal videre, og derfor må vi tage afsked med den rare familie og stige til vogns. Vi sætter nu kursen direkte mod Gammelstrup kirke, hvor vi får bilen parkeret under nogle bredkronede elmetræer ved kirkegårdsgrædet. Jernlågen piber på sine rustne hængsler, da vi åbner den og træder ind på kirkegården, som nu i midtidsstunden henligger ganske mennesketom; men af det nyrevne grus ses tydeligt, at en flittig kvinde eller mand for kort tid siden har forladt sit arbejde og taget hjem til maden. Gammelstrup kirke er lille og hvidkalket, og det fortælles, at den i tidligere tid har haft tårn, men det kan jo være, at det kun er en ønskedrøm, som aldrig blev realiseret. — Gennem våbenhuset kommer vi nu ind i selve kirkerummet, der har bjælkeloft. Altertavlen med nadverscenen er fra nyere tid og uden særlig interesse, hvorimod prædikestolen i renæssancestil fra anno 1608 er smuk og velbevaret. Alle stolestader i kirken er lige umagelige, men de to øverste, som er herskabsstole, bærer de Bild'er og de Kaas'ers adelige våbener. Søndag efter søndag sad Lundgårds ejere med deres fruer og følge på de smalle hårde træsæder og hørte Guds ord, og det ene århundrede svandt efter det andet til menighedens salmesang. I krypten under alteret stod indtil 1863 en del adelige ligkister, som i det år blev båret op og nedsat på kirkegården. Iblandt disse var en læderbetrukken, som indeholdt det jordiske af den fordom erlig og velbyrdige

herre Preben Bild til Lundgård, som døde anno 1602, ligeså han datter Vibeke Bild og hendes mand Erik Rantzow til Gjessingholm, det nuværende Løvenholm. Da jeg for 40 år siden stod i dette kirkerum, da var alt træværket overmalet med en lysegrå farve, men nu er malingen atter fjernet, og alt træværk fremtræder i sin oprindelige mørke træfarve. Men der er noget, der lyser op, og det er de ejendommelige malerier på stolestadernes dørfyldinger, en mærkelig, men sikkert meget sindrig kristelig symbolik, der for den uvidende godt kan se ud som en slags rebuser. Fra Vroue kirke kender vi det ganske tilsvarende, som blev udført 1703—05 af den samme, men nu ukendte kunstmaler. Af initialerne på pulpituret, og årstallet 1696, kan vi slutte os til, at det var den daværende ejer af Lundgård, Thøger Ostenfeld, og hans hustru Sara Rasmusdatter Overgaard, der har bekostet udsmykningen „Gud til Ære“, selv om denne kirke aldrig har tilhørt Lundgårds gods. Om Preben Bild, såvel som det nysnævnte ægtepar, har Jens Østergaard skrevet et par omfattende artikler i „Fjends Herreds Folkeblad“. Ude på kirkegården søger vi hen til de gravsteder, der fra gammel tid har været benyttet af Lundgårds ejere, og hvor der endnu står mindestøtter for Morten Jensen, 1802—1870, og for sønnen Christian Jensen, 1839—1899, og dennes hustru, Frederikke Kathrine Jensen, 1857—1949. På en anden grav, men umiddelbar op ad det foran omtalte, ligger en stor flad ligsten, ca. 1,80×1,20 m. I en oval på stenens midte har stået en nu ulæselig inskription, mens der i de fire hjørner er tydelige mærker af enten de fire evangelister eller måske de menneskelige dyder. Tidligere har sognets beboere ment, at det var Preben Bilds ligsten, men da stenen er typisk for tiden omkring 1700-tallet, og da der ikke er jordet andre prominente personer på kirkegården i den periode, så kan man vist roligt gå ud fra, at det kun kan være Thøger

Ostenfelds ligsten, som hans enke lod anbringe på graven 1727. Samme år solgte hun Lundgård og tog ophold hos sin søster Marie, der var gift med den 1747 adlede Herlov Stiernholm til Kjeldgård. Hun kom aldrig til at hvile ved sin ægtefælle, men er jordet i Selde. I den samme gang, lige over for familien Jensens gravsted, viser Jens Østergaard os stedet, hvor kisterne fra den adelige begravelse i kirken blev sænket ned i 1863, men der er intet synligt minde om, hvem der her hviler. — Fra Gammelstrup fortsættes turen til kirkerne i Smollerup og Mønsted samt Daugbjerg og allersidst til kirken i Fly, hvortil vi ankommer lige som solen bliver ringet ned med den gamle kirkeklokke, der bærer assessor Christen Friis' og hans frues navne og årstal 1744. Med de ovennævnte fire kirker samt kirken i Vridsted forøgedes Lundgård gods i hans tid, og i tårnrummet i kirken i Fly indrettede han gravkapel for sig og sin familie. Her blev han selv bisat 1749 og hans frue, Johanne Kirstine Panderup, 1781, hun var forøvrigt søster til provstinde Bering i Vroue. En forårsdag i året 1860 blev smedejernsporten til kapellet åbnet, og så blev kisterne med de gamle herregårdsfolk båret ud i dagens lys for kort efter at blive sænket i det hul, man havde tiltænkt dem ved det nordvestlige kirkegårdsdige. Der er ikke det mindste, som i dag kan vise os, hvor stedet er, derfor må vi nøjes med bevistheden om at have været i det mindste i nærheden af stamforældrenes grave. Efter besøg i den smukke, restaurerede kirke, hvis historie blev så udførligt omtalt ved genindvielsen i 1948 i en artikel i Skive Folkeblad af lærer Kr. Friis-Jensen, afslutter vi den særdeles indholdsrige dag, som for os deltagere sent vil gå af minde.

Christian Peter Friis.

Lundgård
Friis'ernes
våben.

Aarsberetning for Skive Historiske Samfund 1960

I Aarets Løb har Samfundet udgivet „Skivebogen“, endvidere har den foranlediget et forklarende Skilt opsat ved Harre Kirkeruin, hvilket blev varetaget af vor nu fratraadte Sekretær, Lærer Svend Mortensen, som tillige virksomt har agiteret for Tilslutning til Foreningen ved Udsendelse af Indmeldeskort.

Ogsaa i Aar blev der foretaget en historisk Vandring, vor fjerde i Rækken, som gik til Vestsalling, hvor Formanden, Museumsforstander J. C. Krogh, bød velkommen i Oddense Kirke, hvis interessante Historie derpaa blev fortalt af Pastor Hesselager Kristensen. Han mindede om, at Kirkerne ofte er bygget paa gamle hedenske Helligsteder, hvilket netop er Tilfældet her i Oddense.

Ved Holmgaard Slotsbanke gav Litterat Otto L. Sørensen, Skive, en historisk Redegørelse for Stedet. Sagnet siger, at der boede en Ridder her som fejdede med Bispen i Viborg. Slottet har vel været en Træborg, omend der er fundet nogle faa Munkesten i Grunden.

Efter Kaffepavsen paa Balling Hotel begav man sig til Krejbjerg Voldsted, som er meget vel bevaret. Ogsaa her fortalte Otto L. Sørensen de historiske Fakta om Stedet. Man mener, at det er en saakaldt „Motteborg“ af den Art, danske Vikinger lærte at kende paa deres Togter til England og Frankrig. Her var engang en Adelsgaard, ejet af Iver Skram, men vandrede senere fra Haand til Haand og tabte omsider sin Adelsfrihed.

Paa Krejbjerg Kirkegaard talte J. C. Krogh om Rigsdagsmanden Bertel Nørgaard, hvis Grav Historisk Samfund ved Hjælp af Gavebidrag har bekostet istandsat, og ved Jens Vævers Gravsten talte Otto L. Sørensen om den Hæder, der var bleven tildelt denne geniale Mand, Snurrevoddets Opfinder.

Sluttelig gennemgik Førstelærer Kaj Enna Jensen, Lihme, Krejbjerg Kirkes Historie, ligesom han sluttede denne vellykkede Udflugt med at fortælle om Jættestuen ved Overginding, inden der afholdtes Fællesspisning paa de smukke Skrænter i Nærheden med Udsigt over Limfjordens Vande.

J. C. Krogh,
Formand.

NAVNELISTE

AA

Aagaard, Jens, Præst 23, 65.
 Aakjær, Jeppe, Forf. 24, 103.
 „ Svend, Rigsark. 104.

A

Absalon, Bisp 84.
 Albech, Christen 93, 95.
 Andersen, Christen 27, 29,
 31, 32, 33, 35, 37.
 „ Geert, Gdr. 34, 37.
 „ Geert 27, 29, 32,
 35, 36, 38.
 „ H. C., Digter 114.
 „ Inger Marie 98.
 „ Karen Henriksdat-
 ter 34, 37.
 „ N. Mølgaard,
 Kunstmaler 12.
 Ane Jensdatter 34.
 „ Malene Vistisdatter 98.
 „ Marie Pedersdatter 98.
 „ Pedersdatter 100.
 Ann, te Jespers 26.
 Arboe, Hans D., Præst 77.
 Assels, Frue 29.
 „ Johs., Præst 65.

B

Bailly, Johan 91.
 Bang, Johs., Præst 4.
 Bartholin, Sophie, Jomfru
 paa Kaas 28, 30.
 Bendtzen, Peder 86, 87, 88.
 Bering, Michel 92.
 „ O., Kammerraad 108.
 „ Provstinde 121.
 Bild, Preben, til Lundgaard
 120.
 „ Vibeke 120.
 Bjerre, Chr. Engsnap 32.
 Bjerregaard, N. P., Lærer 24.
 Blicher, St. St. 103.
 Bodil Villadsdatter 88.
 Braem, Charlotte A. 95.
 „ Mart., Kaptajn 95,
 96, 99.
 Bregendahl, Alb., Provst 22.
 Breth, Laurids, Præst 51, 52,
 55, 56, 58, 59, 60, 61.
 „ Zidsel, g. m. Tycho-
 nius 56.
 Brinchmann, Jos., Præst 70.

Brunsgaard, Christen 30, 33.
 „ Thomas 30.
 Bruun, Knud, Præst 69.
 Bøgeskov, S., Præst 30, 70.
 „ Præstefrue 28.

C

Charlotte Amalie, i Hem
 Præstegaard 30.
 Christensen, Anders 30, 101.
 „ Arne H., 92, 97,
 103.
 „ Antonius, Præst
 14, 54.
 „ Carl, Arbmd. 6.
 „ Giertrud 30.
 „ Ingv., Bogb. 5,
 23.
 „ Jens 90, 95, 96.
 „ Jøs 88, 89, 91.
 „ Peder 88, 91.
 „ Visti, Lægdsmd.
 94, 95, 97, 98,
 99.
 Christiansen, Ivar, Uddl. 128.
 Clausen, A., Jurist 42.
 Cordsson, Claus 91.

D

Dahl, H., Præst 105.
 Dalgaard, Esper L. 128.
 Dase, Chr. Pedersen 97.
 Daugbjerg, Mads, Præst 54.
 Deichmann, Jomfru 28.
 Dons, Bertel, Raadmd. 13.
 „ Fiskehdl. 23.
 Dorschæus, Peter, Byfg. 17,
 20, 21, 24.
 Dybek, Anne, g. Haderup 61.

E

Eggens, Peder 29.
 Ellen Marie Sørensdatter 29.
 Else Anthoniusdatter 13, 14.
 Else Christophersdatter 30.
 Erichsen, Erich, Landinsp. 7.
 Espersen, Lauritz 86.

F

Faber, Jac., Præst 54.
 Fabricius, Ellen 20.
 „ Poul, Borgmester
 19, 20.
 Feilberg, Boye, Farver 55.

Flarup, Peter, Urmager 6.
 " P. J. 42.
 Friderichsen, Isaac 97.
 Friis, Andr., Præst 74, 77, 82.
 " Chr., Kancelliass. 112,
 121.
 " Chr. P., Grosserer 106,
 107, 121.
 " Mogens Chr. P. O.,
 Kaptajnløjtn. 108, 114.
 " P., Kammerass. 113.
 Friis'ernes Vaaben fra Lund-
 gaard 121.
 Friis-Jensen, Kr., Lærer 121.

G

Gadegas, Jesper, Præst 70.
 Gammelgaard, Torn Olufs-
 søn, Præst 12.
 Geertsen, Anders 34, 37, 38.
 " Anne 34, 36.
 " Christen, Lærer 34.
 " Jens, Gdr. 34, 36,
 38, 39, 41.
 " Jens, Købmd. i
 Skive 38.
 " Kathrine, g. Niel-
 sen 34, 35.
 " Kristine 38.
 " Maren, g. Juul, 34,
 36, 37.
 " Peter, i Krarup
 Mølle 39.
 " Slægt 25.
 " Søren 25, 32, 35.
 " Søren, Gdr. 34, 36,
 37, 38, 42.
 " Thomas, i Bysted
 Mølle 34, 36.
 Gluud, Johan til Kjærgaards-
 holm 74.
 " Søren, Biskop 59, 60.
 Grundtvig, N. F. S., Biskop
 104.
 Guust, Søren Chr., Fæster 81.
 Gyldenstjerne, Knud, Lens-
 mand 85.

H

Haderup, Laurs, Købmd. 61.
 Hadrup, C. Fot., 50, 55, 66.
 Hansen, Carl, Red. 32.
 " J. C., Mag. 24, 30,
 31, 32.

Harck, Kirstine, g. Krogh 55,
 59.
 " Peter S., Købmd. 55.
 Harder, P. M., Manufaktur-
 handler 5, 21.
 Hasse, Jac., Provst 20, 56.
 " Provstinde 56.
 Haun, David 100.
 " Kirstine Davidsdatter
 100, 101, 102.
 Hegelund, Hans 68, 69.
 " Peder J., Præst 77.
 Heise, A. 104.
 Hiersing, Niels N., Præst 65,
 68.
 de Hofman, Hans 44, 61, 72.
 Holm, Chr., Kapellan 57.
 Holst, Chr. P., Præst 70, 73.
 Hopp, Knud N., Degn 70.
 Hoseøl, Peter, Drost 116.
 Hvidtfeldt, Erik, Lærer 43.
 " Johs. Landsark.
 31, 44.
 Høeg, Major, til Dalsgaard
 70.
 " Niels, Lensmand 53.
 " Thyge 92, 93.

J

Jacobsen, E. Borch-, Sagf.
 42.
 " Peder 100.
 Jensen, Chr. 91, 92, 120.
 " Chr., Lærer 27, 28,
 29, 30, 32.
 " Chr., Murerm. 22.
 " David, i Fly 101.
 " Frederikke Kathrine,
 Frue 120.
 " Geert, Gdr. 38, 39,
 41, 42.
 " Jens, i Gravgaarden
 84, 91, 92.
 " Henrik 38.
 " Jacob 92.
 " Jep 85.
 " Kaj Enna, Førstelæ-
 rer 122, 128.
 " Knud 96, 100.
 " Morten 120.
 " Niels, Gdr. 38, 41, 42.
 " Niels P. 42.
 " Peder 91.
 " Peder, Præst 69.

Jepsen, Hans K. 128.
 " Niels 38.
 Jespersen, Esbern, Førstelærer 25.
 Jochumsen, Geert, Gartner 30, 31.
 Johanne Jensd. 95, 97, 98.
 " Knudsdatter 98.
 " Nielsd., g. Geertsen 38, 39.
 Justesen, Anders (Skovgaard) 116.
 " Mogens (Skovgaard) 116.
 " Mourits (Skovgaard) 116.
 Juel, Ide 85.
 Juul, Niels, Gdr. 38.
 " S. S., Skotøjsforretning 7, 21.
 Jørgensen, Else, Musæumsassistent 6.
 Jøstesen, Chr. 90, 91.

K

Kabel, Amor Amorsen, Borgmester 15.
 Kamph, Præst 23.
 Kirkegaard, Peter 128.
 Kirsten Jensdatter Raee 99.
 Kjerulff, Berth., Kapell. 76.
 Kjerumgaard, Carl, Præst 22.
 " Hans, Præst 70.
 Kjær, Peter, Restaurat. 15.
 Kjærgaard, Chr., fhv. Gdr. 109, 114.
 Klerke, Eggert, Ridef. 18.
 " Else, Tjenestepige 18.
 " Walther, Borgm. 14, 15, 18.
 Klingenberg, Justitsraad 18.
 Knudsen, Jens K. 84, 98, 100, 101.
 " Johan P. 98.
 " Knud 84, 98.
 " Laurids, Præst 12, 54.
 Kold, Peder, Herredsf. 92, 93.
 Koustrup, Chr. Pedersen 92, 93.
 Krabbe, Iver, Rigsr. 53.
 Kristensen, Evald Tang, Folkemindesamler 8.

Kristensen, Hesselager, Præst 122.
 Kristiansen, Sigvald 99.
 Krogh, Agnete C. 55.
 " Hans J., Købm. 55.
 " Hylleborg 55.
 " J. C., Musæumsforst. 45, 122.
 " Niels, Præst 51, 55, 58, 59, 60.
 " Peder, Biskop 55.
 " Peder Møller 55.
 Kuur, Jacob H., Degn 57.
 Kønig, Casper 112.

L

Ladefoged, Niels 30.
 Larsen, Kield 98, 101.
 Lassen, Mads 88.
 de Lasson, Axel R., Etatsr. til Astrup 22, 71.
 " " Enkefrue 22.
 von Lasson, Ole, til Bustrup 68, 70.
 Lauritzen, Anders, Præst 69, 70.
 Laustsen, Jens 118.
 " Karen Marie 118.
 Libbert, J. J., Præst 69.
 Lichtenberg, Etatsr. 68.
 de Lima, Isak 89.
 " " Jacob 89.
 " " Samuel 89.
 Linde, Niels til Kjærgaardsholm 79.
 Lisbeth Pedersdatter 11, 12.
 Lodberg, Th., Genealog 31.
 Lohmann, Jens, Præst 23.
 Lundsgaard, Conr., Forp. paa Hostrup 29.
 Lybye, Chr., Propr., 128.
 Luxdorph, Cancelliskr. 59.
 Lüttichau, Helm., Kapt. 22.
 Læssøe, Marie, g. Hasse 56.

M

Madsen, Jens, Præst 65, 77.
 " Knud, Præst 65, 66.
 Majoner, Cathrine, Præstefrue 54, 55, 58, 59, 60, 61.
 Mangor, Landfysikus 69.
 Maren Christensdatter 32.
 " Madsdatter 91.
 " Pedersdatter 91.

Mette Jensdatter 91, 100.
 „ Jepsdatter 96.
 „ Marie Sørensdatter, g.
 Jensen 38.
 Michelsen, Peder, Præst 65.
 Mogensen, Bertel, Købmd. 62.
 Mortensen, Sv., Lærer 122.
 „ Præst i Brøndum
 77.
 Mouritsen, Søren 86, 88.
 Mulvad, Bernth, Præst 77.
 Munk, Kirsten 85.
 „ Mogens, til Palsgd. 85.
 „ Oluf, til Krogsgd. 85.
 Munksgaard, Søren, Proc. 41.
 Müller, Henrik, Amtmd. 18,
 19.
 Møller, Hans, Bustrup Mølle
 28, 29.
 „ Møllerkone, Bustrup
 Mølle 30.
 „ Præst 23.
 Mønnichen, Oversek. 58.
 Mørch, Jens Christensen 95.

N

Nielsen, Axel, Bogb. 128.
 „ Ingv., Gdr. 31, 32,
 128.
 „ Jeppe, Nautrupgd.
 „ Kr., Arkitekt 111.
 „ Laust 93, 94.
 „ Mads, Herredsf. 89.
 „ O., Historiker 104.
 „ Søren, Klædef. 8.
 Nørgaard, Bertel, Rigsdags-
 mand 122.

O

Obel, Peder, til Kjærgaards-
 holm 74, 76, 77, 78.
 Oliver Hansdatter 29.
 Olsen, Gunnar 82.
 Olufssøn, Erik, Raadmd. 13,
 14.
 „ Torn, Borgm. 10,
 12.
 Ostenfeld, Marie, g. Stjern-
 holm 121.
 „ Thøger, til Lund-
 gaard 120, 121.
 „ Thøger J., Degn
 78, 79.
 Overgaard, Sara, g. Osten-
 feld 120.

P

Panderup, Johanne Kirstine,
 g. Friis 121.
 „ Mette Kirstine 92.
 Pedersen, A., Lærer 32.
 „ Alfred Stenh. 6.
 „ Dorthé Cathrine 29.
 „ Jens 29.
 „ Mikkel 87.
 „ Niels, Sognefoged,
 Damgaard 39.
 Pogwisch, Wulf 85.
 Pontoppidan, Erik, Bisp 105,
 114.
 Poulsen, Ejnar, Lærer 44.

R

Raae, Anne Marie 95.
 „ Chr. P. 99, 101.
 „ Johanne Margr. 98, 99.
 „ Peder 93, 95, 99, 101.
 Raben, Landm. 108, 114, 115,
 117.
 Rantzau, Erik, til Gjessing-
 holm 120.
 Refffsgaard, Mads P., til Vel-
 lumgaard 35.
 Riis, Mette 62.
 Roluf, Jakob 89.
 Rosenkrantz, Karen 85.
 „ Werner, Baron
 52, 54, 58, 62,
 64, 65, 67.
 Rosleff, Kreaturkom. 15.
 Rothe, Casper P., Byf. 61, 62.
 Rottbøll, C. M., Biskop 43.
 Rønning, B., Musæumsass., 6.

S

Saxe, Runemester 104.
 Schinkel, Fr., til Hald 93, 95.
 Schow til Bustrup 68.
 Schuchardt, A. F., Landin-
 spektør 94, 105.
 Seeberg, Peter, Musæumsin-
 spektør 5, 8, 24.
 Sehested, Landsdommer 57.
 Selmer, Ole, Byfoged 38.
 Simonsen, Niels, Præst 60,
 61, 65.
 Sinding, Chr. P., Degnemed-
 hjælper 79.
 Skeel, Jørgen 85.
 Skorri af Daugbjerg 84.
 Skoubo, Claus C., Skoleh. 58.

Skram, Ivar, til Krejbjerggd. 122.

Skrædder, Anders, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33.

„ Anna Cathrine 30, 32, 33.

„ Appellone 30.

„ Cathrine Elisabeth 27, 28, 29, 30, 31, 32.

„ Giertrud, g. Olufsen 33.

„ Inger Cathrine, g. Nielsen 29, 30, 33.

„ Kierstine Marie, g. Astrup 30, 33.

Smidth, Ph., Byfoged 42.

Spliid, Fr., Contorist 41.

Stilling, Aage, Gdr. 119.

Stistrup, sal. 68.

„ Laurids Chr., Legatstifter 68, 83.

Stjernholm, Herlov, til Kjeldgaard 121.

Stub, Karen, g. Mulvad, Præsteenke 80.

Svendborg, Hans T., Præst, 54.

Svenningsen, Gerh. 128.

Svindt, Peder, Købmd. 61.

Sørensen, Anders 88.

„ Gert, Præst 32.

„ Frue, f. Pedersen, til Lundgaard 116, 117.

„ Otto L., Litterat, 4, 5, 107, 117, 118, 122.

„ S. O., Direktør 107, 110, 112.

T

Tetens, Fr. Vilh., Distriktskirurg 21.

Thiesen, Axel, Lærer 24.

Thommesen, Jens 90, 91.

Tolstrup, Jørgen, til Hostrup 36.

Tordenskjold, Peter 25, 26, 31, 32.

Torn, Anne Olufsdatter 54.

„ Karen Eriksdatter Olufsson 18.

Tornssøn, Oluf, Raadmand 11, 12.

Torstensson, Feltherre 86.

Trap, C., Kabinettessekr. 44, 84.

„ Rasmus, cand. theol. 20.

Tychonius, Chr. L. 16, 17, 24, 56.

Tøsche, Major 65.

U

Uttrup, Michael, Amtsf. 62.

V

Væver, Jens, Opfinder 122.

W

Wallenstein, Feltherre 86.

Walther, Chr., Præst 61.

Wandal, Biskop 54.

„ Maren, Præstefrue 54.

Wang, Herluf, Bogb. 23.

Werbach, Johanne 91.

Wiberg, S. V., Præst 44.

von Wilgen, Nicolaes 90.

Willadsen, Chr. 37.

Wind, Fr. W., Præst 22, 56, 62, 64.

„ Jens, Præst 56.

Winde, Bertram, Rektor 57.

Worsøe, W. M., Provst 22, 56, 80.

Wøldike, A., Biskop 49, 57, 65, 69, 78.

Ø

Ørregaard, Else, g. Breth 56.

Østergaard, Jens, Havebrugskandidat 7, 84, 104, 107, 109, 110, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121.

„ Johanne 119.

„ Olga 119.

SKIVEBOGEN

udsendes til Samfundets Medlemmer, Kontingentet er kun 7 Kr., og Indmeldelse kan ske til Kassereren, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, til hvem ogsaa al Henvendelse angaaende Ekspeditionen bedes sendt, samt til hvem Tidsskrifter og Bøger bedes adresseret. Indmeldelse modtages ligeledes af Styrelsesmedlemmerne og Samfundets Repræsentanter i Sognene i Salling og Fjends:

- Gdr. Jeppe Nielsen, Nautrupgaard pr. Durup.
Gdr. Gerhard Svenningsen, Ramsing pr. Ramsing.
Gdr. Hans K. Jepsen, „Syvtallet“ pr. Roslev.
Gdr. Peder Kirkegaard, Trandum pr. Skive.
Førstelærer Kaj Enna Jensen, Lihme Hovedskole, Lihme.
Lærer Esper L. Dalgaard, Lyby pr. Lyby.
Uddeler Ivar Christiansen, Stoholm, Jylland.
Bogbindermester Axel Nielsen, Rødding pr. Spøttrup.
Prop. Chr. Lybye, Haldborggaard pr. Skive.

Se efter, om De mangler tidligere Aarbøger eller Skrifter. De kan ogsaa forlanges gennem Byens Boghandlere.

INDHOLD

<i>Otto L. Sørensen</i> : Præstegaardens Forgængere i Adelgade	5— 24
<i>Esbern Jespersen</i> : Anders Skrædder i Lem, hans fine kone og slægten Geertsen	25— 42
<i>Erik Hvidtfeldt</i> : Præsteindberetninger fra Viborg Stift 1771 I (fortsættes)	43— 83
<i>J. Østergaard</i> : Daugbjerggaard, Daugbjerg Sogn, Fjends Herred	84—105
<i>Christian Peter Friis</i> : Lundgård. Et besøg på den gamle hovedgård samt i fem af Fjends herreds kirker 1960	106—121
Aarsberetning for Skive Historiske Samfund 1960, ved <i>J. C. Krogh</i>	122
Navneliste ved <i>Otto L. Sørensen</i>	123—128

- J. C. Krogh: En gammel Sallingmelodi og dens Komponist. „Jul i Skive“ 1960, S. 6—7. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- J. C. Krogh: Frederik Lindberg; Smeden i Dommerby. „Skive Folkeblad“ 1960, 26/11.
- Sigfred Mikkelsen: Med Skives F. D. F.s Orkester paa kryds og tværs i Jylland. „Jul i Skive“ 1960, S. 7—8. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- A. C. Nielsen: Sødalen i September (ved Hjælm Hede). „Skive Folkeblad“ 1960, 17/9.
- August F. Schmidt: Bemærkninger om Salling Nørre Herred. „Skivebogen“ 1960, S. 105—117. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- A. Strange Nielsen: En Islændings Dagbog fra et Ophold i Salling 1795—96, II. „Skivebogen“ 1960, S. 33—66. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Otto L. Sørensen: Næssekongeslægten Krabbe fra Næsum. „Skivebogen“ 1960, S. 5—32. „Skive Folkeblad“s Bogtr.
- Otto L. Sørensen: Op og ned ad Mads Christians Gangsti, der blev til Torvegade. „Jul i Skive“ 1960, S. 10—14. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Otto L. Sørensen: Med Hans Smidth paa Glattrupgaarden. „Jul i Skive“ 1960, S. 20—21. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Otto L. Sørensen: Da de Julerejsende i 1915 sad fast i Skives Snebjerg. „Jul i Skive“ 1960, S. 4—5. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Otto L. Sørensen: Den sagnomspundne Hagebro Kromand (Kræn Haabro). „Skive Venstreblad“s Julenummer 1960, S. 15—16.
- Otto L. Sørensen: Den geniale Opfinder Jens Væver, Krejbjerg. „Aften-Posten“, Skive, 1960, 31/12.
- Otto L. Sørensen: Rester af det 350 Aar gamle Skivehus fundet (opført 1595). „Skive Folkeblad“ 1961, 13/3.
- Otto L. Sørensen: Vor Lensmands Død var lige saa meget at regne som 100 Mænds Død (Ebbe Ulfeld). „Skive Venstreblad“ 1961, 14/3.
- Otto L. Sørensen: Serien „Hvorfor hedder det saadan?“ „Skive Venstreblad“ 1960. 13/8: Vestergades Historie lugter lidt svedet. 20/8: Der har været fugtigt i Dommerby engang. 3/9: En Herre uden Herresind (Peder Odgaard, Odgaardsvejs Navngiver). 17/9: Det er en Plante, der har givet Navn til Porshøjvej. 22/10: Kun Navnet minder om, at Hegnet engang var en stærk Borg. 26/11: Adelgades Navn har ikke noget med Adel at gøre. 9/12: Spøttrups Navn viser, at Gaarden er fra Vikingetiden. — 1961, 8/4:

Østertorv er Skives yngste Plads til Torvebrug. 3/5: Karolinegade. 27/5: Nørregade. 2/6: Sønder Boulevard (Taarnborgvej). 10/6: Braarups Navn er sikkert 1000 Aar gammelt.

- Sørine Sørensen: Hjemme fra det gamle Østertorv. „Jul i Skive“ 1960, S. 16. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Egon Virkelyst: Den gamle Lowsen og hans Tid. „Jul i Skive“ 1960, S. 24. Holms Bogtrykkeri, Skive.
- Jens Østergaard: Erindringer fra Lundgaard i 90'erne. Tillæg til „Fjends Herreds Folkeblad“ 27/4 1961.
- Jens Østergaard: Lundgaard Hovedgaards Agerbrug ved Aar 1683. „Fjends Herreds Folkeblad“ Nr. 34, 1960.
- Jens Østergaard: Lundgaard under Wolff von Buchwald og hans Hustruer i Tiden 1663—93. „Fjends Herreds Folkeblad“ Nr. 29, 1960.
- Jens Østergaard: Smollerupgaard. „Skivebogen“ 1960, S. 89—104. „Skive Folkeblad“s Bogtrykkeri.
- Peter Østergaard: En af Sallings ældste Slægtsgaarde. „Skive Folkeblad“s Julenummer 1960, S. 12—13 og 29.

HISTORISK SAMFUNDS STYRELSE

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Museumsforstander J. C. Krogh, Islandsvej 3, Skive, og Kassereren, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

Bidrag til Aarbogen bedes sendt til Formanden eller Redaktionsudvalgsmedlemmerne, Litterat Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, og Sognepræst Johs. Bang, Roslev.

Den øvrige Styrelse består af Førstelærer Kaj Enna Jensen, Lihme Hovedskole pr. Lihme, pens. Lærer Ejnar Poulsen, Hem gl. Skole pr. Hem, og Proprietær Chr. Lybye, Haldborggaard pr. Skive.

Revisorer er: Prokurist Aage M. Olsen, „Skive Tømmerhandel“, og Prokurist G. H. Pedersen, „Skive Markfrøkontor“.

Æresmedlemmer: Fru Nanna Aakjær, „Jenle“ pr. Jebjerg, forhv. Uddeler Carl Jensen, Lem pr. Brodal, og Samfundets første Formand, Pastor Th. Dorf, København.

Sluttelig oplyses, at ældre Aargange af vort Samfunds Aarbog, „Skivebogen“, kan faas i meget begrænset Antal, gennemgaaende for 4 Kr. pr. Eksemplar. Af udsolgte Aargange forsøges skaffet pæne antikvariske Eksemplarer à 10 Kr. pr. Eksemplar plus Porto. Al Indbetaling foregaar nemmest og billigst pr. Giro Nr. 38999 til Kassereren for Historisk Samfund for Skive og Omegn, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.